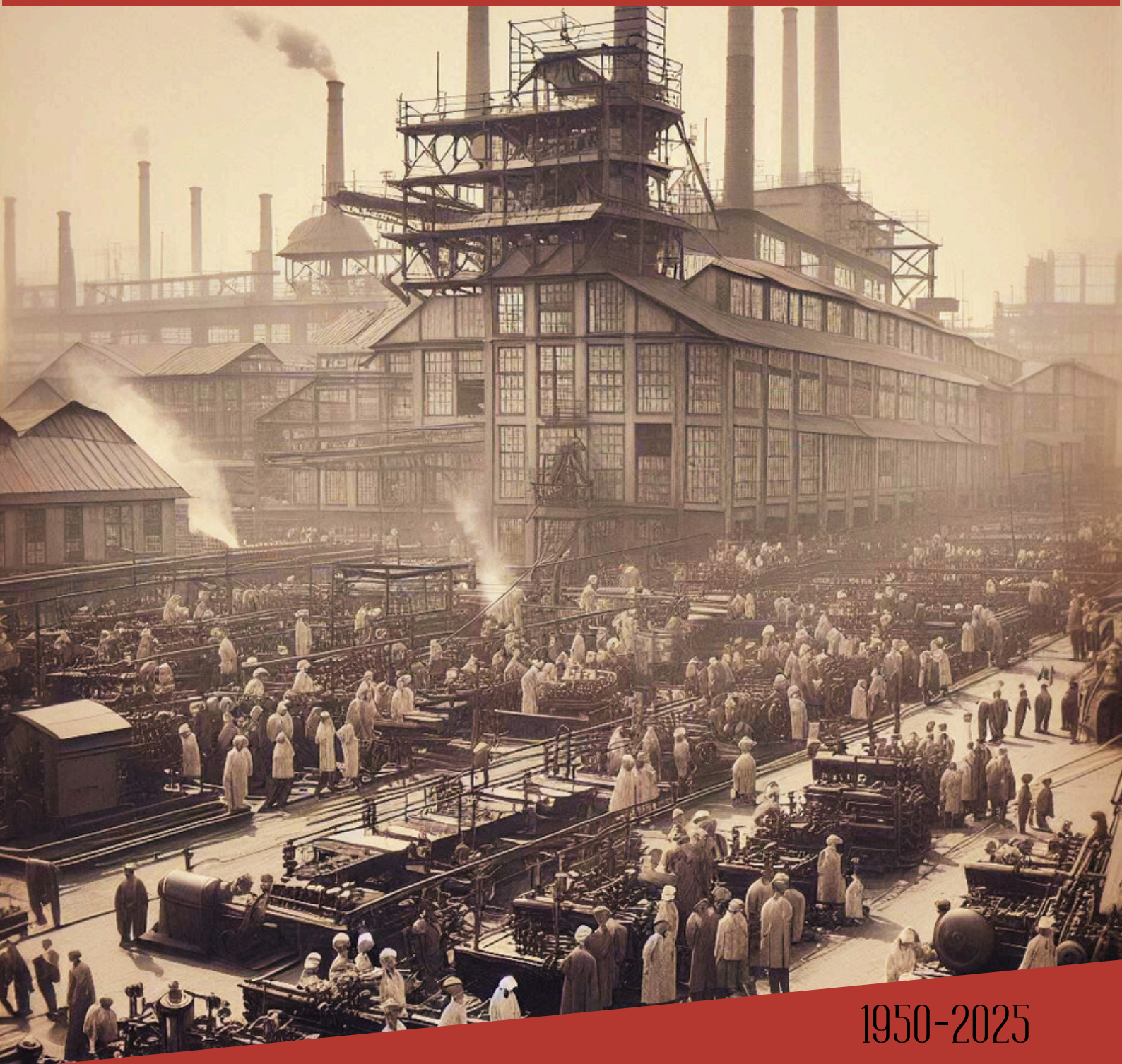

GENEZA SPOŁECZNEJ INSPEKCJI PRACY W POLSCE

1950-2025

WYDANIE Z OKAZJI JUBILEUSZU 75-LECIA POWOŁANIA
SPOŁECZNEJ INSPEKCJI PRACY W POLSCE

KONRAD ADAMCZYK
KRZYSZTOF URZĘDOWICZ
KATARZYNA ADAMCZYK

GENEZA SPOŁECZNEJ INSPEKCJI PRACY W POLSCE

KONRAD ADAMCZYK
KRZYSZTOF URZĘDOWICZ
KATARZYNA ADAMCZYK

RECENZJA: DR IZABELLA DĄBROWSKA-MIKUTA, DR BARBARA KRAWCZYK

© Copyright by Fundacja Akademia Społecznej Inspekcji Pracy
ul. Dzika 1, 95-002 Szczawin, tel. + 48 798 896 894,
biuro@akademiasip.pl, NIP: 7322217275, KRS: 0001084206

SZKOLENIA SPOŁECZNYCH INSPEKTORÓW PRACY
WWW.AKADEMIASIP.PL

*Wersja elektroniczna dostępna bezpłatnie na:
www.akademiasip.pl/wydawnictwo*

ISBN 978-83-974928-1-3

ŁÓDŹ 2025

Odnaleźliśmy się w burzliwej historii Polski...

*„W celu wzmożenia kontroli nad przestrzeganiem przepisów prawa pracy oraz w celu podniesienia stanu bezpieczeństwa i higieny pracy, jak również wzmocnienia bezpośrednio w zakładach pracy walki z chorobami zawodowymi – tworzy się Społeczną Inspekcję Pracy, jako **służbę społeczną** powoływaną i pełnioną przez samych pracowników.”*

Ustawa z dnia 4 lutego 1950 roku
o Społecznej Inspekcji Pracy

Przedmowa

Szanowni Państwo,

Rok 2025 jest rokiem wyjątkowym – obchodzimy 75. rocznicę powołania społecznej inspekcji pracy w Polsce. To moment, w którym możemy z dumą spojrzeć na drogę, jaką przebyli społeczni inspektorzy pracy, i docenić ich wkład w poprawę warunków pracy oraz ochronę praw pracowniczych.

Od momentu powołania społecznej inspekcji pracy inspektorzy stanowili fundament działań na rzecz bezpieczeństwa i praworządności w polskich przedsiębiorstwach. Dzięki zaangażowaniu tysięcy działaczy społecznych udało się zapobiec niezliczonym wypadkom i nieprawidłowościom, budując kulturę odpowiedzialności i poszanowania praw pracowników.

Jest to także okazja, aby podziękować wszystkim, którzy przez lata poświęcali swój czas i wysiłek na rzecz tej wspaniałej misji. To dzięki Wam społeczny nadzór nad warunkami pracy nie jest tylko martwym prawem, ale realnym mechanizmem chroniącym ludzi.

Przed nami nowe wyzwania – zmieniający się rynek pracy, automatyzacja, nowe formy zatrudnienia. Jednak jedno pozostaje niezmiennie: potrzeba troski o godność, zdrowie i bezpieczeństwo zatrudnionych. Niech tegoroczny jubileusz będzie dla Was inspiracją do dalszych działań.

Książkę dedykujemy minionym, obecnym i przyszłym pokoleniom społecznych inspektorów pracy, nieustannie pełniącym służbę na rzecz lepszego i bezpieczniejszego jutra.

Spis treści

Wstęp.....	9
1. Pierwsze instytucje nadzoru i kontroli nad warunkami pracy w Europie Zachodniej	11
2. Prawo pracy w Polsce międzywojennej i powołanie inspekcji pracy.....	13
3. II Wojna Światowa i okres okupacji 1939-1945	20
4. Komisja Centralna Związków Zawodowych.....	25
5. Wznowienie działań Inspekcji Pracy – rozproszenie struktur	27
6. 4 lutego 1950 – powołanie służby Społecznej Inspekcji Pracy.....	28
7. Szkoła Inspekcji Pracy - centralny ośrodek szkolenia SIP	30
8. Państwowe instytucje ochrony pracy.....	32
9. 1 sierpnia 1953 - powołanie służby BHP.....	36
10. Przekazanie związkom uprawnień państwa w zakresie ochrony pracy	39
11. Działania propagandowe - przodownicy pracy	40
12. Strajki robotnicze	44
13. Zjednoczeni we wspólnej walce - Solidarność.....	47
14. Ponowna centralizacja i uniezależnienie Państwowej Inspekcji Pracy	49
15. 24 czerwca 1983 r. - nowa Ustawa o SIP	51
16. Parlament Europejski stawia na społeczny nadzór nad warunkami pracy	55
17. Początek XXI wieku – marginalizacja SIP i walka o przetrwanie	56
18. Współpraca SIP z Państwową Inspekcją Pracy	59
19. Współczesność – moda na bezpieczeństwo	62
20. Ponadzakładowa działalność społecznej inspekcji pracy	65
21. Istota rozwoju, szkolenia i wymiany doświadczeń	76
22. Wspomnienia inspektorów – autoryzowane wywiady	82
Zakończenie.....	101
Załączniki	102
Bibliografia.....	108

Wstęp

Historia pracy to historia walki o godne warunki zatrudnienia, bezpieczeństwo i poszanowanie praw pracowników. Jednym z kluczowych elementów tego procesu jest społeczna inspekcja pracy, instytucja, która przez dekady odgrywała istotną rolę w kształtowaniu standardów ochrony zatrudnionych. Powstała jako odpowiedź na potrzebę nadzoru nad przestrzeganiem przepisów w miejscu pracy, opierając się na zaangażowaniu samych pracowników, ich świadomości oraz poczuciu odpowiedzialności za wspólne dobro. Społeczna inspekcja pracy wywodzi się z tradycji ruchu związkowego i społecznych inicjatyw, które dążyły do zwiększenia bezpieczeństwa i komfortu pracy. Szczególnie w krajach o rozwiniętej kulturze praw pracowniczych instytucja ta odegrała kluczową rolę w ograniczaniu wypadków przy pracy, eliminowaniu nieuczciwych praktyk oraz wzmacnianiu głosu pracowników w dialogu z pracodawcami.

Z pewnością wszyscy zdajemy sobie sprawę, jak kluczowe dla funkcjonowania państwa jest zapewnienie stabilności zawodowej pracowników, co bezpośrednio wiąże się z poczuciem bezpieczeństwa obywateli. Istotną rolę w tym obszarze odgrywają organy państwowe nadzorujące przestrzeganie praw pracowniczych. Ale nie mają one fizycznej możliwości nadzorowania wszystkich pracodawców bez aktywnego wsparcia przez stronę społeczną - czyli związki zawodowe i społeczną inspekcję pracy. Obecnie instytucje te są powszechne w krajach europejskich, choć nie zawsze tak było. Proces powstawania instytucji odpowiedzialnych za ochronę praw pracowników oraz poprawę warunków pracy był długi i trudny. Wiązał się z koniecznością reakcji na nieludzkie warunki pracy panujące w wielkich zakładach produkcyjnych w Europie Zachodniej, ale też w nowopowstałych przedsiębiorstwach szybko rozwijającego się przemysłu, na terenach odradzającej się po odzyskaniu niepodległości, Rzeczypospolitej Polskiej.

Struktura publikacji składa się zatem z rozbudowanego wstępu opisującego historyczne uwarunkowania już w okresie przedwojennej Polski, gdyż miały one decydujący wpływ na kształt późniejszych rozwiązań prawnych i organizacyjnych dotyczących ochrony pracy. Następnie od 1950 roku przedstawiono genezę, rozwój i ewolucję społecznej inspekcji pracy w burzliwej historii odradzającej się Rzeczypospolitej Polskiej. Przeanalizowano jej funkcjonowanie w różnych systemach prawnych i gospodarczych, przez ostatnie 75 lat. Nie sposób przedstawić historii SIP bez opisu innych instytucji ściśle powiązanych. W szczególności autorzy skupili się na związkach zawodowych oraz Państwowej Inspekcji Pracy – instytucjach naturalnie współzależnych. W końcowej części zaprezentowano, w formie autoryzowanych wywiadów, wspomnienia samych społecznych inspektorów pracy, którzy pełnili tę trudną służbę społeczną przez wiele lat. Całość wzbogacono archiwalnymi fotografiami pochodzącymi po części z zasobów Instytutu Pamięi Narodowej, Archiwum Państwowego oraz prasy branżowej wydawanej w opisywanym okresie. Jednak największa część fotografii pochodzi ze zbiorów prywatnych, udostępnionych na potrzeby niniejszej publikacji przez byłych inspektorów oraz pasjonatów historii. Jest to materiał fotograficzny w większości nigdy wcześniej nie publikowany.

1. Pierwsze instytucje nadzoru i kontroli nad warunkami pracy w Europie Zachodniej

Aby właściwie zrozumieć historię instytucji nadzoru i kontroli nad warunkami pracy w Polsce, trzeba się przenieść do XVIII wiekowej Europy Zachodniej. Ówczesna sytuacja społeczna i gospodarcza starego kontynentu uległa znaczącym zmianom w XVIII i XIX wieku. To wtedy rozpoczęły się przemiany, które w pierwszej kolejności dotknęły kraje Europy Zachodniej, zwłaszcza Anglię, gdzie miała miejsce rewolucja przemysłowa, prowadząca do zmian technologicznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych. Chociaż powstający wówczas kapitalizm oparty na koncepcji liberalnej zapewniał pewne swobody, takie jak wolność osobistą, swobodę prowadzenia działalności gospodarczej czy formalną równość praw cywilnych, nie eliminował nierówności społecznych, które wynikały z podziału na stany.

Rysunek 1. Manchester 1821: 66 przędzaln bawełny. Źródło: <https://www.wiatrak.nl> [w:] R. Adamczyk, Powstanie..., <https://solidarnoscpiip.org.pl/powstanie-i-rozwoj-inspekcji-pracy-w-xviii-i-xix-wieku-w-europie/> (dostęp: 30.01.2025 r.)

Dynamiczny rozwój produkcji prowadził do zaostrzenia problemu nierówności w podziale dóbr społecznych, co powodowało pogłębienie wyzysku robotników, w tym kobiet i dzieci. Przemiany te sprzyjały powstawaniu burżuazji, która dominowała w społeczeństwie i miała kluczowy wpływ na tworzenie regulacji prawnych oraz ustrojowych. Równocześnie, negatywnie na sytuację pracowników wpływał coraz silniejszy wyzysk, brak stabilności zatrudnienia i brak systemu zabezpieczeń społecznych. W razie wypadku przy pracy, bez odpowiednich zabezpieczeń, robotnik nie miał żadnej pomocy materialnej i często zostawał skazany na kalectwo oraz nędzę. Zaczęły powstawać instytucje ubezpieczeniowe, jednak ich pomoc była ograniczona przez skromne zasoby.

Rysunek 2. Chłopcy pracujący w londyńskiej fabryce herbaty. Źródło: <https://fish-and-trips.com> [w:] Op.Cit. R. Adamczyk, <https://solidarnoscpiip.org.pl/powstanie-i-rozwoj-inspekcji-pracy-w-xviii-i-xix-wieku-w-europie/> (dostęp: 30.01.2025 r.)

W odpowiedzi na te trudności, wśród robotników kształtowały się poglądy polityczne domagające się ochrony ich praw. W pierwszej kolejności skupiono się na wysokości zarobków, a następnie na legalizacji strajków i walce o skrócenie dnia roboczego oraz poprawę warunków pracy kobiet i młodocianych. W wyniku działań związków zawodowych, w krajach takich jak Nowa Zelandia i Australia, wprowadzono minimalne wynagrodzenie. Dzięki tym działaniom, sytuacja robotników zaczęła się poprawiać pod względem ekonomicznym, prawnym i socjalnym. Jednak konieczne stało się powołanie niezależnej instytucji odpowiedzialnej za nadzór nad przestrzeganiem praw pracowników oraz ich obowiązków.

Pierwszym państwem, które stworzyło takie instytucje, była Anglia. Już pod koniec XVIII wieku, w czasie rewolucji przemysłowej, zaczęto dostrzegać potrzebę uregulowania sytuacji prawnej robotników, co wynikało z trudnych warunków pracy w fabrykach. Angielscy przemysłowcy, w tym Robert Owen, zwrócili uwagę na konieczność poprawy warunków pracy robotników, zwłaszcza kobiet i dzieci, które cierpiały z powodu długich godzin pracy, złego odżywiania i braku opieki zdrowotnej. W 1802 roku wprowadzono pierwszą ustawę mającą na celu ochronę zdrowia robotników zatrudnionych w przędzalniach bawełny, jednak nie przyniosła ona oczekiwanych rezultatów. Dopiero w 1833 roku uchwalono ustawę, która wprowadzała Inspekcję Fabryczną, odpowiedzialną za kontrolowanie przestrzegania przepisów ochrony pracy. Inspektorzy zyskali szerokie uprawnienia, w tym prawo do wizytowania zakładów pracy, wydawania zaleceń i egzekwowania kar za naruszenia. W kolejnych latach wprowadzono dodatkowe przepisy, a sama struktura Inspekcji Fabrycznej rozwijała się,

wprowadzając nowe funkcje, takie jak inspektorzy ds. urządzeń elektrycznych i przemysłu maszynowego. System inspekcji pracy, który początkowo funkcjonował w Anglii, stopniowo rozprzestrzenił się na inne kraje europejskie, takie jak Dania, Francja, Szwajcaria, Niemcy czy Rosja.¹

2. Prawo pracy w Polsce międzywojennej i powołanie inspekcji pracy

Chociaż Polska w tym czasie nie istniała jako niezależne państwo, to po odzyskaniu niepodległości, kwestie instytucji nadzoru i kontroli nad warunkami pracy potraktowano bardzo poważnie. Wdrażane w odradzającej się Polsce akty prawne opierały się na funkcjonujących już w tym czasie przepisach w Europie Zachodniej, dostosowując je jednak do ówczesnej sytuacji w kraju, wykorzystując do tego celu doświadczenia i rozwiązania rozwijane w zaborach pruskim, rosyjskim i austriackim.

Okres dwudziestolecia międzywojennego w Polsce był czasem intensywnego rozwoju przemysłowego, mimo trudności związanych z kryzysem światowym, zniszczeniami wojennymi i problemami strukturalnymi, to właśnie lata 1918-1939 okazały się kluczowym etapem w kształtowaniu gospodarki II Rzeczypospolitej. Intensywną próbę modernizacji i industrializacji najtrafniej oddaje hasło ówczesnego wizjonera Tadeusza Peipera „miasto – masa – maszyna”, który już w latach dwudziestych zauważył, że obecna cywilizacja nowoczesności winna odnaleźć się w świecie maszyn.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku Polska znalazła się w trudnej sytuacji gospodarczej. Słabo rozwinięta infrastruktura przemysłowa, szczególnie na terenach byłych zaborów rosyjskiego i austriackiego spotęgowała różnice w rozwoju przemysłu w tamtym okresie. To Śląsk ze swoimi zakładami węgla, stali i przemysłu chemicznego okazał się być centrum przemysłowej Polski. Reorganizacja przemysłu była więc konieczna, stąd w latach dwudziestych zaczęły powstawać nowe zakłady przemysłowe, a już istniejące poddano znacznej modernizacji. Wspomnieć należy o powstałym w 1937 roku Centralnym Okręgu Przemysłowym (COP), którego zadaniem było wspieranie rozwoju gospodarki centralnej Polski poprzez między innymi budowę nowych zakładów przemysłowych – fabryk zbrojeniowych, hut, elektrowni czy zakładów maszynowych.

¹ R. Adamczyk, Powstanie i rozwój inspekcji pracy w XVIII i XIX wieku w Europie, "Solidarność" przy Państwowej Inspekcji Pracy, <https://solidarnoscpi.org.pl/powstanie-i-rozwoj-inspekcji-pracy-w-xviii-i-xix-wieku-w-europie/> (dostęp: 30.01.2025 r.)

Rysunek 3. Rząd Jędrzeja Moraczewskiego po zaprzysiężeniu, źródło: W. Duch, *Historia prawa pracy w Polsce*, 2023, <https://historia.org.pl/2023/05/19/historia-prawa-pracy-w-polsce/>, (dostęp: 05.12.2024 r.)

W związku z powyższym należało się pilnie zająć tworzeniem prawa pracy, i to od podstaw. Do regulacji przepisów przystąpiono jednak niemal od razu, bowiem już u progu wolnej Polski rząd Jędrzeja Moraczewskiego wprowadził dekret, który zapewnił ośmiodzinny dzień pracy w dni powszednie oraz sześciogodzinny w sobotę. W efekcie wprowadzono czterdziestosześciogodzinny tydzień pracy. Dekret wprowadzał także zasadę, że „nadgodziny winne być dodatkowo płatne”. Przepisy otoczyły również szczególną ochroną młodocianych robotników w wieku 15-18 lat oraz kobiety w ciąży. Wprowadzono zakaz zatrudniania dzieci poniżej 15 roku życia. Polska, jako jedno z pierwszych państw w Europie, wprowadziła instytucję płatnego urlopu wypoczynkowego. W zależności od stażu i rodzaju pracy wynosił on od 8 do nawet 30 dni.²

W międzywojennej Polsce funkcjonowały także związki zawodowe. Te należało zarejestrować przed sądem. Stosunkowo swobodne prawo co do zakładania związków zawodowych uległo ograniczeniu po zamachu majowym, gdy organom administracji publicznej umożliwiono decydowanie o zakładaniu, zawieszaniu i rozwiązywaniu związków zawodowych. Z kolei narzędziem wywierania nacisku na władzę były strajki. Warto zauważyć, że ich liczba wynosiła nawet 2 tysiące strajków rocznie, w które zaangażowanych było kilkaset tysięcy robotników.³

² W. Duch, *Historia prawa pracy w Polsce*, 2023, <https://historia.org.pl/2023/05/19/historia-prawa-pracy-w-polsce/>, (dostęp: 05.12.2024 r.)

³ Op. Cit.

DEKRET

o 8-mio godzinnym dniu pracy.

Art. 1. Od dnia ogłoszenia w Dzienniku Praw Państwa Polskiego niniejszych przepisów praca robotnika lub pracownika we wszystkich zakładach przemysłowych, górniczych, hutniczych, rzemieślniczych, przy komunikacjach lądowych i wodnych oraz przedsiębiorstwach handlowych trwać ma bez wliczenia przerw odpoczynkowych najwyżej 8 godzin na dobę, zaś w dni sobotnie godzin 6.

Art. 2. W tych działach pracy, w których charakter zajęć wymaga dłuższej jednorazowej pracy, ogólna liczba godzin pracy w tygodniu nie może przekraczać 46 godzin, nie wliczając przerw odpoczynkowych.

Art. 3. W handlu 6-cio godzinny dzień pracy przeniesiony być może, na mocy uchwały gminy miejskiej lub wiejskiej, z dnia sobotniego na inny powszedni dzień w tygodniu. Uchwała taka wymaga zatwierdzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 4. Dekret niniejszy nie może pociągać za sobą obniżenia płac robotników i pracowników.

Art. 5. Nadliczbowe godziny pracy muszą być specjalnie wynagradzane, przyczem odprawa umowa, dotycząca dobrowolnych nadliczbowych godzin, winna być bezzwłocznie przedstawiona do zatwierdzenia inspektorowi pracy. Obowiązkowa praca dodatkowa usprawiedliwioną być może tylko przez warunki, wywołane siłą wypadków żywiołowych, lub przez wyjątkowe okoliczności.

Art. 6. Pracodawcy, winni przekroczeń w zakresie niniejszych przepisów, podlegać będą w drodze administracyjnej grzywnom do marek 5000.

Nr. 17.

Dziennik Praw. Poz. 42

105

Art. 7. Wykonanie niniejszego dekretu przekazuje się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej. Do chwili zorganizowania w Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej inspekcji pracy czynności w tym zakresie spełniać będą polityczne władze administracyjne.

Art. 8. Minister Pracy i Opieki Społecznej wydawać będzie w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu rozporządzenia szczegółowe co do wykonania niniejszych przepisów i rozstrzygać wątpliwości, wynikające z ich stosowaniem.

Dan w Warszawie, dnia 23 listopada 1918 roku.

Naczelnik Państwa:

J. Piłsudski

Prezydent Ministrów:

Moraczewski

Rysunek 4. Dekret o 8-mio godzinnym dniu pracy, 1918-11-29, Dz.U. 1918 nr 17 poz. 42

Jednak mimo regulacji prawnych, wielu przedsiębiorców łamało przepisy nie respektując praw pracowniczych, przede wszystkim w zakresie godzinowych norm pracy oraz płatnych urlopów. W związku z tym, 13 stycznia 1919 roku dekretem Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego, powołana została inspekcja pracy. Dekret nadawał inspekcji szerokie uprawnienia kontrolne. Inspektorzy mogli nie tylko wizytować zakłady pracy, ale także nakładać kary na pracodawców. Na straży praw pracowniczych stały natomiast sądy pracy, którym to delegowano załatwianie sporów wynikających ze stosunku pracy.⁴ Zakres

⁴ Op. Cit.

obowiązywania dekretu początkowo ograniczony był do terenu zaboru rosyjskiego wraz z bwo dem białostockim, od 15 czerwca 1919 roku objął Ziemie Zachodnie, od 2 marca 1920 roku zabór austriacki. Dopiero od 4 września 1922 roku inspekcja pracy znalazła swoje prawne oparcie na terenie Ziemi Wileńskiej. Decyzją Rady Ministrów z 16 października 1922 roku urząd objął swoim zakresem działania teren całej byłej dzielnicy pruskiej, a po uregulowaniu kwestii granicznych, 4 listopada 1922 roku, również tereny Kresów Wschodnich. Proces scalania inspekcji pracy w Polsce trwał bez mała 10 lat, a zakończony został 16 października 1928 roku wprowadzeniem jej na teren Śląska.⁵

Rysunek 5. Dekret tymczasowy o urzędzeniu i działalności inspekcji pracy, Warszawa 13 stycznia 1919 r.

Pierwszym głównym inspektorem pracy został Franciszek Sokal. Utworzenie niepodległego państwa polskiego zaowocowało nie tylko dynamicznym rozwojem jego struktur, ale i powstaniem nowego podmiotu prawa międzynarodowego. Młode państwo, w dobie zbrojnej walki o granice, musiało skutecznie zadbać o ochronę swoich interesów na arenie międzynarodowej, w tym przede wszystkim na rozpoczętej 18 stycznia 1919 r. konferencji pokojowej w Paryżu. Franciszek Sokal pod koniec stycznia 1919 r. wyjechał do Paryża, aby wziąć aktywny udział w konferencji oraz w negocjacjach z Francją, dotyczących konwencji o emigracji i opiece społecznej. Najwyższa Rada Sprzymierzonych 25 stycznia 1919 r. powołała do życia Komisję Międzynarodowego Ustawodawstwa Pracy. Efektem pracy Komisji był projekt konwencji powołującej do życia stosowną organizację międzynarodową oraz wskazanie podstawowych „warunków robotniczych”, które miały zostać wprowadzone do traktatu pokojowego kończącego I wojnę światową. Ostatecznie stosowne regulacje umieszczono w części XIII Traktatu Pokojowego: „Praca”, podpisanego 28 czerwca 1919 r. w Wersalu. Na tej podstawie powołano do życia Międzynarodową Organizację Pracy.⁶

Początkowa fascynacja modernizacją szybko zastąpiona została wizją przemysłu, który zaczął stanowić realne zagrożenie dla życia pracowników, o czym może świadczyć liczba wypadków zgłaszanych do inspekcji pracy. Jak podaje T. Kozłowski z każdym kolejnym rokiem odnotowywano jej wzrost i tak – w 1919 roku zgłoszono 1 147 wypadków, w 1920 –

⁵ Kozłowski T., Inspekcja Pracy w Polsce w latach 1919-1939. Organizacja i działalność, Państwowa Inspekcja Pracy, Warszawa 2019, s. 9

⁶ Zalewski W., Franciszek Sokal – in memoriam, INSPEKTOR PRACY, Nr 1 (431) 2019, s. 9

2 266, w 1921 – 4 699, w 1922 – 7 436, w 1923 – 10 403, w 1924 roku – 11 097, w 1925 – 18 940, a w 1926 roku liczba wypadków wynosiła już 18 903⁷. To niepokojące zjawisko było wynikiem nie tylko rozwoju przemysłu w Polsce, ale także wzrostem liczb kontroli zakładów pracy w tamtym okresie (rys. 6). Należy także pamiętać, że dopiero od lipca 1921 roku inspektorom pracy umożliwiono branie udziału w dochodzeniach powypadkowych.

Złe warunki pracy, rosnąca liczba wypadków oraz lekceważenie prawa przez pracodawców spowodowało silną reakcję ze strony pracowników. Robotnicy podjęli walkę o sprawiedliwość społeczną, prawa pracownicze i swobody obywatelskie. 6 listopada 1923 roku w Krakowie miał miejsce strajk generalny, który przerodził się później w zamieszki i krwawe starcia robotników z policją i wojskiem. Według dostępnych źródeł zginęło 15 robotników, 3 cywilów (niebiorących udziału w walkach) oraz 14 żołnierzy.⁸ Dziś niewiele się mówi o krwawo tłumionych strajkach robotniczych w okresie międzywojennym.

Jednak nie tylko zaniedbania pracodawców stanowiły w tamtym okresie zagrożenie dla pracowników. Ignorowanie zasad bezpieczeństwa przez samych robotników również było w tamtym okresie zjawiskiem nagminnym i wynikało z ówczesnej sytuacji gospodarczej. Jeden z inspektorów pracy wyjaśnił taki stan rzeczy w następujący sposób: „[...] najważniejszym zagrożeniem dla robotnika stała się sprawa przeżycia i utrzymania siebie i rodziny, przy znacznie obniżonych zarobkach. Sprawy, które są bezpośrednim zadaniem inspekcji pracy, pomimo swej wielkiej wagi, stały się dla robotnika niewspółmiernymi z jego życiowymi troskami. Robotnik szukał przede wszystkim pomocy inspektora w sprawie pomnożenia ilości dni pracy w tygodniu, otrzymania na czas swego zarobku, obrony przed groźącą wciąż redukcją; strona sanitarno-higieniczna i bezpieczeństwo pracy, a nawet ścisłe przestrzeganie prawodawstwa ochronnego zeszły w pojęciu robotnika na plan dalszy”⁹.

Ciekawym wydaje się być fakt, że to właśnie lata 20 pokazały, iż każdy zakład pracy stanowi swego rodzaju odrębną organizację społeczną, w której funkcjonują wypracowane zasady postępowania według przyjętych norm czy wartości charakterystycznych dla danego zakładu pracy. Taki wniosek można dziś śmiało uznać za kolebkę koncepcji kultury bezpieczeństwa¹⁰.

Wprost proporcjonalnie do liczby wypadków rosła liczba wydanych zaleceń przez inspektorów pracy. Mianowicie w 1924 zanotowano 25570 zaleceń, zaś w roku 1925 było ich aż 39545¹¹ (rys. 6). Powoli zaczynało się zatem zmieniać podejście do bezpieczeństwa w pracy, na co również znaczny wpływ miał Instytut Spraw Społecznych (ISS), naukowa placówka polityki społecznej, która aktywnie działała, tworząc programy potrzebne w odbudowaniu państwa polskiego. To po stronie ISS leżała chociażby inicjatywa wydawnicza, mająca na celu

⁷ T. Kozłowski, *Inspekcja pracy w Polsce w latach 1919 – 1939. Organizacja i działalność*, Warszawa 2019, s. 106.

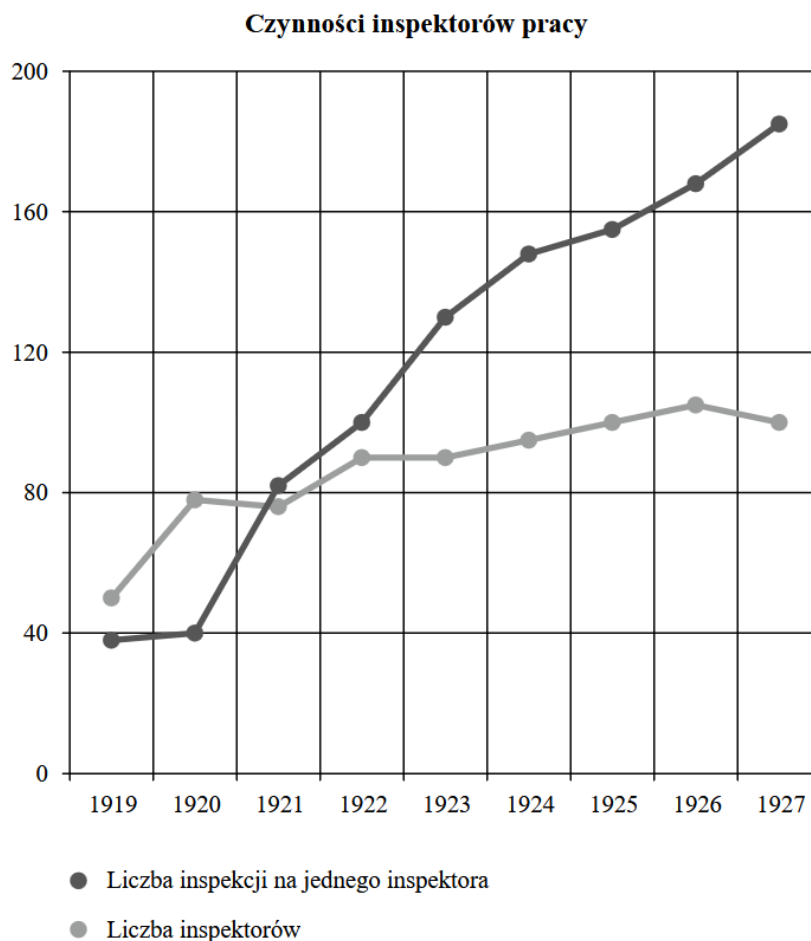
⁸ M. Markowski, *Burżuazja wobec niektórych problemów warunków pracy klasy robotniczej w Polsce przedwrześniowej (1918–1939)*, [w:] J. Ławnik, Z. Steciak (red.), *W setną rocznicę ruchu robotniczego*, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce 1985, s. 147.

⁹ *Inspekcja Pracy w 1925 roku*, Warszawa 1927, s. 54.

¹⁰ M. Stankiewicz, M. Sznajder, *Kultura bezpieczeństwa i higieny pracy w organizacji*, [w:] *Kształtowanie kultury bezpieczeństwa i higieny pracy w organizacji*, J. Ejdyś Białystok 2010, s. 19.

¹¹ *Ibidem*, s. 53.

zwrócenie uwagi na problem bezpieczeństwa i higieny pracy poprzez wydawanie plakatów bhp¹².

Rysunek 6. Czynności Inspektorów Pracy.

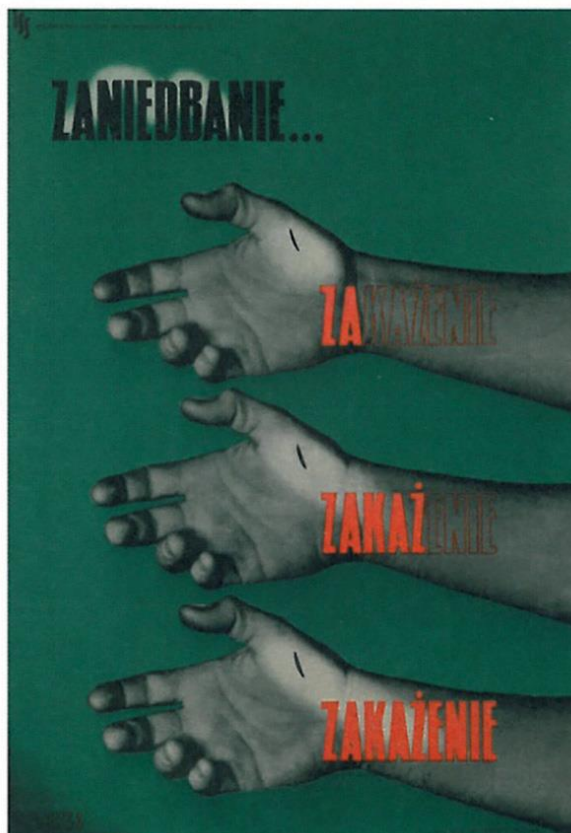
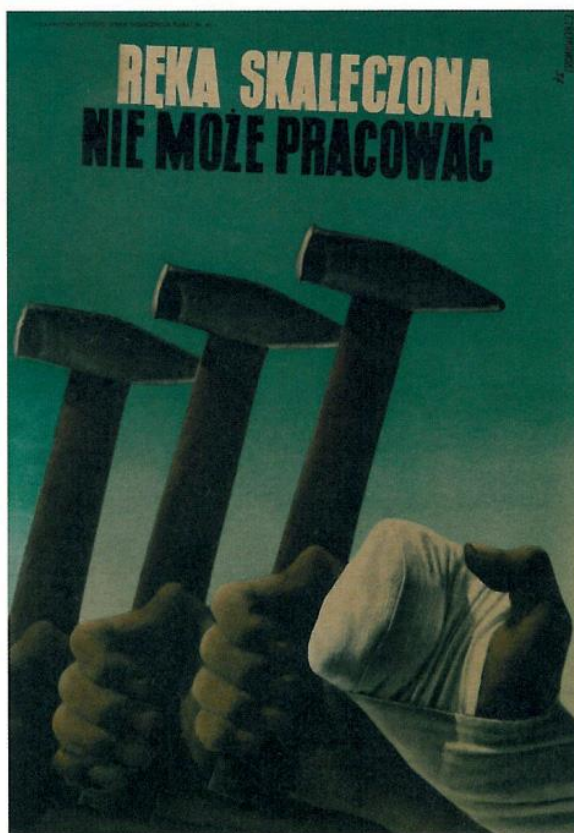
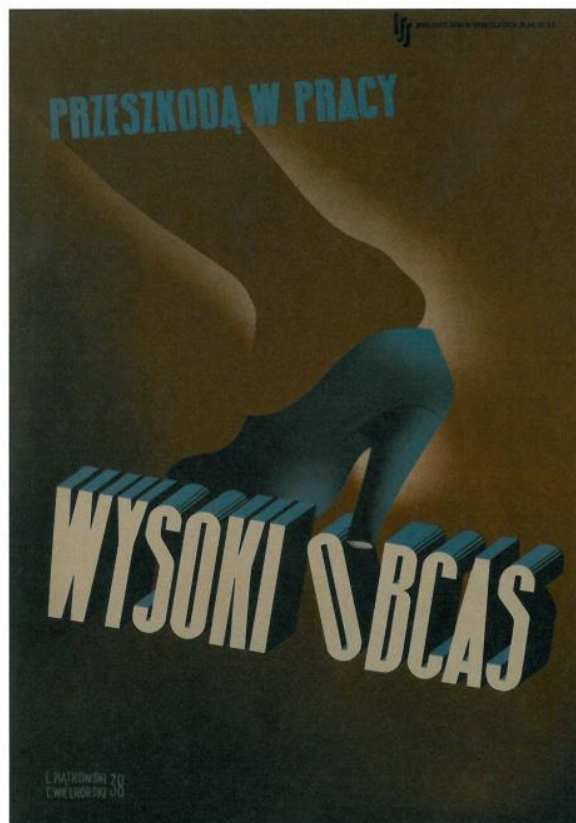
Źródło: M. Bornstein-Łychowska, *10 lat Polityki Społecznej Państwa Polskiego 1918-1928*

Niżej przedstawione plakaty społeczne w latach 30 zaczęły stanowić coraz częściej wyposażenie zakładów pracy, będąc skutecznymi narzędziami oddziaływania na wyobraźnię pracowników. Koncepcja, która stawiała człowieka jako najważniejszy element w budowaniu kultury bezpieczeństwa, zaczęła śmieiej pojawiać się we wnioskach. Dziś wiadomym jest, że to właśnie takie czynniki jak zaangażowanie kierownictwa, otwarta i szczerza komunikacja, motywowanie oraz wzmacnianie zachowań bezpiecznych, współpraca między pracownikami, ich współudział i w końcu analiza wypadków i edukacja z zakresu bhp to bezspornie warunki, które najbardziej wpływają na kształtowanie się kultury bezpieczeństwa pracy¹³. Nic więc dziwnego, że to właśnie lata 30 zaowocowały obszernym dziełem w dziedzinie organizacji bezpieczeństwa - to wspomniany wcześniej Instytut Spraw Społecznych wydał w 1938 roku kompendium wiedzy Andrzeja Mazurkiewicza na temat historii organizacji systemu zapobiegania wypadkom i systemu ubezpieczeń na świecie¹⁴.

¹² A. Bień, Krótka historia polskiego plakatu społecznego, [w:] Rubryka, nr 4, Kraków 2018, s. 81-82.

¹³ M. Milczarek, *Kultura bezpieczeństwa pracy*, Warszawa 2002, s.

¹⁴ Mazurkiewicz A. *Zagadnienia organizacji bezpieczeństwa pracy*. Instytut Spraw Społecznych, Warszawa 1938.

Rysunek 7. C. Wielhorski, *Nie noś luźnego ubrania w pracy*, 1937 / L. Piątkowski, C. Wielhorski, *Wysoki obcas przeszkodą w pracy*, 1938 / T. Trepkowski, *Ręka skaleczona nie może pracować* / L. Piątkowski, C. Wielhorski, *Zaniedbanie... zakażenie, zakażenie, zakażenie*, 1938

3. II Wojna Światowa i okres okupacji 1939-1945

Rankiem 1 września 1939 roku wojska niemieckie zaatakowały polskie posterunki graniczne i wtargnęły na terytorium Rzeczypospolitej, rozpoczęły się bombardowania polskich miast. 17 września 1939 r. Armia Czerwona, bez wypowiedzenia wojny, wkroczyła na teren II Rzeczypospolitej od wschodu.

Rysunek 8. Spotkanie żołnierzy Wehrmachtu i Armii Czerwonej w Brześciu.

Źródło: Bundesarchiv, Bild 101I-121-0008-25 / Ehlert, Max / CC-BY-SA 3.0, CC BY-SA 3.0 de, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=5475929>, (dostęp: 11.01.2025 r.)

Mimo tragicznej sytuacji w stolicy, jak i na terenie całego kraju, Główny Inspektor Pracy Marian Klott nie opuścił Warszawy. Został z rodziną w stolicy w (nieistniejącym już) domu przy ul. Kopernika. W roku 1947 inspektor Marian Klott stwierdził w swoim życiorysie, iż „przypisuje sobie za zasługę, że w okresie okupacji zarówno ubezpieczenia społeczne, jak i Inspekcja Pracy, nie ucierpiały zbyt silnie: ani co do składu personalnego, ani też w zakresie prawnym”.

Pierwsze akty ustawodawcze odnoszące się do administracji terytorialnej władze niemieckie wydały jeszcze przed utworzeniem Generalnego Gubernatorstwa dla okupowanych polskich obszarów w dniu 26 października 1939 r. Miało to miejsce w okresie zarządu wojskowego.¹⁵ Już 1 września 1939 r. naczelny dowódca wojska gen. Walther von Brauchitsch wydał odezwę, w której ogłosił, że na terenach okupowanych przez wojska niemieckie władzę wykonawczą obejmują naczelnicy dowódcy poszczególnych armii. Administracja miała nadal funkcjonować lub być odbudowana od nowa.¹⁶ Od 16 października 1939 r. kompetencje ustawodawcze dla okupowanych przez Wehrmacht terenów polskich, które wkrótce weszły

¹⁵ A. Wrzyszczyński, Administracja terytorialna w ustawodawstwie okupanta niemieckiego w Generalnym Gubernatorstwie (1939—1944) Część I (1.09.1939—31.07.1940), „Z dziejów Prawa” 2019, T. 12 (20), s. 617-636

¹⁶ Odezwa naczelnego dowódcy wojska z dnia 1.09.1939 r., (Dz.ROP 1939, nr 1, s. 1)

w skład Generalnego Gubernatorstwa, uzyskał, obok zarządców zleconych, których mógł powoływać naczelny dowódca wschodu, także naczelny szef administracji.¹⁷ Następnego dnia naczelny szef administracji wydał rozporządzenie dotyczące prawa pracy, w którym zastrzegł on sobie możliwość powoływania specjalnych pełnomocników „dla załatwiania pewnych zadań”.¹⁸

Rysunek 9. Niemiecki obóz pracy. Źródło: B. Szwabowski, *Niemiecki obóz „Liban” w Krakowie. Praca przymusowa w Generalnym Gubernatorstwie*, <https://glos24.pl/niemiecki-oboz-liban-w-krakowie-praca-przymusowa-w-generalnym-gubernatorstwie>, (dostęp: 05.12.2024 r.)

Niemcy traktowali Generalne Gubernatorstwo jako swego rodzaju rezerwat dla polskich robotników. Średnie i duże zakłady przemysłowe oraz majątki ziemskie funkcjonowały dalej, ale pod kontrolą niemiecką. Państwowe banki, koleje i inne przedsiębiorstwa zostały przejęte przez okupanta. Małe zakłady należące do Żydów również zostały odebrane właścicielom. Z przedwojennych polskich regulacji prawnych utrzymano jedynie Kodeks karny i Kodeks cywilny, wprowadzając dodatkowo niemieckie przepisy okupacyjne. Generalny gubernator Hans Frank zastrzegł, że Polakom zatrudnionym w urzędach, w żadnym przypadku, nie wolno pełnić poważniejszych funkcji kierowniczych. 31 października 1939 r. Hans Frank wydał rozporządzenie o unormowaniu warunków pracy oraz o ochronie pracy w Generalnym Gubernatorstwie. Rozporządzenie to m.in. określało, które przepisy z zakresu nadzoru nad warunkami pracy oraz bezpieczeństwa i higieny pracy, wydane w Polsce przed 1939 rokiem,

¹⁷ Rozporządzenie naczelnego dowódcy wschodu o poruczeniu władzy wydawania przepisów prawnych naczelnemu szefowi administracji z dnia 16.10.1939 r. (Dz.ROP 1939, nr 12, s. 53—54, § 1)

¹⁸ Rozporządzenie o unormowaniu warunków pracy oraz o ochronie pracy na okupowanych obszarach polskich z dnia 17.10.1939 r. (Dz.ROP 1939, nr 12, s. 57, § 6)

nadal obowiązuja.¹⁹ W 1942 roku Niemcy rozpoczęli akcję masowego wywozu Polaków z GG na roboty do Rzeszy. 13 marca 1943 r. obchodzono uroczystość dostarczenia do Rzeszy milionowego robotnika. Ogółem wywieziono z GG do Rzeszy 1,6 mln osób. Wywożono nawet dzieci przed ukończeniem 14 lat, skracając im naukę w szkołach. Niemcy wprowadzili 10-godzinny dzień pracy w fabrykach i służbie publicznej. Bezpieczeństwo pracy w fabrykach było mocno zaniedbane. Nadzór nad bhp należał do kompetencji Inspekcji Pracy, sprowadzał się jednak jedynie do stwierdzania braków oraz wydawania zaleceń, bez możliwości egzekwowania ich przy pomocy jakichkolwiek sankcji.²⁰

Na ziemiach polskich okupowanych przez ZSRR również znacjonalizowano zakłady, banki, kolej, a nawet ziemię. Niemniej jednak na terenach zajętych przez wojska radzieckie okupacja miała inny charakter niż na obszarach kontrolowanych przez Niemców. Wynikało to z polityki władz sowieckich, na którą wpłynęła, oprócz kwestii ideologicznych, struktura narodowościowa tej części Rzeczypospolitej. Znaczny odsetek ludności wschodnich województw Polski stanowiły mniejszości narodowe, a w niektórych – wołyńskim, stanisławowskim, poleskim – Polacy znajdowali się w mniejszości. Narodowości zamieszkujące tę część kraju zazwyczaj okazywały radość z wkroczenia wojsk sowieckich (w wielu miejscowościach stawiano bramy powitalne – rys. 10) i satysfakcję z przegranej przez Polaków wojny.²¹ Przychylność mniejszości narodowych i udział ich przedstawicieli w sowieckich strukturach administracyjnych znacząco ułatwiły działania władzom okupacyjnym.²²

Rysunek 10. Brama powitalna dla Armii Czerwonej w Grudziewiczach koło Grodna, wrzesień 1939 r.

Napis brzmi: „Niech żyje nierozdzielny związek narodów Związku Sowieckiego i Zachodniej Białorusi!”

Źródło: Op. Cit. Dziurok A. i inni, *Polska w czasie II wojny światowej. Polityka okupanta...*

¹⁹ Dziennik Rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla okupowanych polskich obszarów, Dz.ROP 1939, 1, s.3

²⁰ Por. E. Kołodziejczyk, „Inspekcja pracy w Polsce 1919-1999”

²¹ Szczególnie dostrzegalne było to w miasteczkach kresowych zamieszkiwanych przez ludność żydowską, ale też przez mniejszości białoruską i ukraińską. Radość z wkroczenia do RP wojsk sowieckich wynikała z niechęci do polskich władz, słabej świadomości obywatelskiej, biedy oraz nieznajomości prawdziwych warunków życia w ZSRR. Niechęć przybierała postać jawnej agresji. Zdarzały się wypadki zabijania żołnierzy, ziemian i osadników polskich, wystąpienia przeciw administracji i napaści na mniejsze oddziały wojska. Więcej: <http://www.polska1918-89.pl/polityka-okupanta-sowieckiego-na-ziemiach-polskich-w-latach-1939-1941>, (dostęp: 11.01.2025 r.)

²² A. Dziurok i inni, *Polska w czasie II wojny światowej. Polityka okupanta sowieckiego na ziemiach polskich w latach 1939–1941*, Biuro Edukacji Publicznej IPN, 2015, <http://www.polska1918-89.pl/polityka-okupanta-sowieckiego-na-ziemiach-polskich-w-latach-1939-1941,30.html> (dostęp: 11.01.2025 r.)

Pierwszą decyzją sowiecką było przygotowanie wyborów do zgromadzeń ludowych Zachodniej Ukrainy i Zachodniej Białorusi, jak w języku komunistycznej propagandy nazywano wschodnie województwa Polski. Wybory odbyły się 22 października 1939 r. Trudno było uniknąć udziału w głosowaniu, nie narażając się na represje. W większości wypadków wybór polegał na przedstawieniu kandydata na zebraniu (często sprowadzanego z ZSRR), po którym nie poddawano nawet jego kandydatury pod głosowanie. Zgodnie z wynikami podanymi przez władze sowieckie frekwencja wyborcza wyniosła blisko 95%, z czego 90% poparło kandydatów do obu zgromadzeń. Na pierwszych posiedzeniach w końcu października 1939 r. oba Zgromadzenia Narodowe zwróciły się do Rady Najwyższej ZSRR z prośbą o przyłączenie do Związku Radzieckiego, na co wyrażono natychmiastową zgodę. Odtąd władze sowieckie zawsze powoływały się na rzekomo suwerenną wolę mieszkańców tych ziem, wyrażoną w głosowaniu. Konsekwencją wcielenia wschodniej Polski do ZSRR było narzucenie wszystkim jej mieszkańcom obywatelstwa sowieckiego oraz prawa obowiązującego w ZSRR.

Rysunek 11. Pracownicy przymusowi w sowieckim łagrze

Źródło: GUŁAG, Polskie Radio, <https://www.polskieradio.pl/226/4288/Artykul/1362029,gulag>, (dostęp 11.01.2025 r.)

W pierwszych tygodniach rządów władze sowieckie zakazały używania języka polskiego w urzędach, usunęły polskie nazwy ulic, wprowadziły własne programy nauczania w szkolnictwie i zlikwidowały Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie; w jego miejsce utworzono ukraińską uczelnię im. Iwana Franki. Dokonano wymiany pieniądza, podobnie jak pod okupacją niemiecką, po niekorzystnym kursie, co przyczyniło się do powszechnego ubóstwa. Od grudnia 1939 r. zaczęły się masowe aresztowania przedstawicieli polskich elit. Część więziono na terenie okupacji sowieckiej, innych wywożono do łagrów na północy ZSRR. Od 1940 roku powszechną formą represji stały się deportacje. Łącznie, do wybuchu wojny

niemiecko-sowieckiej, zesłano co najmniej 325 tys. osób.²³ Zesłańcy, w wagonach towarowych, trafiali przede wszystkim do Kazachstanu i na wschodnią Ukrainę. Kierowano ich do przymusowej pracy w przemyśle wydobywczym. Więźniowie przebywali w warunkach, które w większości wypadków prowadziły do śmierci. Zmuszani do pracy ponad siły, głodzeni, mieszkający w fatalnych warunkach i bez opieki medycznej, zapadali na choroby zakaźne. W obozach nad Kołymą z kilkunastu tysięcy Polaków zesłanych do tamtejszych kopalni złota, niemal wszyscy zmarli w ciągu półtora roku.²⁴ Szacuje się, że od 1929 roku do śmierci Stalina w 1953 przez łagry przeszło około 18 milionów ludzi. Jednakże dla jego następców stało się jasne, że łagry są niewydolne i nieekonomiczne, a zyski z pracy więźniów są znacznie niższe niż koszty utrzymania ich, strażników i całego systemu łagrowego. Jednak, mimo odwilży, łagry istniały nadal, choć w zmienionej formie. Aż do końca 1986 roku, kiedy to Michaił Gorbaczow podjął decyzję o ułaskawieniu więźniów politycznych w ZSRR i zainicjował proces likwidacji łagrów.²⁵

*Rysunek 12. Warszawa, styczeń 1945 r. Pierwsza parada Wojska Polskiego w Warszawie
Fot. PAP/J. Baranowski*

17 stycznia 1945 r. do lewobrzeżnych ruin Warszawy wkroczyły oddziały 1 Armii WP oraz Armii Czerwonej, a 8 maja 1945 r. świat świętował zakończenie II wojny światowej. Jednak paradoksalnie największe straty w polskim przemyśle nie przyniosły walki 1939 roku, ani okres okupacji 1939-1945, ale okres wyzwolenia, kiedy Niemcy niszczyli, a Rosjanie wywozili wszystko co dało się oderwać od ziemi. W takiej, zrujnowanej rzeczywistości ekonomicznej i przemysłowej, w środowisku gospodarki centralnie sterowanej, drenowanej dodatkowo przez władze ZSRR, rozpoczął się proces odbudowy kraju.

²³ Op. cit. A. Dziurok i inni, *Polityka okupanta sowieckiego...*, IPN, 2015

²⁴ Op. cit. A. Dziurok...

²⁵ GUŁAG, Polskie Radio, <https://www.polskieradio.pl/226/4288/Artykul/1362029,gulag>, (dostęp 11.01.2025 r.)

4. Komisja Centralna Związków Zawodowych

Po 1945 roku, kiedy to ogromnym wysiłkiem społecznym prowadzono odbudowę kraju ze zniszczeń wojennych, a jednocześnie wdrażano ambitne, często przerastające realne możliwości, plany produkcyjne i inwestycyjne, pojawił się lawinowy wzrost zagrożeń i wypadków. Powszechny był brak specjalistów i wykwalifikowanych robotników. Do rozbudowującego się przemysłu napływały tysiące, często nieumiejących czytać i pisać, młodych ludzi z terenów wiejskich. Brakowało dla nich odzieży roboczej i ochronnej, sprzętu ochronnego i zabezpieczającego.²⁶ Na domiar złego dogmatyzm polityczny prowadził do zastępowania doświadczonej kadry kierowniczej ludźmi z tzw. awansu społecznego. Zarówno w przypadku nadzoru, jak i robotników, bardzo niska była zatem tzw. kultura techniczna, czyli zgodność tworzenia, a przede wszystkim wykorzystywania i użytkowania określonych technik zgodnie z przeznaczeniem i w sposób bezpieczny. Te trudne warunki pracy znajdowały swój dramatyczny wyraz w statystyce wypadkowej i wskaźnikach bezpieczeństwa pracy.

Jednak po drugiej wojnie światowej to odbudowa państwa stała się nadrzędnym celem, który miał być realizowany przy pomocy narzędzia, jakim jest „praca”. Nowy ustrój polityczny w PRL-u stawiał pracę nie tylko jako wartość priorytetową, ale przede wszystkim jako obowiązek każdego obywatela, o czym świadczy zapis z Konstytucji 1952 roku: *„Praca jest prawem, obowiązkiem i sprawą honoru każdego obywatela. Pracą swoją, przestrzeganiem dyscypliny pracy, współzawodnictwem pracy i doskonaleniem jej metod lud pracujący miast i wsi wzmacnia siłę i potęgę Ojczyzny, podnosi dobrobyt narodu i przyspiesza całkowite urzeczywistnienie ustroju socjalistycznego”*.²⁷

Władze PRL promowały hasła pracy jako podstawy do rozwoju kraju, budowy socjalizmu i wspólnego dobrobytu. Praca fizyczna, zwłaszcza w przemyśle i rolnictwie, była uważana za fundament gospodarki i integralną część ideologii. Należy pamiętać o tym, że praca w tamtych czasach była kontrolowana przez państwo w ramach systemu planowania gospodarczego. Istniał silny nacisk na realizację norm produkcyjnych przy równoczesnym niezadowoleniu z warunków pracy ze strony pracowników. Był to czas, w którym praca miała być nie tylko środkiem do zarobkowania, ale też formą służby dla państwa. Dziś olbrzymie kontrowersje budziłaby Ustawa z 7 marca 1950 roku o zapobieganiu płynności kadr pracowników w zawodach lub specjalnościach szczególnie ważnych dla gospodarki uspołecznionej, która mówiła wprost o nakazie pracy. Pracownicy na mocy wydawanych nakazów pracy nie mogli złożyć wypowiedzenia nawet przez dwa lata.

²⁶ Odbudowa kraju ze zniszczeń wojennych, Zintegrowana Platforma Edukacyjna, Ministerstwo Edukacji Narodowej, <https://zpe.gov.pl/a/przeczytaj/DAIJ2s42W> (dostęp: 05.02.2025 r.)

²⁷ Konstytucja RP Ludowej z 1952 roku, Rozdział 1, art. 14, ppkt.1.

107

U S T A W A

z dnia 7 marca 1950 r.

o zapobieżeniu plynności kadr pracowników w zawodach lub specjalnościach szczególnie ważnych dla gospodarki uspołecznionej.

Potrzeby gospodarki socjalistycznej wymagają zapewnienia uspołecznionym zakładom pracy oraz instytucjom państwowym i samorządowym kwalifikowanych i trwale z nimi związanych kadr.

W celu zapobieżenia szkodliwej plynności kwalifikowanych kadr, sprzecznej z zasadami planowej gospodarki, stanowi się, co następuje:

Art. 1. Osoby, posiadające kwalifikacje w zawodach lub specjalnościach szczególnie ważnych dla uspołecznionej gospodarki, mogą być zobowiązane przez czas oznaczony do pozostawania w uspołecznionym zakładzie pracy lub w instytucji państwowej albo samorządowej na zajmowanych przez nie stanowiskach lub na innych stanowiskach, odpowiadających ich kwalifikacjom.

Art. 2. Rada Ministrów — na wniosek Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego, zgłoszony po zasięgnięciu opinii Centralnej Rady Związków Zawodowych — określi, w drodze rozporządzenia

zawody i specjalności, do których stosuje się przepisy niniejszej ustawy oraz rodzaj kwalifikacji osób, oznaczonych w art. 1.

Art. 3. 1. Obowiązek, o którym mowa w art. 1, powstaje z dniem doręczenia pracownikowi nakazu, wydanego przez ministra właściwego ze względu na zakład pracy lub instytucję, zatrudniającą tego pracownika.

2. Nakaz określi czas trwania obowiązku stosownie do potrzeb danego zawodu lub specjalności na okres nie dłuższy, niż dwa lata.

Art. 4. 1. Nakaz, zobowiązujący do pozostawania na zajmowanym lub równorzędnym stanowisku, nie zmienia na niekorzyść pracownika istotnych warunków istniejącej umowy o pracę, a jedynie zawiesza prawo pracownika do wypowiedzenia umowy o pracę w okresie trwania obowiązku.

2. Nakaz, zobowiązujący do pozostawania w tym samym uspołecznionym zakładzie pracy albo w insty-

Rysunek 13. Ustawa z 7 marca 1950 r. na mocy której dano ministrom rządu PRL możliwość nakazania wykonywania pracy (źródło: prawo.sejm.gov.pl)

Kwestię bezpieczeństwa pracy władze PRL oddały w ręce rad zakładowych. Zgodnie z Dekretem z 6 lutego 1945 r. o utworzeniu rad zakładowych, rada zakładowa: „*wykonuje nadzór nad warunkami pracy w granicach przepisów prawnych*”.²⁸ We wrześniu 1945 r. I Kongres Związków Zawodowych podkreślił w uchwale m.in. konieczność zapewnienia w zakładach bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Zaraz potem rozpoczęły się zjazdy związków branżowych. Organem centralnym, sterującym powojennym ruchem związkowym była Komisja Centralna Związków Zawodowych, w której w 1946 r. utworzono Referat Bezpieczeństwa Pracy, w 1948 r. przemianowany na Wydział Bezpieczeństwa Pracy. Jego pierwszym kierownikiem został Leonard Gan – przedwojenny inspektor pracy w okręgu krakowskim.²⁹

W roku 1946 zgodnie z decyzją kierownictwa ruchu zawodowego w budynku przy ul. Kopernika 9 we Wrocławiu zostaje uruchomiony Ośrodek Szkolenia Aktywu Związkowego. W latach 1947-1950 przeszkolono w nim 5.571 działaczy związkowych na różnego rodzaju kursach. Wykłady i szkolenia prowadzono w stołówce oraz w pomieszczeniach znajdujących się w piwnicy budynku, którą zamieniono na sale dydaktyczne (rys. 12).³⁰

²⁸ Dekret z dnia 6 lutego 1945 r. o utworzeniu Rad Zakładowych, Dz.U. 1945 nr 8 poz. 36

²⁹ Edward Kołodziejczyk, „Inspekcja pracy w Polsce 1919-1999”

³⁰ O Ośrodku – Historia - Lata 1946-1950, Ośrodek Szkolenia Państwowej Inspekcji Pracy, <https://ospip.pl/o-osrodku/historia/geneza-i-60-lat-1950-2010/lata-1946-1950> (dostęp: 28.01.2025 r.)

Rysunek 14. Ośrodek Szkolenia Aktywu Związkowego we Wrocławiu (1946-1950).

Źródło: O Ośrodku – Historia - Lata 1946-1950, Ośrodek Szkolenia Państwowej Inspekcji Pracy, <https://ospip.pl/o-osrodku/historia/geneza-i-60-lat-1950-2010/lata-1946-1950> (dostęp: 28.01.2025 r.)

5. Wznowienie działań Inspekcji Pracy – rozproszenie struktur

Pierwsze komórki odradzającej się inspekcji pracy powstały już w sierpniu 1944, a w 1945 roku urząd objął działalnością cały kraj. Podstawą działalności inspekcji było w tym czasie nadal rozporządzenie Prezydenta RP z 1927 roku, więc kierował nią Główny Inspektor Pracy. Teren całego kraju został podzielony na 19 okręgów obejmujących tereny poszczególnych województw i 102 obwody obejmujące teren od jednego do trzech powiatów. Do wykonywania nadzoru nad warunkami pracy w podstawowych gałęziach gospodarki, wymagającego dokładnej znajomości tych warunków, powołano dodatkowo 17 specjalnych inspektorów pracy, będących konsultantami dla poszczególnych branż w sprawach bezpieczeństwa pracy. Inspektorzy, których większość pochodziła z przedwojennego naboru, nie cieszyli się zbyt dużym zaufaniem nowej władzy.³¹ W listopadzie 1946 r. wydane zostały ogólne przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy, obowiązujące we wszystkich gałęziach przemysłu, a w ślad za tym – przepisy określające warunki bezpieczeństwa pracy w poszczególnych branżach. Powyższe regulacje stanowiły podstawowe akty prawne

³¹ Historia Państwowej Inspekcji Pracy. Tułaczka przez PRL, <https://www.pip.gov.pl/o-nas/historia/tulaczka-przez-prl>, (dostęp: 12.01.2025 r.)

w działalności kontrolnej inspektorów pracy. Powoływanie się na przepisy przedwojenne, formalnie niezniesione, było niechętnie widziane.

Niestety działalność inspekcji w dawnym kształcie trwała zaledwie 5 lat, gdyż na mocy ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej 102 obwody inspekcji pracy zostały przekształcone w 152 referaty inspekcji, ochrony i higieny pracy w wydziałach pracy i pomocy społecznej prezydiów powiatowych i miejskich rad narodowych.³² Przesunięcie inspekcji pracy w struktury lokalne spowodowało decentralizację instytucji oraz odsunięcie inspektorów od ich dotychczasowych zadań, a co za tym idzie, paraliż instytucji. Decyzje polityczne skutkowały drastycznym wzrostem liczby wypadków przy pracy (do ponad 200 tys. rocznie). Rosła liczba ofiar śmiertelnych, których liczba w 1950 roku i kolejnych latach przekraczała 2 tys. osób rocznie. Jak pokazują statystyki, liczba wypadków po 1950 roku kilkukrotnie przewyższyła liczbę wypadków w przedwojennej Polsce. A przecież w wyniku działań wojennych, okupacji, emigracji, a także utraty terytorium kraju, co skutkowało znacznie niższą liczbą ludności po 1950 roku niż w latach trzydziestych. Tak drastycznie wysoka liczba ofiar wypadków, zwłaszcza w przemyśle ciężkim, budowlanym i górnictwie, wynikała głównie z nieprzestrzegania norm bezpieczeństwa, braku odpowiednich szkoleń dla pracowników oraz słabej infrastruktury.³³

6. 4 lutego 1950 – powołanie służby Społecznej Inspekcji Pracy

W warunkach degradacji struktur Państwowej Inspekcji Pracy, niskiej świadomości zagrożeń i ochrony pracy robotników, nadzoru i kadry technicznej oraz tragicznego żniwa wypadków przy pracy, przedstawiciele ówczesnej władzy nie mieli innego wyjścia, musieli szybko reagować. II Kongres Związków Zawodowych obradujący w czerwcu 1949 r. wystąpił z inicjatywą (uzgodnioną z KC PZPR) powołania w zakładach społecznej służby ochrony pracy, wybieranej przez pracowników.³⁴

Mocą ustawy z dnia 4 lutego 1950 o **Społecznej Inspekcji Pracy**³⁵ została w Polsce powołana służba SIP. Według ówczesnych ideologów, lekarstwem na lawinowy wzrost liczby wypadków była społeczna aktywność. Społeczni inspektorzy byli w tamtym czasie wygodnym narzędziem dla władz, gdyż na ogół łatwo dawali sobą kierować. Był to z reguły sprawdzony aktyw partyjny i związkowy, nie dysponowali oni odpowiednią wiedzą niezbędną do rzetelnej kontroli przestrzegania prawa pracy i norm technicznych, a ponadto społecznicy wywodzili się z klasy robotniczej – niewykształconej i podatnej na propagandę. Byli autentycznie dumni z faktu, że zostali wybrani z anonimowej masy robotników, że dano im pewną władzę, choć w praktyce iluzoryczną. Społecznym inspektorom pracy nie groziło bowiem wyjście poza przypisane im przez ustawodawcę kompetencje. Przed takim „niebezpieczeństwem” skutecznie chronił ich brak struktur hierarchicznych, wykraczających poza zakład pracy. Społeczny

³² Ustawa z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej, Dz.U. 1950 nr 14 poz. 130

³³ Historia Państwowej Inspekcji Pracy. Tułaczka przez PRL, <https://www.pip.gov.pl/o-nas/historia/tulaczka-przez-prl>, (dostęp: 12.01.2025 r.)

³⁴ E. Kołodziejczyk, „Inspekcja pracy w Polsce 1919-1999”, Warszawa, 2003.

³⁵ Ustawa z dnia 4 lutego 1950 r. o Społecznej Inspekcji Pracy, Dz.U. 1950 nr 6 poz. 52, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19500060052> (dostęp: 28.01.2025 r.)

inspektor mógł działać wyłącznie wewnątrz zakładu. Nie miał w zasadzie uprawnień władczych – w praktyce wpisywał do specjalnej książki swoje „uwagi i zalecenia” dotyczące najczęściej drobnych uchybień w warunkach pracy, za których nierealizowanie, w praktyce nie pracodawcy nie groziło. Na podejmowanie problemów szerszych, organizacyjnych i systemowych, SIP nie miał ani kwalifikacji, ani możliwości. Plusem tej funkcji był fakt, że społeczni inspektorzy pracy wchodzili w skład rad zakładowych i bez ich zgody nie mogli być zwolnieni z pracy w czasie trwania kadencji. Ówczesni inspektorzy poświęcali dużo uwagi na sposób użytkowania maszyn i urządzeń technicznych oraz przestrzeganie warunków sanitarnych. Ważną rolę było także umożliwienie im udziału w opracowywaniu preliminarzy budżetowych dotyczących inwestycji na ochronę pracy. Pod koniec 1950 roku społeczna inspekcja pracy liczyła już ponad 40 tys. aktywistów.³⁶

52

U S T A W A

z dnia 4 lutego 1950 r.

o Społecznej Inspekcji Pracy.

W celu wzmocnienia kontroli nad przestrzeganiem przepisów prawa pracy oraz w celu podniesienia stanu bezpieczeństwa i higieny pracy, jak również wzmocnienia bezpośrednio w zakładach pracy walki z chorobami zawodowymi — tworzy się Społeczną Inspekcję Pracy, jako służbę społeczną powoływaną i pełnioną przez samych pracowników.

Art. 1. Społeczna Inspekcja Pracy jest organem związków zawodowych.

Art. 2. Do zakresu działania Społecznej Inspekcji Pracy należy kontrola nad przestrzeganiem przez administrację zakładu pracy przepisów prawa oraz postanowień układu zbiorowego i regulaminu pracy w sprawach bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony zdrowia pracowników, pracy kobiet i młodocianych, czasu pracy i urlopów oraz kontrola urządzeń technicznych i sanitarnych z punktu widzenia ochrony pracy.

Art. 3. Organami Społecznej Inspekcji Pracy są:

- 1) zakładowi społeczni inspektorzy pracy dla całego zakładu pracy,
- 2) oddziałowi społeczni inspektorzy pracy dla poszczególnych oddziałów,
- 3) grupowi społeczni inspektorzy pracy dla poszczególnych grup związkowych.

Art. 4. W zakładach pracy, w których działają delegaci, przewidziani w dekreście z dnia 6 lutego 1945 r. o utworzeniu rad zakładowych (Dz. U. R. P. Nr 8, poz. 36) w brzmieniu dekretu z dnia 16 stycznia 1947 r. (Dz. U. R. P. Nr 24, poz. 92), funkcje zakładowych społecznych inspektorów pracy spełniają sami delegaci, którym przysługują uprawnienia tych inspektorów.

Art. 5. 1. Na stanowisko społecznego inspektora pracy może być powołany pracownik danego zakładu pracy, który jest członkiem związku zawodowego i nie zajmuje stanowiska kierowniczego w administracji zakła-

Rysunek 15. Ustawa z dnia 4 lutego 1950 r. o Społecznej Inspekcji Pracy, Dz.U. 1950 nr 6 poz. 52, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19500060052> (dostęp: 28.01.2025 r.)

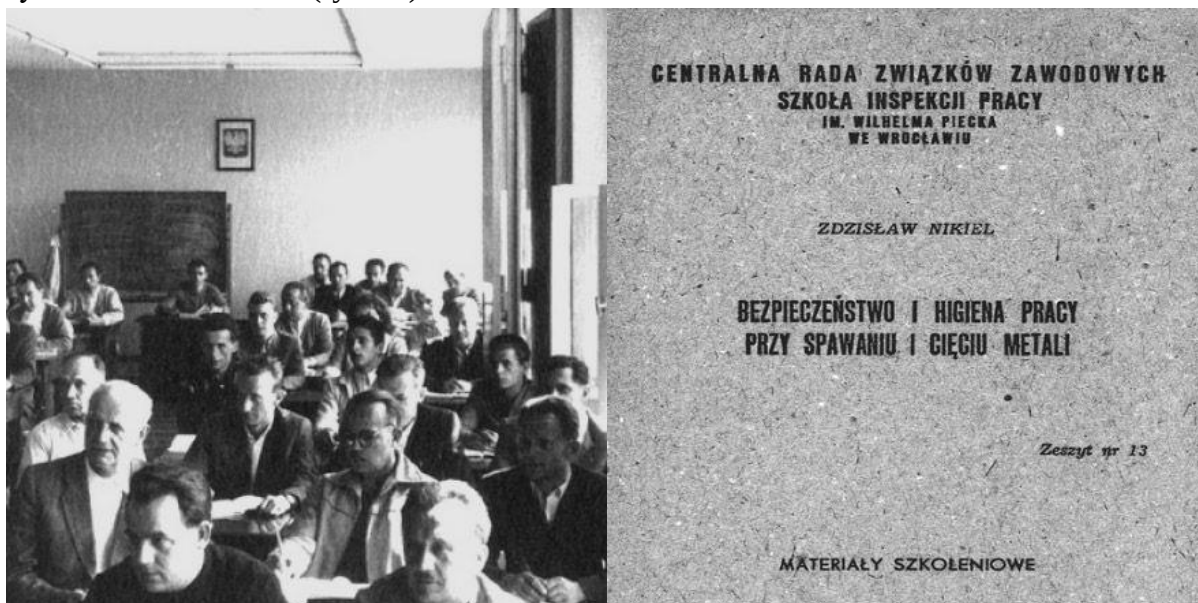
Powołanie społecznej inspekcji pracy, przynajmniej po części, mogło wynikać z faktycznej troski niektórych działaczy politycznych PRL o zdrowie i życie pracowników. Niemniej jednak, dla części elit politycznych ówczesnej Polski była to po prostu sprytna zagrywka strategiczna, w wyniku której władza przekazała wpływ, a co za tym idzie, odpowiedzialność za stan warunków pracy w ręce samych pracowników. Dzięki nadzorowi społecznemu władza socjalistyczna chciała zdjąć z siebie część odpowiedzialności za wypadki przy pracy, wynikające w głównej mierze z braku troski o bezpieczeństwo pracy wymuszonej przez pogoń za realizacją planów gospodarczych narzucanych przez kierownictwo partii. Taka narracja była z resztą skrupulatnie wykorzystywana przez ówczesną propagandę.

³⁶ Por. E. Kołodziejczyk, „Inspekcja pracy w Polsce 1919-1999”

Warto zauważyć, że ówcześni działacze związkowi oraz powołani społeczni inspektorzy pracy, najczęściej wywodzący się z aktywu partyjnego, nie mieli łatwego życia. Policja polityczna PRL, potocznie zwana „bezpieką”, strzegła ustroju według radzieckich standardów. Jej celem byli obywatele oraz ich działalność, która – czy to w sposób rzeczywisty, czy domniemany – stanowiła zagrożenie dla reżimu, czyli była postrzegana jako działalność wroga systemowi. Termin „wroga działalność” był eufemizmem o bardzo szerokim zakresie interpretacyjnym, a w praktyce dawał dużą swobodę uznaniową. Wszystko, co w oczach UB/SB mogło podważać obowiązujący porządek, kwalifikowano jako „wrogą działalność”. W latach czterdziestych i na początku pięćdziesiątych represjom podlegały nawet prywatne rozmowy, w których wyrażano poglądy niezgodne z oficjalną propagandą (tzw. „szeptanka”).³⁷

7. Szkoła Inspekcji Pracy - centralny ośrodek szkolenia SIP

Zgodnie z założeniami ustawy powołującej do życia społeczną inspekcję pracy, miała ona być wsparciem dla państwowych inspektorów. Obie instytucje miały ze sobą ściśle współpracować. Ogólny kierunek można uznać za dobry, ale brakowało wiedzy i kwalifikacji. Trzeba pamiętać, że w początkowych latach funkcjonowania w skład społecznej inspekcji w dużej mierze wchodził partyjni aktywiści, często bez wystarczającej wiedzy na temat bezpieczeństwa i higieny pracy. Idąc na przeciw wyzwaniom, uruchomiono scentralizowany system szkoleń dla SIP (rys. 14).

Rysunek 16. Wykład skierowany do Zakładowych SIP w Szkole Inspekcji Pracy we Wrocławiu oraz przykładowy materiał szkoleniowy (Zeszyt nr 13 autorstwa Zdzisława Nikiela). Źródło: Op. Cit., O ośrodku. Historia, lata 1946-1950, OSPIP...

W 1950 roku we Wrocławiu rozpoczęto budowę centralnego ośrodka szkolenia społecznych inspektorów pracy – **Szkołę Inspekcji Pracy**. Budynek mieścił się przy ulicy Kopernika 5, tuż obok Ośrodka Szkolenia Aktywu Związkowego, działającego już wtedy od kilku lat. Był to pierwszy od zakończenia wojny, wybudowany od podstaw, budynek we Wrocławiu. Placówka weszła w skład struktur organizacyjnych ówczesnej Centralnej Rady Związków

³⁷ T. Rudzikowski, Tajny filar Polski Ludowej, IPN, <https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/206625,Tadeusz-Ruzikowski-Tajny-filar-Polski-Ludowej.html> (dostęp: 01.02.2025 r.)

Zawodowych (rys. 15). Problemem szkoły był jednak brak wykwalifikowanej kadry wykładowców, gdyż aktywni przedwojenni państwowi inspektorzy pracy, jako niewygodni dla władzy PRL, wierni urzędnicy II Rzeczypospolitej, poprzez decentralizację instytucji, byli rozproszeni po całym kraju.³⁸ **Jednakże sam fakt systemowego podejścia władz państwowych do szkoleń SIP jest strategią godną naśladowania i tym czego, aż wstyd przyznać, brakuje w systemie ochrony pracy współcześnie.**

Rysunek 17. Sala wykładowa oraz sale do zajęć praktycznych w Szkole Inspekcji Pracy we Wrocławiu
Źródło: Op. Cit., O ośrodku. Historia, lata 1946-1950, OSPiP...

³⁸ O ośrodku. Historia, lata 1946-1950, <https://ospip.pl/o-osrodku/historia/geneza-i-60-lat-1950-2010/lata-1946-1950>, (dostęp: 15.12.2024 r.)

8. Państwowe instytucje ochrony pracy

Dogmatyzm polityczny prowadził do zastępowania doświadczonej kadry kierowniczej ludźmi z tzw. awansu społecznego. Powszechny był brak specjalistów i wykwalifikowanych robotników. Na domiar złego rozproszenie inspekcji państwowej, a jednocześnie marginalizowanie działań inspektorów społecznych sprawiały, że nadzór praktycznie nie istniał. Wobec ogromu problemów władze decydowały o powoływaniu kolejnych instytucji ochrony pracy.

Ustawą z dnia 4 kwietnia 1950 r. o utworzeniu Centralnego Instytutu Ochrony Pracy³⁹ powołano państwowy instytut znany dzisiaj jako **Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy**. Celem jednostki miało być prowadzenie i organizowanie prac naukowo-badawczych z dziedziny ochrony pracy. Niespełna dwa miesiące później, na mocy uchwały Rady Ministrów⁴⁰ nowopowstały instytut przejął Wzorcownię Urzędzeń Bezpieczeństwa i Higieny Pracy, instytucję powołaną jeszcze w przedwojennej Polsce, przy Muzeum Techniki, pod kierownictwem inż. Andrzeja Mazurkiewicza. Wzorcownia działała do rozpoczęcia II wojny światowej, a następnie wznowiła działalność w 1947 roku.

Rysunek 18. Praca w laboratorium Centralnego Instytutu Ochrony Pracy, lata 60.

Źródło: O Instytucie - GALERIA zdjęć archiwalnych, CIOP-PIB, <https://www.ciop.pl/CIOPPortalWAR/appmanager/ciop/pl>

Jednostką nadzorującą i wytyczającą kierunki prac CIOP była Rada Naukowa, a jej pierwszym przewodniczącym prof. dr Ignacy Malecki. Pod koniec maja 1950 roku w strukturze instytutu wydzielono 9 zakładów problemowych: Metodologii i Organizacji Ochrony Pracy, Wietrzenia

³⁹ Ustawa z dnia 4 kwietnia 1950 r. o powołaniu Centralnego Instytutu Ochrony Pracy (Dz.U. 1950 nr17 poz.139)

⁴⁰ Uchwała Rady Ministrów z dnia 31 maja 1950 r. w sprawie przejęcia Wzorcowni Urzędzeń Bezpieczeństwa i Higieny Pracy przez Centralny Instytut Ochrony Pracy (M.P. z 1950 nr 67 poz. 795)

Rysunek 19. Z badań hałasu i wibracji drgań. M/s Górny Śląsk. 1968. Rejs Włochy-Tunezja-Maroko. Źródło: O Instytucie - GALERIA zdjęć archiwalnych, CIOP-PIB, <https://www.ciop.pl/CIOPPortal>

i Klimatyzacji, Chemii, Konstrukcyjny, Elektryczny, Mechaniki, Fizjologii i Higieny Pracy, Ochrony Osobistych i Rolnictwa, a także 4 zakłady terenowe: Zakład związany z budową Nowej Huty w Krakowie, Zakład Hutnictwa i Transportu w Bytomiu, Zakład Włókiennictwa w Łodzi i Zakład Przedsiębiorstw Morskich w Gdańsku.⁴¹

Prowadzona ogromnym wysiłkiem społecznym odbudowa kraju ze zniszczeń wojennych, konstruowanie ambitnych, przerastających realne możliwości planów produkcyjnych i inwestycyjnych, powodowały wzrost zagrożeń i wypadków.

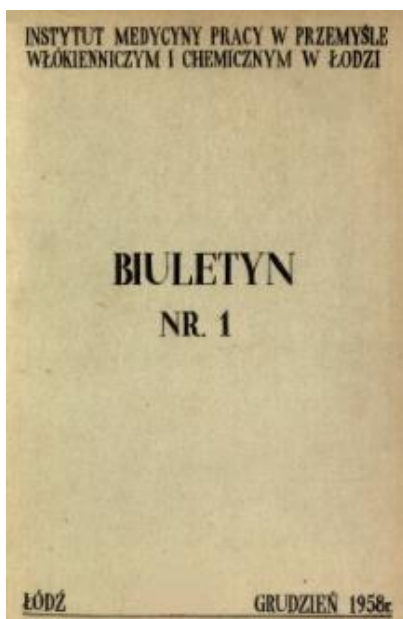
Z czasem przemysłową służbę zdrowia zaczęły wspierać, tworzone w ramach resortu zdrowia, instytuty medycyny pracy. **Instytut Medycyny Pracy w Łodzi**, specjalizujący się

początkowo w problematyce ochrony zdrowia w przemyśle włókienniczym i chemicznym, powołano Zarządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 14 marca 1952 r.⁴² W tym samym roku powołano kolejno: **Instytutu Medycyny Pracy Wsi w Lublinie**, zajmujący się ochroną zdrowia w rolnictwie, **Instytut Medycyny Pracy w Zabrze** (później w Sosnowcu), zajmujący się ochroną zdrowia w górnictwie i hutnictwie oraz **Instytut Medycyny Morskiej i Tropikalnej w Gdańsku**. Na Śląsku ponadto powołano, podporządkowany prezesowi Rady Ministrów, **Wyższy Urząd Górniczy** – służbę inspekcyjną, sprawującą nadzór nad zgodnym z przepisami i normami górniczymi, a także z przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy, funkcjonowaniem zakładów górniczych.⁴³

⁴¹ Historia Instytutu, CIOP-BIP, https://m.ciop.pl/CIOPPortalWAR/appmanager/ciop/mobi?_nfpb (dostęp: 28.01.2025 r.)

⁴² Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 14 marca 1952 r. w sprawie Instytutu Medycyny Pracy w Akademii Medycznej w Łodzi, MP 1952 nr 25 poz. 334

⁴³ Por. E. Kołodziejczyk, „Inspekcja pracy w Polsce 1919-1999”

Rysunek 20. Biuletyn Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi 1958 nr 1, Łódźka Regionalna Biblioteka Cyfrowa, www.cybra.lodz.pl (dostęp: 28.01.2025 r.)

Instytuty rozwijały się niezwykle dynamicznie. Jak czytamy w artykule prof. Jerzego Nofera, opublikowanym w Biuletynie Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi 1958 roku: „łódzki powstał na początku 1945 r. jako Oddział Higieny Pracy Państwowego Zakładu Higieny. Oddział ten posiadał wówczas jedno nieuzbrojone pomieszczenie i zatrudniał 2 pracowników! Kierownika – prof. Palucha i dra Sekurackiego. Jednak niewątpliwe zapotrzebowanie społeczne na konkretne usługi dla przemysłu w zakresie ochrony zdrowia robotników sprawiły, że Instytut rozwijał się szybko i żywiołowo. W 1946 r. w Oddziale Higieny Pracy pracuje już 6 osób, w 1948 - 18, a 1952 - 88. W tymże roku z połączenia Działu Higieny Pracy i Poradni Chorób Zawodowych (część zlikwidowanej w 1952 r. Polikliniki Chorób Zawodowych Ak.Med. w Łodzi) zostaje stworzony Instytut Medycyny Pracy, początkowo jako uczelniany Instytut Medycyny Pracy Akademii Medycznej w Łodzi, a od 1954.r. jako samodzielny Instytut Medycyny Pracy w Przemysle Włókienniczym i Chemicznym, zatrudniający w chwili obecnej 135 osób i posiadający własne pomieszczenia o powierzchni 2400 m². W 1956 r. Instytut otrzymał swą obecną strukturę wewnętrzną, a w 1958 r. powołana została Rada Naukowa.”⁴⁴

Rysunek 21. Pracownia wirusologiczna PIS WSSE w Krakowie, lata 60, Źródło: Historia służb sanitarno-epidemiologicznych w Małopolsce – fotorelacja, WSSE w Krakowie, <https://wsse.krakow.pl/page/fotorelacja-historii-wsse-w-krakowie/> (dostęp 28.01.2025 r.)

⁴⁴ J. Nofer, Rozwój i działalność Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi [w:] Biuletyn Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi 1958 nr 1 s.1-12, Łódź 1958, s. 1, Łódźka Regionalna Biblioteka Cyfrowa, <https://cybra.lodz.pl/dlibra/publication/17280/edition/14309?language=pl> (dostęp 28.01.2025 r.)

14 sierpnia 1954 roku dekretem Rady Państwa⁴⁵ powołano **Państwową Inspekcję Sanitarną**, którą tworzyli wojewódzcy i powiatowi inspektorzy sanitarni oraz stacje sanitarno-epidemiologiczne. Jeszcze w XX-leciu międzywojennym utworzono 13 filii Państwowego Zakładu Higieny, każda z nich posiadała trzy oddziały: bakteriologiczny, badania żywności i przedmiotów użytku oraz badania wody. Struktury sanitarne przetrwały lata okupacji, ponieważ niemieckie władze, w obawie przed chorobami, pozwoliły na ich ograniczoną i kontrolowaną działalność przeciwepidemiczną i sanitarną. W latach powojennych służby sanitarne odbudowywały się, biorąc czynny udział w zwalczaniu wielkich epidemii (m.in. duru, gruźlicy oraz błonicy). W 1952 roku na bazie filii wojewódzkich utworzone zostały wojewódzkie stacje sanitarno-epidemiologiczne, a 14 sierpnia 1954 r. utworzona została Państwowa Inspekcja Sanitarna, nad którą nadzór powierzono Ministrowi Zdrowia. Strukturę i organizację pracy powołanej Inspekcji oparto na doświadczeniu wielu lat pracy filii Państwowego Zakładu Higieny.⁴⁶

Rysunek 22. Pracownia mikrobiologii żywności PIS WSSE w Krakowie, lata 60,
Źródło: Historia służb sanitarno-epidemiologicznych w Małopolsce – fotorelacja, WSSE w Krakowie,
<https://wsse.krakow.pl/page/fotorelacja-historii-wsse-w-krakowie/> (dostęp: 28.01.2025 r.)

⁴⁵ Dekret z dnia 14 sierpnia 1954 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej, Dz.U. 1954 nr 37 poz. 160

⁴⁶ Historia służb sanitarno-epidemiologicznych w Małopolsce – fotorelacja, WSSE w Krakowie,
<https://wsse.krakow.pl/page/fotorelacja-historii-wsse-w-krakowie/> (dostęp: 28.01.2025 r.)

9. 1 sierpnia 1953 - powołanie służby BHP

Do rozbudowującego się przemysłu w największych miastach w kraju nadal napływały tysiące pracowników ze wsi i małych miasteczek, którzy prezentowali drastycznie niską świadomością kultury bezpieczeństwa pracy. Brakowało odzieży roboczej i ochronnej, środków ochrony indywidualnej i sprzętu ochrony zbiorowej. Nadzór wciąż był tylko iluzoryczny. Nadrzędność realizacji socjalistycznych planów gospodarczych nad bezpieczeństwem pracy sprawiały, że mimo powoływania kolejnych instytucji państwowych wypadkowość stale rosła. Trudne warunki pracy znajdowały swój dramatyczny wyraz w statystyce wypadkowej. W 1953 r. w 225 tysiącach wypadków przy pracy śmierć ponieśli 2004

Rysunek 23. Murarki w czasie pracy. Na pierwszym planie Stefania Kropielnicka Fot.Reprodukcja Krzysztof Pawela / FORUM

osoby. Wskaźnik częstotliwości wypadków kształtował się na poziomie 37,3, ale w górnictwie i energetyce wynosił 178,6, w przemyśle chemicznym 43,5, a w rolnictwie 55,5.⁴⁷

TABL. 16 (695). WYPADKI PRZY PRACY W GOSPODARCE USPOŁECZNIONEJ WEDŁUG RODZAJÓW

LATA DZIAŁY I GAŁĘZIE GOSPODARKI NARODOWEJ		Osoby, które uległy wypadkom przy pracy									
		ogółem	śmier- telnym	ciężkim			śmier- telnym	lekkim			
				powodującym niezdol- ność do pracy				powodującym niezdol- ność do pracy			
				ponad 28 dni	od 4 do 28 dni	do 3 dni		ponad 28 dni	od 4 do 28 dni	do 3 dni	
				w liczbach bezwzględnych				w odsetkach			
OGÓŁEM	1955	177 701	1 945	23 017	123 021	29 718	1,1	13,0	69,2	16,7	
	1958	205 118	1 512	31 396	140 975	31 235	0,7	15,3	68,7	15,3	
	1959	198 230	1 392	32 143	137 840	26 855	0,7	16,2	69,5	13,6	
Przemysł		152 360	639	20 897	107 851	22 973	0,4	13,7	70,8	15,1	
w tym:											
kopalnie węgla		61 703	300	5 076	44 437	11 890	0,5	8,2	72,0	19,3	
hutnictwo żelaza (łącznie z wydobywaniem rud)		15 933	49	2 716	11 233	1 935	0,3	17,1	70,5	12,1	
hutnictwo metali nieżelaznych (łącznie z wydobywaniem rud)		3 110	10	304	2 287	509	0,3	9,8	73,5	16,4	
przemysł budowy maszyn i metalowy		26 984	57	4 139	18 782	4 006	0,2	15,3	69,6	14,9	
przemysł chemiczny (łącznie z kopalnictwem surowców chemicznych)		4 331	33	705	3 183	410	0,8	16,3	73,5	9,4	
przemysł drzewny		3 340	12	721	2 279	328	0,4	21,6	68,2	9,8	
przemysł włókienniczy (łącznie z dziewiarskim)		5 745	8	1 363	3 919	455	0,1	23,7	68,2	8,0	
Budownictwo		18 197	171	3 814	12 410	1 802	0,9	21,0	68,2	9,9	
Rolnictwo		4 039	141	1 323	2 260	315	3,5	32,8	55,9	7,8	
w tym											
Państwowe Gospodarstwa Rolne (PGR)		2 011	83	749	1 065	114	4,1	37,2	53,0	5,7	
Leśnictwo		2 104	52	652	1 253	147	2,5	31,0	59,5	7,0	
Transport i łączność		13 180	277	3 109	8 767	1 027	2,1	23,6	66,5	7,8	
w tym:											
transport kolejowy		6 376	190	1 436	4 312	438	3,0	22,5	67,6	6,9	
transport samochodowy		3 438	44	819	2 291	284	1,3	23,8	66,6	8,3	
Obrót towarowy		3 769	63	1 110	2 381	215	1,7	29,4	63,2	5,7	
Gospodarka komunalna i mieszkaniowa		3 030	19	755	2 005	251	0,6	24,9	66,2	8,3	
Pozostałe		1 551	30	483	913	125	1,9	31,1	58,9	8,1	

U w a g a. Rejestrowane są wypadki powodujące przerwę w pracy poszkodowanego, trwającą co najmniej 1 dzień, nie licząc dnia wypadku. W podziale według gałęzi uwzględniono przedsiębiorstwa państwowe planowane centralnie.

U w a g a. Rejestrowane są wypadki powodujące przerwę w pracy poszkodowanego, trwającą co najmniej 1 dzień, nie licząc dnia wypadku. W podziale według gałęzi przemysłu uwzględniono przedsiębiorstwa państwowe planowane centralnie.

Rysunek 24. Wypadki przy pracy PRL 1955-1959.

Źródło: Rocznik statystyczny 1960, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1960

W obliczu przekroczenia liczby 2000 ofiar śmiertelnych wypadków przy pracy rocznie oraz licznych przestojów w produkcji skutkujących niską wydajnością (co dla ówczesnej elity rządzącej mogło mieć nawet większe znaczenie), ale też pogarszających się nastrojów społecznych wśród pracowników największych przedsiębiorstw państwowych, Prezydium Rządu podjęło decyzję o powołaniu służby BHP w zakładach pracy. Mimo, iż sam fakt powołania służby bhp uznać należy za krok w dobrym kierunku, to wystarczy pierwszy rzut oka na treść aktu prawnego powołującego służbę bhp, żeby odgadnąć prawdziwe intencje rządu. Uchwała Prezydium Rządu z dnia 1 sierpnia 1953 w sprawie zapewnienia postępu w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy rozpoczyna się od następujących słów:

„Dzięki trosce Rządu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej stan bezpieczeństwa i higieny pracy w kraju wykazuje stałą poprawę. Na przestrzeni 4 ostatnich lat mimo znaczącego napływu do pracy w przemyśle nowego, nie przeszkolonego elementu wskaźnik wypadkowości przy pracy

⁴⁷ Edward Kołodziejczyk, „Inspekcja pracy w Polsce 1919-1999”

obniżył się o 30%. Istniejące jednak jeszcze w przedsiębiorstwach i zakładach pracy niedomagania w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy powodują wypadki przy pracy i choroby zawodowe oraz wpływają na obniżenie wydajności pracy.”⁴⁸ Dzisiaj możemy się tylko domyślać, co czuli członkowie ponad 2000 polskich rodzin oplakujący swoich rodziców, dzieci, żony i mężów, którzy ponieśli śmierć w wypadkach przy pracy w roku, w którym opublikowano powyższą uchwałę z cytowanym, propagandowym wstępem. Obłuda rządzących jest jeszcze wyraźniejsza, kiedy weźmiemy pod uwagę opisane wcześniej działania władz PRL w kontekście dbałości o bezpieczeństwo pracy, w tym m.in. rozbicie z przyczyn ideologicznych Państwowej Inspekcji Pracy czy marginalizowanie inspektorów społecznych z powodu nadrzędności realizacji planów gospodarczych nad zdrowiem i życiem pracowników. A to wszystko w warunkach przymusu pracy stosowanego wobec obywateli.⁴⁹

Trzeba jednak docenić poważne potraktowanie zagadnień bezpieczeństwa pracy, kwalifikacji pracowników oraz pozycji tworzonej służby. Ministrowie zostali zobowiązani do utworzenia w swoich resortach niezależnych stanowisk głównych inspektorów bezpieczeństwa i higieny pracy. Zgodnie z uchwałą, osoby na tych stanowiskach musiały posiadać wykształcenie wyższe techniczne. Główny inspektor podlegał bezpośrednio ministrowi lub wyznaczonemu przez niego podsekretarzowi stanu. Do jego zadań należało m.in. opracowywanie przepisów i programów szkoleń z zakresu BHP, nadzór nad szkoleniami, organizowanie "gabinetów ochrony pracy", analiza przyczyn wypadków i chorób zawodowych, kontrola wykorzystania funduszy przeznaczonych na BHP, opiniowanie projektów inwestycyjnych pod kątem BHP, organizowanie konferencji oraz współpraca z organizacjami naukowymi i związkami zawodowymi. Ponadto ministrowie mieli za zadanie stworzenie w centralnych zarządach przemysłu stanowisk starszych inspektorów BHP, również wymagających wykształcenia technicznego. Dodatkowo, w większych zakładach pracy lub w takich, gdzie występuje duże ryzyko zagrożeń zdrowia i życia pracowników, należało ustanowić stanowiska starszych inżynierów lub techników BHP. W miejscach pracy, w których nie powołano specjalnych stanowisk BHP, odpowiedzialność za stan bezpieczeństwa spoczywała na kierowniku zakładu, który mógł wyznaczyć odpowiednią osobę do zajmowania się tą kwestią. Wymagane kwalifikacje dla personelu BHP obejmowały m.in. ukończenie odpowiednich studiów technicznych, odbycie praktyk zawodowych oraz ukończenie kursów BHP. Wydanie szczegółowych wytycznych dotyczących organizacji służby BHP w przedsiębiorstwach, opracowanie planów szkoleń kadry inżynieryjno-technicznej w zakładach pracy oraz wprowadzenie obowiązkowego kształcenia w zakresie ochrony pracy w szkołach technicznych było zadaniem dla poszczególnych ministerstw. Również w szkołach średnich i wyższych, szczególnie w szkołach technicznych oraz medycznych, miała być wprowadzona nauka o ochronie pracy, zaczynając od roku szkolnego 1953/54.⁵⁰ To w PRL-u wprowadzono obowiązkowe szkolenia instruktażowe dla nowych robotników zatrudnionych na stanowiskach samodzielnych lub takich, którzy mieli zmienić dotychczasowe stanowisko

⁴⁸ Uchwała nr 592 Prezydium Rządu z dnia 1 sierpnia 1953 w sprawie zapewnienia postępu w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (M. P. z 1953 r. Nr A-83, poz. 979).

⁴⁹ *Przymus pracy wynikający z Konstytucji PRL opisano w dalszej części niniejszego opracowania*

⁵⁰ 55-lecie służby bhp, Wolters Kluwer, Prawo.pl, <https://www.prawo.pl/kadry/55-lecie-sluzby-bhp,187198.html> (dostęp: 29.01.25 r.)

10. Przekazanie związkom uprawnień państwa w zakresie ochrony pracy

bezpieczeństwie i higienie pracy oraz sprawowania inspekcji pracy, na mocy którego przekazała związkom zawodowym uprawnienia w dziedzinie ustawodawstwa pracy i nadzoru nad warunkami pracy. Zgodnie art. 1 dekretu:⁵²

„1 Przekazuje się związkom zawodowym działania Ministra Pracy i Opieki Społecznej w dziedzinie wykonywania ustaw o ochronie, bezpieczeństwie i higienie pracy oraz w dziedzinie inspekcji pracy.

2. Dotychczasową terenową inspekcję pracy przekształca się w techniczną inspekcję pracy opartą na zasadzie branżowej.”

Rozproszona już wcześniej inspekcja państwowa weszła pod struktury związkowe. Techniczni inspektorzy pracy, którzy podlegali branżowym związkom zawodowym, skupili się na

⁵¹ Edward Kołodziejczyk, „Inspekcja pracy w Polsce 1919-1999”

⁵² Dekret z dnia 10 listopada 1954 r. o przejęciu przez związki zawodowe zadań w dziedzinie wykonywania ustaw o ochronie, bezpieczeństwie i higienie pracy oraz sprawowania inspekcji pracy, Dz.U. 1954 nr 52 poz. 260

kontrolowaniu zakładów pracy w branży, w której zostali powołani. W efekcie wiele zakładów, w branżach, w których nie działały branżowe organizacje związkowe, było pozbawionych jakiegokolwiek kontroli inspektorów. Nawet w branżach, w których funkcjonowały branżowe związki, możliwości kontrolne były bardzo mocno ograniczone z powodu małej liczby państwowych inspektorów oraz braku środków prawnych, którymi mogliby dyscyplinować pracodawców. Dodatkowo nałożono na inspektorów obowiązek instruowania społecznych inspektorów pracy, udzielania im wszechstronnej pomocy i nadzorowanie ich działalności. Warto podkreślić, że przez cały okres Polski Ludowej działalność inspekcji pracy, a także społecznych inspektorów pracy, była ograniczona zarówno przez formalne, jak i nieformalne przeszkody. Niezależne kontrole, zwłaszcza w zakładach uznawanych przez władze za kluczowe, strategiczne lub ważne z innych powodów, były w tym czasie praktycznie niemożliwe. Priorytetem były realizacje socjalistycznych Planów Gospodarczych, a prawa pracowników często były ignorowane.

11. Działania propagandowe - przodownicy pracy

W tym wypaczonym i nieefektywnym modelu gospodarczym jedynym sposobem na zwiększenie wydajności oraz uspokojenie rosnącego niezadowolenia pracowników były działania propagandowe tzw. przodownictwo pracy. W PRL przodownictwo pracy stanowiło istotną metodę zarządzania państwem i ludźmi. Działania propagandowe w tym względzie najlepiej oddaje list otwarty do górników, który ukazał się w „Trybunie Robotniczej”. Przodownik pracy - Wincenty Pstrowski przedstawił w nim swoje wyniki pracy – luty 240%

Rysunek 26. Wiec na Politechnice Warszawskiej, październik 1951 r. Źródło: PAP/Jan Tymiński

normy, kwiecień 273%, maj 270% – wzywając do współzawodnictwa towarzyszy-rębaczy. List zakończył słynnym hasłem „*Kto wyrąbie więcej ode mnie?*”.⁵³

Ta propagandowa idea miała na celu promowanie i wyróżnianie osób lub grup, które osiągały wysokie wyniki w pracy. Wprowadzono ją jako element motywujący do większej wydajności i efektywności. Przodownicy pracy byli uznawani za wzory do naśladowania, a ich sukcesy były szeroko nagłaśniane przez media i nie rzadko sowiecie nagradzane. Bycie bohaterem socjalistycznym wiązało się jednakże z niechęcią ze strony pozostałych pracowników. Nieustanne współzawo-

Rysunek 27. Bolesław Bierut dekoruje Wincentego Pstrowskiego, 1947.
Źródło: PAWEŁ de VILLE/East News

dniectwo oraz praca ponad normę często były utożsamiane ze zdradą patriotycznych wartości i działaniami na rzecz partii. Podkreślić należy, że dla aparatu ówczesnej władzy przodownicy pracy byli na tyle ważni, że jakkolwiek atak skierowany w ich kierunku, był traktowany na równi z atakiem na Polskę Ludową.

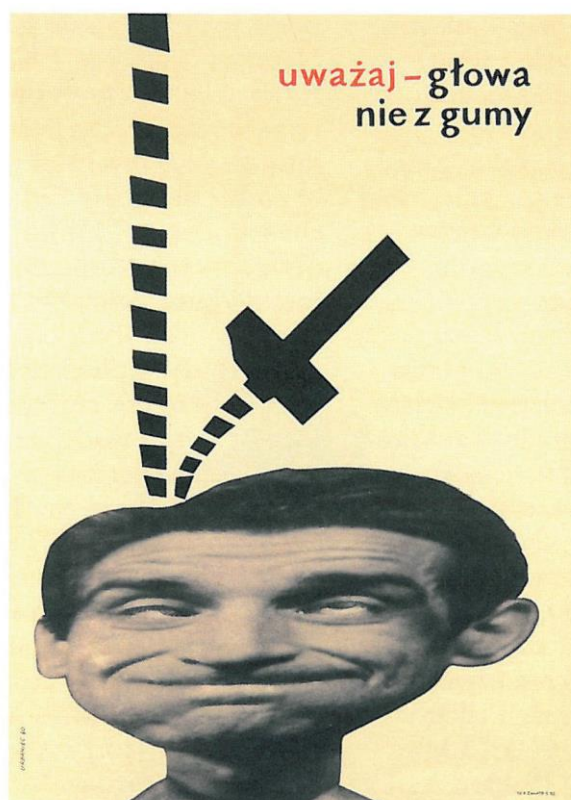
Rysunek 28. Warszawa, rok 1947. Zabawa sylwestrowa. Od prawej: Władysław Gomułka, Józef Cyrankiewicz - ówczesny premier, Wincenty Pstrowski, Nina Andrycz i prezydent Bolesław Bierut. Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe.

W związku z tym, świadomym i nieodłącznym elementem propagandy była troska o robotników. „*Państwo miało obowiązek zapewniania pracownikom w pełni bezpiecznych i zdrowych warunków pracy, co ujęte zostało w art. 60 wyżej wymienionej Konstytucji PRL.*”⁵⁴.

⁵³ A. Janikowski „Trzysta procent socjalizmu. Przodownicy pracy w PRL”, wydanej przez Prószyński i S-ka

⁵⁴ J. Bulińska, Zbiory historyczne w bibliotece Centralnego Instytutu Ochrony Pracy – Państwowego Instytutu Badawczego (2), [w:] Bezpieczeństwo Pracy 9/2004, s. 26.

Propagandziści stawiali więc na edukację pracowników w tym wymiarze. Stąd popularność plakatów, tablic BHP i gazetek ściennych, a na korytarzach w miejscach pracy można było usłyszeć ostrzeżenia i zalecenia płynące z radiowęzłów, które w przystępny sposób ukazywały potencjalne źródła niebezpieczeństw.⁵⁵ Przykładami tego typu grafik są plakaty i tablice publikowane przez Redakcję BHP w Wydawnictwie Artystyczno – Graficznym⁵⁶ (rys.29 i 30), a także tablice i plakaty, które przetrwały próbę czasu i obecnie znajdują się w kolekcjach prywatnych lub antykwariatach (rys. 31 i 32).

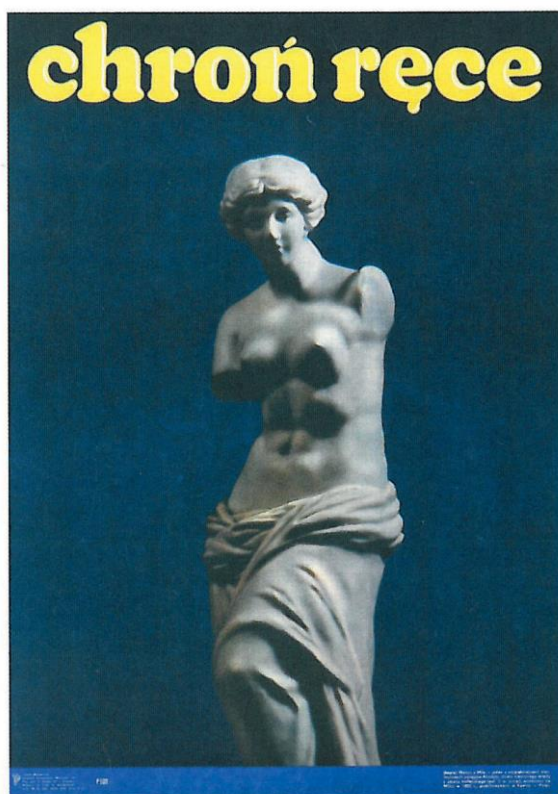
Rysunek 29. Od lewej: Autor nieznany, *Myj ręce*, 1949; M. Urbaniec, *Uważaj – głowa nie z gumy*, 1960

Rysunek 30. Waldemar Świerzy | *Głowa nie skała*

⁵⁵ J. Bulińska, *Zbiory historyczne w bibliotece Centralnego Instytutu Ochrony Pracy – Państwowego Instytutu Badawczego* (2)... , op. cit., s. 27-28.

⁵⁶ A. Bień, *Krótką historia polskiego plakatu społecznego...* , op. cit., s. 83.

Rysunek 32. Od lewej: K. Śliwka, Czarnecki, *Chroń ręce*, 1985; *Wskaż niebezpieczne miejsce nowo zatrudnionym*,
 Źródło: tablica BHP z kolekcji antykwiariatu w Stróżej

Rysunek 31. A. Kowalewski, *Przechodź tylko tak*; projekt z roku 1956 | Plakat BHP z kolekcji Antykwiariatu Warszawa

12. Strajki robotnicze

Na początku lat pięćdziesiątych XX w. niemal każdą sferę życia – polityczną, społeczną, gospodarczą i kulturalną – podporządkowano decyzjom jednej partii, Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Wprowadzono centralnie planowaną gospodarkę, której realizacja sześcioletniego planu (1950–1955) miała być spektakularnym sukcesem, ale odbywała się kosztem pogarszających się warunków życia. Od 1953 roku stopniowo malały zarobki, podnoszono normy pracy, obcinano premie i likwidowano dodatki, co skutkowało obniżeniem poziomu życia, gorszymi warunkami pracy oraz niedoborami żywności i artykułów codziennego użytku.⁵⁷

Rysunek 33. Robotniczy pochód z 28 czerwca 1956 r. (domena publiczna)

W lipcu 1953 roku w Zakładach im. Józefa Stalina w Poznaniu (ZISPO) systematycznie zwiększano normy pracy, źle naliczano podatki od wynagrodzeń, fatalnie organizowano pracę i zarządzanie, co wywołało rosnące niezadowolenie robotników. To niezadowolenie wyrażało się poprzez liczne protesty, zebrania, masówki i wysyłanie delegacji, m.in. z Zarządu Głównego Związku Zawodowego Metalowców do Ministerstwa Przemysłu Maszynowego. Załoga ZISPO zgłosiła 4704 propozycje usprawnień w organizacji pracy, a podobne nastroje panowały również w innych poznańskich przedsiębiorstwach. Fiasko rozmów delegacji robotniczych z władzami centralnymi w Warszawie 26 czerwca 1956 r. było bezpośrednią przyczyną decyzji o strajku, dodatkowo pobudzanej przez trwające w Poznaniu XXV Międzynarodowe Targi. W czwartek 28 czerwca 1956 r. o 6:30 syrena w ZISPO zasygnalizowała robotnikom, niezadowolonym z pogarszających się warunków życia i pracy, że nadszedł czas na manifestację. Wczesnym rankiem tego dnia do pochodu dołączyli pracownicy z wielu innych zakładów, co doprowadziło do zgromadzenia tysięcy demonstrantów na placu przed Zamkiem, siedzibą władz miejskich i partyjnych. Jak później relacjonował mecenas Michał Grzegorzewicz, tłum ten był pełen dyscypliny, dumy, a zarazem gorących emocji – atmosferę, która przypominała zapalający się dynamit, gotowy do wybuchu przy najmniejszej iskieierce. Władze zdecydowały się stłumić bunt przy udziale wojska – do Poznania przydzielono dwie dywizje pancerne i dwie dywizje piechoty, czyli ponad 10 tysięcy żołnierzy. Wieczorem 29 czerwca Prezes Rady Ministrów Józef Cyrankiewicz w słynnym radiowym przemówieniu powiedział: „każdy prowokator czy szaleniec, który odważy się podnieść rękę przeciw władzy ludowej, niech będzie pewny, że mu tę rękę władza ludowa odrąbie (...)”.⁵⁸

⁵⁷ A. Łuczak, Poznański Czerwiec 1956, IPN, <https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/40759,Agnieszka-Luczak-Poznanski-Czerwiec-1956.html> (dostęp: 02.02.2025 r.)

⁵⁸ Op.Cit. A. Łuczak...

Historycy nie ustalili jednoznacznie liczby ofiar Poznańskiego Czerwca 1956 r. – w 1981 r. szacowano ją na 74, nowsze badania wskazują na około 57 ofiar, a pion śledczy IPN podaje liczbę 58. Najmłodszą ofiarą był 13-letni Romek Strzałkowski. W wyniku starć rannych zostało około 650 osób. W 1957 r. I sekretarz KC PZPR Władysław Gomułka zarządził, by przed pierwszą rocznicą wydarzeń w Poznaniu zapanowała „żałobna kurtyna milczenia”.⁵⁹

Rysunek 34. Strajk robotników zakładów im. Lenina (obecnie im. Hipolita Cegielskiego) w Poznaniu Fot. Wikimedia Commons

Rysunek 35. Łódź 14.03.1968. Na znak protestu przeciwko represjom wobec kolegów z UW studenci Uniwersytetu Łódzkiego zorganizowali manifestację przed BUŁ, u zbiegu ulic Narutowicza i Matejki. (PAP/W. Rozmysłowicz)

Mówiąc o dziejach prawa pracy oraz o walkach robotniczych o lepsze warunki, warto wspomnieć o roli łódzkich włókiarek i studentów łódzkich uczelni. Historyk, prof. Krzysztof Lesiakowski z Uniwersytetu Łódzkiego podkreśla, że strajk łódzkich studentów, który trwał kilkanaście godzin i zakończył się nad ranem 22 marca 1968 r., należy do najważniejszych i najliczniejszych wystąpień młodzieży w Polsce.⁶⁰

Z kolei wydarzenia lutowe 1971 r. stanowiły przełom nie tylko dla Łodzi, ale i dla całego kraju. Strajk łódzkich włókiarek, który wybuchł 10 lutego 1971 r., był odpowiedzią na podwyżki cen żywności, żądania wyższych płac i poprawę warunków socjalno-bytowych w zakładach oraz mieście. Rozpoczęty w „Marchlewskim” protest szybko rozprzestrzenił się na inne

⁵⁹ Op.Cit. A. Łuczak...

⁶⁰ E. Mianowska, K. Tyłski, Strajki łódzkie w lutym 1971, IPN, 2008, <https://ipn.gov.pl/pl/wydawnictwo/ksiazki/12474,Strajki-lodzkie-w-lutym-1971.html> (dostęp: 01.02.2025)

fabryki, nie tylko włókiennicze – według danych partyjnych 12 lutego w strajku uczestniczyło 12 tys. osób, z czego 80% stanowiły kobiety, a do 15 lutego ogółem około 55 tys. pracowników

Rysunek 36. Łódzkie włókiennice. Źródło: zbiory Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi.

w 32 zakładach. Atmosfera była na tyle napięta, że obawiano się wybuchu ogólnokrajowego strajku, który mógłby wywołać falę protestów w całym kraju. Emocje samych włókienniczek dobrze oddaje cytat jednej z uczestniczek protestu: „Proszę panów, drżę ze strachu, chcę wrócić spokojnie do domu, do dzieci. Jest jednak wiele spraw do załatwienia. Czy u nas musi być tyle kierowników i dyrektorów? Jak trzeba naprawić maszynę, to nie ma nikogo, silniki się palą. Wezmę 100 zł do rzeźnika, kupię pół kilo mięsa, kaszanki i pieniędzy nie ma (zaczyna płakać, płacze szereg robotnic na sali)”.⁶¹

Choć wydarzenia z przełomu lat 1970–1971 często przedstawiane są jako krótkotrwałe incydenty, w rzeczywistości był to dwumiesięczny proces. Rozpoczął się grudniowymi strajkami i masakrą robotników na Wybrzeżu, a następnie w styczniu trwała druga fala protestów, w tym wizyty I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka w Szczecinie i Gdańsku, kulminując w lutowych zwycięskich strajkach łódzkich włókienniczek.⁶²

Rysunek 37. Strajk w Łodzi, 1971. Źródło: zbiory Archiwum Państwowego w Łodzi.

⁶¹ Op.Cit. E. Mianowska, K. Tyłski...

⁶² Op.Cit.

13. Zjednoczeni we wspólnej walce - Solidarność

Kolejne lata to koniec stalinizmu, szok wywołany brutalnie stłumionym protestem robotników w Poznaniu i wydarzeniami na Węgrzech, a w efekcie zwiększenie autonomii władz Polski w stosunku do Związku Radzieckiego.

Rysunek 38. Strajki robotnicze, czerwiec 1956. Źródło: Archiwum IPN [w:] <https://dzieje.pl/aktualnosci/poznanski-czerwiec-56> (dostęp: 30.01.2025 r.)

Po 1956r. i objęciu władzy przez Władysława Gomułkę, przez kilka lat zwiększyły się swobody demokratyczne, łącznie z namiastką wolności słowa. Okres podążania w kierunku demokratyzacji szybko się jednak skończył, choć władze PRL utrzymały większą niezależność od wpływów politycznych ZSRR niż w okresie stalinowskim. Zaprzestano brutalnych represji

Rysunek 39. Strajk w Stoczni w Szczecinie, 17 grudnia 1970 r., Źródło: Archiwum IPN

wobec opozycji i zaczęto normalizować stosunki z Kościołem katolickim.⁶³ 29 kwietnia 1978 roku w Gdańsku powstały Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża, a dwa miesiące wcześniej, w Katowicach 21 lutego 1978 roku utworzono pierwszy w Polsce, niezależny od władz komunistycznych, Komitet Wolnych Związków Zawodowych. Wydarzenia te rozpoczęły proces tworzenia się ruchu społecznego, którego nie dało się już powstrzymać. Gospodarka pogarszała się, a podwyżka cen mięsa w lipcu 1980 r. wywołała strajki, szczególnie na Lubelszczyźnie. Władze ustąpiły, podnosząc płace i składając obietnice, co pozornie uspokoiło sytuację. Jednak już 14 sierpnia w Stoczni Gdańskiej wybuchł kolejny strajk spowodowany zwolnieniem Anny Walentynowicz. Strajk szybko objął inne zakłady. Powstał Międzyzakładowy Komitet Strajkowy, który przedstawił 21 postulatów, domagając się m.in. niezależnych związków zawodowych i wolności słowa. Protest rozszerzył się na Szczecin i inne regiony. Strajkujący organizowali pomoc żywnościową, a informacje o protestach rozprzestrzeniały się przez Radio Wolna Europa. Rząd, pod presją, rozpoczął negocjacje.

Rysunek 40. Strajk okupacyjny załogi Stoczni im. Lenina. Gdańsk 08.1980. Źródło: PAP/S. Markowski [w:] <https://dzieje.pl/aktualnosci/sierpniowa-fala-strajkow-w-polsce-1980-roku> (dostęp: 30.01.2025 r.)

Kluczowym punktem sporu były związki zawodowe, które zagrażały kontroli partii. Gdy strajki objęły kolejne miasta, władze ustąpiły, podpisując porozumienia w Szczecinie (30 sierpnia), Gdańsku (31 sierpnia) i Jastrzębiu-Zdroju (3 września). Z powszechnego ruchu społecznego narodził się związek, który miał zmienić bieg historii. 10 listopada 1980 r. Sąd Najwyższy zarejestrował NSZZ "Solidarność". Wkrótce związek liczył niemal 10 mln członków, czyli 80 proc. pracowników państwowych. Organizacje związkowe powstały we wszystkich

⁶³ Poznański Czerwiec '56, <https://dzieje.pl/aktualnosci/poznanski-czerwiec-56>, (dostęp: 15.12.2024 r.)

przedsiębiorstwach i instytucjach - władze nie dopuściły jedynie do powołania ogniw w Wojsku Polskim i Milicji Obywatelskiej.⁶⁴

14. Ponowna centralizacja i uniezależnienie Państwowej Inspekcji Pracy

Na przełomie 1980 i 1981 roku władze rozpoczęły prace nad reformą gospodarczą, co wpłynęło także na funkcjonowanie Inspekcji Pracy. W Głównym Inspektoracie Pracy podjęto działania mające na celu dostosowanie tej instytucji do nowych realiów, zwłaszcza po decyzji XVII Plenum Centralnej Rady Związków Zawodowych z 5 grudnia 1980 r. o zakończeniu działalności centralnych i wojewódzkich rad związkowych oraz związanych z nimi instytucji, w tym również Inspekcji Pracy oraz społecznej inspekcji pracy.

W krótkim czasie opracowano projekt nowej ustawy, który przewidywał likwidację inspekcji związkowej i jej przekształcenie w organ nadzoru państwowego. Nowa regulacja stworzyła jednolity system organizacji i działania Państwowej Inspekcji Pracy, czyniąc ją po raz pierwszy w powojennej historii Polski instytucją niezależną zarówno od władzy wykonawczej, jak i związków zawodowych. Ustawa, podobnie jak przed wojną, uwzględniała specyfikę niektórych sektorów, umożliwiając odrębne regulacje dotyczące nadzoru i kontroli w zakładach podległych ministerstwu obrony narodowej, handlu zagranicznego i gospodarki morskiej, spraw wewnętrznych oraz sprawiedliwości. Najistotniejszą zmianą było powierzenie Państwowej Inspekcji Pracy nadzoru nad przestrzeganiem całego prawa pracy, a nie tylko przepisów dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy.

Nowa ustawa weszła w życie 6 marca 1981 roku i zastąpiła dekret z 1954 r. o przejęciu inspekcji pracy przez związki zawodowe. W ślad za nią, 19 marca 1981 r. Rada Państwa podjęła kilka uchwał wykonawczych, w tym uchwałę nr 19/81, która określała statut Państwowej Inspekcji Pracy.⁶⁵ Na mocy ustawy o PIP, przywracającej inspekcję jako służbę państwową, Szkoła Inspekcji Pracy została przekształcona w Ośrodek Doskonalenia i Szkolenia Kadr Państwowej Inspekcji Pracy, podporządkowany Głównemu Inspektorowi Pracy. Zgodnie ze statutem z 7 lipca 1981 roku, do zadań Ośrodka należało: szkolenie kandydatów na państwowych inspektorów pracy, podnoszenie kwalifikacji zawodowych inspektorów, kształcenie i doskonalenie społecznych inspektorów pracy, rozwój kompetencji specjalistów ds. bezpieczeństwa i higieny pracy w dużych zakładach

Rysunek 41. Rok 1981 – przerwanie działalności Ośrodka, OSPIP, <https://os.pip.gov.pl/o-osrodka/historia/geneza-i-60-lat-1950-2010/rok-1981-przerwanie-dzialalnosci-osrodka> (dostęp: 30.01.2025 r.)

⁶⁴ Ł. Kamiński, Solidarność – narodziny ruchu społecznego, Muzeum Historii Polski, <https://muzhp.pl/wiedza-on-line/solidarnosc-w-czterdziesta-rocznice-narodzin-ruchu-spoiecznego> (dostęp: 30.01.2025 r.)

⁶⁵ <https://www.seka.pl/historia-pip-nowy-rozdzial-w-historii-inspekcji-pracy-w-polsce/>

oraz prowadzenie badań studyjnych na potrzeby Głównego Inspektoratu Pracy i dydaktyki.⁶⁶

Na przełomie roku 1980 i 1981 władze rozpoczęły przygotowywanie założeń reformy gospodarczej. Wiał silny wiatr zmian i odczuwali go wszyscy. Gdyby prace nad ustawami przebiegały szybciej, być może inaczej wyglądałaby również przyszłość społecznej inspekcji pracy. Niestety, społecznicy nie mieli tyle szczęścia co ich koledzy – inspektorzy PIP. Kolejne zmiany nie zdążyły już wejść w życie, ponieważ w nocy z 12 na 13 grudnia 1981 ogłoszono stan wojenny.

Stan wojenny oznaczał natychmiastowe i bezwzględne przejęcie władzy przez wojsko. Jeszcze przed północą siły MSW, obejmujące oddziały specjalne, ZOMO, jednostki antyterrorystyczne, funkcjonariuszy SB oraz Jednostki Nadwiślańskie, wspierane przez wojsko, rozpoczęły działania operacyjne. W ramach operacji „Azalia” przejęto kontrolę nad obiektami Polskiego Radia i Telewizji, a także zablokowano krajowe i międzynarodowe połączenia w centrach telekomunikacyjnych. Jednocześnie, w ramach operacji „Jodła”, milicja i funkcjonariusze SB przystąpili do internowania działaczy „Solidarności” oraz liderów opozycji politycznej.

Rysunek 42. Stan wojenny. Źródło: Archiwum IPN.

ZOMO przejęło siedziby regionalnych struktur „Solidarności”, zatrzymując obecne tam osoby oraz konfiskując sprzęt łącznościowy i poligraficzny. Do miast wprowadzono jednostki pancerne i zmechanizowane, rozmieszczając je w kluczowych punktach – przy urzędach, węzłach komunikacyjnych oraz innych obiektach strategicznych. Największe działania miały miejsce w Gdańsku, gdzie obradowała Komisja Krajowa NSZZ „Solidarność”, co przyciągnęło

⁶⁶ Rok 1981 – przerwanie działalności Ośrodka, OSPIP, <https://os.pip.gov.pl/o-osrodku/historia/geneza-i-60-lat-1950-2010/rok-1981-przerwanie-dzialalnosci-osrodka> (dostęp: 30.01.2025 r.)

wielu działaczy i doradców związkowych. W ciągu nocy zatrzymano tam około 30 członków Komisji Krajowej oraz kilku doradców, choć niektórym udało się uniknąć aresztowania.⁶⁷ Wprowadzono surowe restrykcje społeczno-polityczne, takie jak zarząd komisaryczny w zakładach pracy, godzinę policyjną, kontrolę korespondencji, rozmów telefonicznych i przemieszczania się, a także zawieszenie działalności partii politycznych, związków zawodowych i organizacji społecznych.

Wrocławski Ośrodek Doksztalania i Doskonalenia Kadr Państwowej Inspekcji Pracy został zajęty przez Milicję Obywatelską i zamieniony na koszary, a jego personel bezterminowo odesłano do domów. Ośrodek nie zaprzestał jednak działalności, wynajmując do tego celu inne lokale. Dopiero po roku użytkowania przez milicję obiekt został zwrócony inspekcji.

Pomimo ograniczeń wynikających ze stanu wojennego, Państwowa Inspekcja Pracy mogła nadal funkcjonować. Inspektorzy kontynuowali kontrole i podejmowali decyzje, w tym m.in. wstrzymanie niebezpiecznych prac w kilkunastu kopalniach i zakładach z zagrożeniem wybuchowym czy wyłączenie z eksploatacji wielkiego pieca w Hucie „Kościeszko”.⁶⁸

Stan wojenny został zawieszony 31 grudnia 1982 roku, a ostatecznie zniesiony 22 lipca 1983 roku, choć część restrykcyjnych przepisów pozostała w mocy. Dokładna liczba ofiar śmiertelnych tego okresu nie jest znana – szacunki wskazują od kilkudziesięciu do ponad stu osób. Nie sposób również określić, ile osób doznało trwałego uszczerbku na zdrowiu w wyniku represji, brutalnych przesłuchań, ulicznych demonstracji czy braku dostępu do pomocy medycznej spowodowanego blokadą połączeń telefonicznych.⁶⁹

15. 24 czerwca 1983 r. - nowa Ustawa o SIP

Po odwołaniu stanu wojennego, w efekcie konsultacji ze związkami zawodowymi, władza doszła do wniosku, że przepisy dotyczące działalności społecznej inspekcji pracy wymagają zaktualizowania. **Mimo, iż identyczne założenia wdrożone w przeszłości**

128

UCHWAŁA RADY PAŃSTWA

z dnia 6 lipca 1983 r.

w sprawie wytycznych do działalności społecznych inspektorów pracy.

Na podstawie art. 23 ust. 2 ustawy z dnia 24 czerwca 1983 r. o społecznej inspekcji pracy (Dz. U. Nr 35, poz. 163) Rada Państwa uchwala, co następuje:

§ 1. Ustala się wytyczne do działalności społecznych inspektorów pracy, stanowiące załącznik do uchwały.

§ 2. Państwowa Inspekcja Pracy zorganizuje niezbędną pomoc dla związków zawodowych w zakresie szkolenia społecznych inspektorów pracy i podejmie ww-

dawanie odpowiednich materiałów informacyjno-metodycznych.

§ 3. Główny Inspektor Pracy w porozumieniu z Ministrem Pracy, Plac i Spraw Socjalnych ustali wzory zkładowej księgi zaleceń i uwag oraz oddziałowej (wydziałowej) księgi uwag.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Przewodniczący Rady Państwa: H. Jabłoński

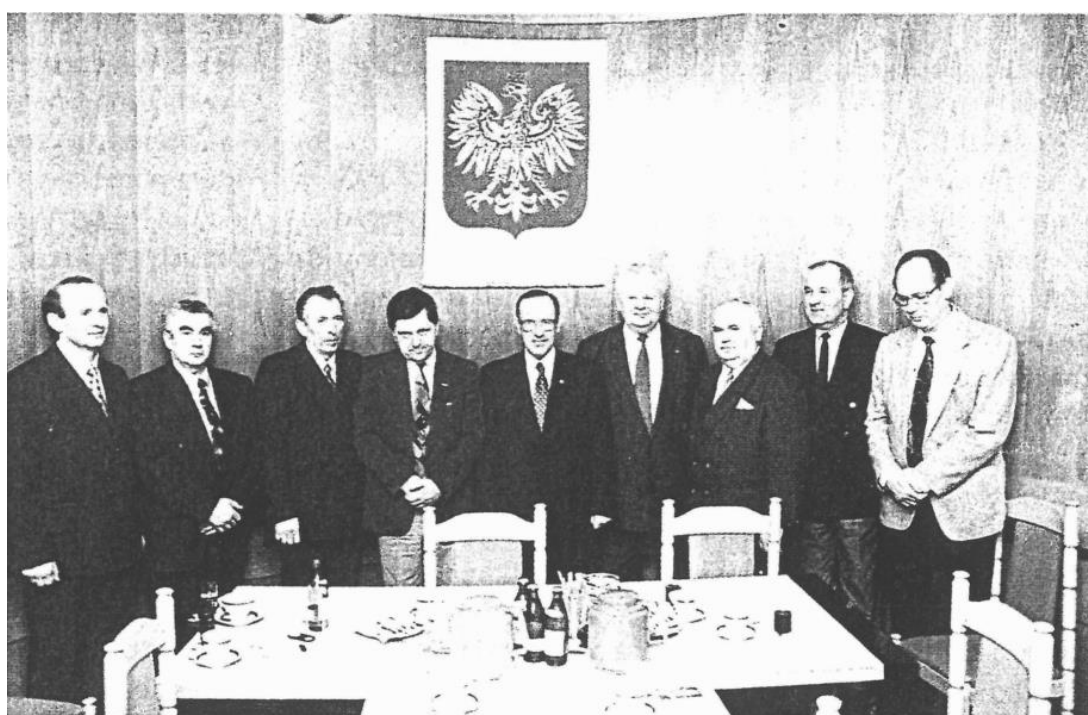
Rysunek 43. Uchwała Rady Państwa z dnia 6 lipca 1983 r. w sprawie wytycznych do działalności społecznych inspektorów pracy, M.P. 1983 nr 23 poz. 128

⁶⁷ M. Szukała, 42 lata temu wprowadzono stan wojenny, Muzeum Historii Polski, PAP, <https://dzieje.pl/wiadomosci/42-lata-temu-wprowadzono-stan-wojenny> (dostęp: 31.01.2025 r.)

⁶⁸ Edward Kołodziejczyk, „Inspekcja pracy w Polsce 1919-1999”

⁶⁹ M. Szukała, 42 lata temu wprowadzono stan wojenny, Muzeum Historii Polski, PAP, <https://dzieje.pl/wiadomosci/42-lata-temu-wprowadzono-stan-wojenny> (dostęp: 31.01.2025 r.)

względem inspekcji państwowej skończyły się paraliżem urzędu i miały tragiczny skutek w postaci lawinowego wzrostu liczby ofiar wypadków przy pracy, zdecydowano się dokładnie to samo rozwiązanie prawne wdrożyć ponownie w przypadku inspektorów społecznych. I tak, po przeprowadzeniu konsultacji w 1154 zakładach pracy, zaproponowano projekt nowej ustawy o SIP, który został przyjęty w czerwcu 1983 r. i z kilkoma kosmetycznymi zmianami obowiązuje do dziś.⁷⁰ Na mocy ustawy z dnia 24 czerwca 1983 r. o społecznej inspekcji pracy⁷¹ inspektorzy w zakładach pracy trafili pod kierownictwo zakładowych organizacji związkowych. Aktem uszczegóławiającym zapisy ustawy była, wydana w tym samym roku, uchwała Rady Państwa w sprawie wytycznych do działalności Społecznych Inspektorów Pracy⁷². Warto zauważyć, iż mimo, że od uchwalenia opisanych wyżej aktów minęło ponad 40 lat, zmienił się ustrój polityczny Polski, a instytucja Rady Państwa od dawna nie istnieje, to zarówno ustawa jak i uchwała z 1983 r., w stanie praktycznie niezmienionym, są aktami obowiązującymi do dziś.

Wspólne zdjęcie laureatów i jurorów. Od lewej Stanisław Piasecki, Aleksander Kowalczyk, Ignacy Lis, Leszek Mazur, zastępca GIP Krzysztof Dutkiewicz, dyrektor Departamentu Promocji i Współpracy z Partnerami Społecznymi GIP Bogdan Stelmach, Antoni Ludwig i dwaj pracownicy GIP.

Fot. E. Kołodziejczyk

Rysunek 44. Laureaci i jurorzy Konkursu PIP "Najaktywniejszy Społeczny Inspektor Pracy", 1997.

Źródło: Prywatne zbiory Leszka Mazura

Zapisy ustawy wskazały zakładowe organizacje związkowe jako organ kierujący społeczną inspekcją pracy, na co wskazuje wprost art. 2 ustawy o SIP: „Społeczna inspekcja

⁷⁰ K. Adamczyk, Wyzwania stojące przed społeczną inspekcją pracy XXI wieku, "Solidarność" przy Państwowej Inspekcji Pracy, <https://solidarnoscpi.org.pl/wyzwania-stojace-przed-spoleczna-inspekcja-pracy-xxi-wieku/>

⁷¹ Ustawa z dnia 24 czerwca 1983 r. o społecznej inspekcji pracy, Dz.U. 1983 nr 35 poz. 163

⁷² Uchwała Rady Państwa z dnia 6 lipca 1983 r. w sprawie wytycznych do działalności społecznych inspektorów pracy, M.P. 1983 nr 23 poz. 128

pracy reprezentuje interesy wszystkich pracowników w zakładach pracy i jest kierowana przez zakładowe organizacje związkowe.”

Z treści całej ustawy wynika jednak, że nie jest to funkcja kierownicza sensu stricto, a raczej funkcja organizacyjna. Co szczególnie istotne w ustawie określono szeroki zakres kompetencji społecznych inspektorów pracy. Nie ograniczono go jedynie do technicznego bezpieczeństwa pracy, ale włączono w zakres działania SIP kwestie z zakresu całego prawa pracy: „Art. 1. Społeczna inspekcja pracy jest służbą społeczną pełnioną przez pracowników, mającą na celu zapewnienie przez zakłady pracy bezpiecznych i higienicznych warunków pracy oraz ochronę uprawnień pracowniczych, określonych w przepisach prawa pracy.

Warto dodać, że w tamtym czasie zapisy dotyczące SIP wprowadzono także do Ustawy kodeks pracy oraz aktów wykonawczych, co ustabilizowało sytuację prawną społecznej inspekcji pracy na kolejne dekady. W art. 18⁵ kp zapisano:

„§ 1. Społeczną kontrolę przestrzegania prawa pracy, w tym przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, sprawuje społeczna inspekcja pracy.

§ 2. Organizację, zadania i uprawnienia społecznej inspekcji pracy oraz zasady jej współdziałania z Państwową Inspekcją Pracy i innymi państwowymi organami nadzoru i kontroli określają odrębne przepisy.”

Z kolei zgodnie z art. 207 kp do katalogu podstawowych obowiązków pracodawcy, obok m.in. zapewnienia ochrony zdrowia i życia pracowników, włączono „zapewnienie wykonania zaleceń społecznego inspektora pracy”. Ponadto zgodnie z art. 237¹² kp jeśli u pracodawcy, u którego powołuje się komisję bhp, funkcjonuje społeczna inspekcja pracy, to wiceprzewodniczącym komisji jest społeczny inspektor pracy.

Umieszczenie zapisów dotyczących uprawnień Społecznych Inspektorów Pracy w Kodeksie Pracy świadczyło o woli ustawodawcy wzmocnienia i rozwoju społecznego nadzoru nad warunkami pracy.

Akt wykonawczy w sprawie badania okoliczności i przyczyn wypadków wskazał z kolei społecznego inspektora pracy jako członka zespołu powypadkowego – przedstawiciela pracowników.⁷³ Nowe zadania społecznego inspektora pracy w kontekście badania okoliczności i przyczyn wypadku przy pracy wymagały odpowiedniego przygotowania, wiedzy i kompetencji. Ale rola ta była, i jest do dziś, niezwykle istotna, ponieważ:

- SIP reprezentuje pracowników – z założenia działa w interesie załogi, dbając o to, aby wyjaśnianie wypadku było rzetelne i uwzględniało dobro pracowników;
- dba o obiektywność postępowania – jako przedstawiciel pracowników, kontroluje, czy procedura badania wypadku jest przeprowadzona zgodnie z przepisami, bez ukrywania nieprawidłowości czy marginalizowania winy pracodawcy;

⁷³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 lipca 1998 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy oraz sposobu ich dokumentowania, a także zakresu informacji zamieszczanych w rejestrze wypadków przy pracy, Dz. U. Nr 115, poz. 744, z 2004 r. Nr 14, poz. 117 oraz z 2006 r. Nr 215, poz. 1582

- analizuje warunki pracy – inspektor bada, czy środki ochrony były stosowane prawidłowo, czy przestrzegano zasad BHP oraz czy pracownik miał odpowiednie szkolenie i przygotowanie do wykonywania pracy;
- wskazuje na potrzebne zmiany – jego udział w badaniu wypadku pozwala zidentyfikować błędy organizacyjne i techniczne, które mogły przyczynić się do zdarzenia, a następnie podjąć działania zapobiegawcze;
- współpracuje z zespołem powypadkowym – bierze udział w sporządzaniu protokołu powypadkowego, analizie okoliczności zdarzenia oraz ustalaniu środków mających na celu eliminację podobnych zagrożeń w przyszłości;
- zapewnia większą transparentność – jego obecność w procesie badania wypadku zwiększa wiarygodność i przejrzystość postępowania, dając pracownikom pewność, że ich prawa są respektowane;
- angażuje się w działania prewencyjne – wnioski wyciągnięte z analizy wypadków pomagają w poprawie warunków pracy oraz wdrażaniu skuteczniejszych procedur bezpieczeństwa.

Dzięki swojemu zaangażowaniu społeczny inspektor pracy odgrywa kluczową rolę w poprawie bezpieczeństwa w zakładzie pracy, minimalizując ryzyko kolejnych wypadków i dbając o przestrzeganie praw pracowniczych.

Na początku XXI w. Polska weszła do Unii Europejskiej, co pociągało za sobą nagłe i głębokie zmiany legislacyjne, również w dziedzinie prawa pracy.

Rysunek 45. Referendum o wstąpieniu Polski do UE, rok 2003. Źródło: Przemek Wierchowski, PAP

16. Parlament Europejski stawia na społeczny nadzór nad warunkami pracy

1 maja 2004 r. Polska stała się członkiem Unii Europejskiej. Polski stan prawny dostosowywano do traktatów, rezolucji i rozporządzeń UE, aktualizując lub wprowadzając tysiące nowych aktów prawnych. W wielu dziedzinach rozpoczęliśmy gonitwę za krajami zachodu, w zawrotnym tempie nadganiając zaszłości spowodowane latami okupacji i PRL-u. Jednak w dziedzinie społecznego nadzoru nad warunkami pracy i ochrony praw pracowniczych, a co za tym idzie, budowy świadomej kultury bezpieczeństwa pracy wśród pracowników, wpisywaliśmy się w strategię obroną przez UE, jeszcze zanim ta instytucja w ogóle powstała.

14 stycznia 2014 r. Parlament Europejski przyjął Rezolucję - Skuteczne inspekcje pracy jako strategia na rzecz poprawy warunków pracy w Europie. W rezolucji Parlament Europejski stwierdził, iż:

- *inspekcje pracy stanowią zadanie publiczne, które powinno być przeprowadzane wyłącznie przez niezależne organy publiczne, co nie powinno wykluczać wspomagania inspektorów pracy przez przedstawicieli partnerów społecznych;*
- *należy zapewnić niezależność służb BHP względem pracodawców;*
- *w celu ochrony zdrowia w miejscu pracy działania dotyczące monitorowania sytuacji, zgłaszania nieprawidłowości, wykonywania ekspertyz medycznych i udzielania związanych z tym profesjonalnych porad mogą być wykonywane wyłącznie przez niezależnych specjalistów w dziedzinie zdrowia i bezpieczeństwa;*
- *inspekcje i kontrola ochrony zdrowia w miejscu pracy muszą być wykonywane wyłącznie przez niezależnych inspektorów, którzy odbyli szkolenia w dziedzinie zdrowia i bezpieczeństwa;*
- *PE wyraził ubolewanie, że w niektórych państwach członkowskich zarządzanie BHP jest nadal powierzone stowarzyszeniom pracodawców.*

Rysunek 46. Posiedzenie PE w styczniu 2014 r. Źródło: European Parliament Audiovisual Unit, <https://www.polskie.radio.pl/152/2686/artykul/1015458,parlament-europejski-2014-najwazniejsze-wyzwania> (dostęp: 01.02.2024)

Ponadto PE podkreślił znaczenie opracowania krajowych planów działania w zakresie wzmocnienia mechanizmów inspekcji pracy i finansowania ich z europejskich funduszy strukturalnych, tak aby wartość dodana skutecznych inspekcji pracy służyła wzmocnieniu spójności społecznej i ogólnie konsolidacji sprawiedliwości pracowniczej.

Rezolucja zachęca do tworzenia dodatkowych struktur kontroli wymiaru sektorowego z udziałem trzech stron – państwa, pracowników i pracodawców – oraz do ich wdrożenia – jako inicjatywy pilotażowej. Społeczna inspekcja pracy w Polsce wpisuje się zatem w strategię UE już od 1950 roku, a więc w momencie prac nad książką - od 75 lat!

17. Początek XXI wieku – marginalizacja SIP i walka o przetrwanie

Po upływie pierwszych 30 lat funkcjonowania można było stwierdzić, że powołanie instytucji społecznej inspekcji pracy było wielkim sukcesem. Na potwierdzenie powyższej opinii warto przytoczyć statystyki z lat '80⁷⁴ - każdego roku społeczni inspektorzy wydawali około 300 tysięcy zaleceń oraz zgłaszali 650 tysięcy uwag.⁷⁵ Co więcej, prawie 90% z nich było natychmiast realizowanych przez pracodawców.⁷⁶ Duża aktywność, a przy tym niesamowita skuteczność społecznych inspektorów potwierdzała, że SIP spełnia swoje zadanie

⁷⁴ Podajemy tutaj dane z lat 80, których nie da się porównać do obecnej liczby inspektorów czy wydawanych zaleceń, ponieważ po rozwiązaniu Centralnej Rady ZZ żadna inna instytucja nie prowadziła i do tej pory nie prowadzi statystyk dotyczących SIP. Obecnie nie znamy nawet przybliżonej liczby inspektorów.

⁷⁵ E. Jóźwiak, Społeczny Inspektor Pracy – Wyzwania Dla Przedsiębiorcy, Kortowski Przegląd Prawniczy, s. 36, <https://wpia.uwm.edu.pl/czasopisma/sites/default/files/uploads/KPP/2018/4/39-42.pdf>, (dostęp: 07.02.2025 r.)

⁷⁶ Biblioteczka związkowa, Społeczny inspektor pracy, przepisy, dokumenty, materiały, Warszawa 1987, s. 4

– a więc sukcesywnie poprawia warunki pracy w zakładach oraz dba o przestrzeganie praw pracowniczych.

Jednak pomimo świetnych wyników w pierwszych 30 latach działalności inspekcji, liczba społecznych inspektorów z roku na rok rosła, a ich skuteczność spadała. W 1966 r. było ich łącznie około 150 tys., a niecałe 15 lat później już prawie 200 tys.⁷⁷ W niektórych firmach ich liczba znacznie przerasta zapotrzebowanie. Np. w Telekomunikacji Polskiej, przed jej prywatyzacją i sprzedażą francuzom, w 2001 roku, w obawie przed zwolnieniami grupowymi, organizacje związkowe powołały strukturę SIP składającą się z 668 inspektorów (czyli 4,5% załogi).⁷⁸ Wykorzystanie luki w przepisach dla ochrony stosunku pracy działaczy związkowych zdarzały się również w innych firmach. Nie były to sytuacje nagminne, ale każda tego typu informacja obiegająca media uderzała w dobre imię społecznych inspektorów pracy w całym kraju.

Od lat 90., po zmianie ustroju gospodarczego w Polsce, zaczęły powstawać prywatne zakłady pracy, a rodzimy rynek przejmowały zachodnie korporacje. Mimo tak znacznych zmian w gospodarce, nie zdecydowano się na znowelizowanie przestarzałych przepisów ustawy o SIP z 1983 roku. Brak systemowego podejścia do szkoleń społecznych inspektorów, brak struktur ponadzakładowych, a więc ogólnopolskiego przedstawicielstwa i możliwości lobbowania w celu zmian przepisów, włączenie pod struktury związkowe, a więc brak możliwości wyboru SIP w zakładach gdzie nie funkcjonują zakładowe organizacje związkowe, wykorzystywanie ochrony stosunku pracy z tytułu wyboru do SIP przez działaczy związkowych, a także nieustające ataki ze strony stowarzyszeń pracodawców, skutkowały osłabieniem instytucji SIP.⁷⁹

Najgłośniejsza próba wygaszenia działalności społecznej inspekcji pracy miała miejsce w 2015 roku. Prezes Konfederacji Lewiatan zaskarżył zapisy ustawy o SIP do Trybunału Konstytucyjnego. Zaskarżono m.in. przepisy art. 4, 8 i 11 ustawy pod zarzutem naruszenia art. 20 w zw. z art. 22 Konstytucji (wolność działalności gospodarczej) oraz art. 47 Konstytucji (prawa do prywatności), przez to, że wyposażają one społecznych inspektorów pracy w zbyt daleko idące uprawnienia, znacznie wykraczające poza cel działania SIP. W uzasadnieniu tych zarzutów czytamy, że: „*pracodawca nie ma żadnego instrumentu powstrzymania SIP przed jego działaniami, nawet gdyby ich podjęcie mogło spowodować znaczne straty pracodawcy, spowodować zagrożenie życia lub zdrowia dla samego inspektora lub innych osób, prowadzić do naruszenia tajemnicy pracodawcy bądź przepisów o ochronie*

⁷⁷ E. Jóźwiak, Społeczny Inspektor Pracy Wyzwania dla Przedsiębiorcy, Kortowski Przegląd Prawniczy, s. 37

⁷⁸ <https://www.pracujwlogistyce.pl/11-tydzien-1/2311-czy-pracodawcom-jest-potrzebna-spoeczna-inspekcja-pracy> (dostęp: 01.02.2025 r.)

⁷⁹ K. Adamczyk, Wyzwania stojące przed społeczną inspekcją pracy XXI wieku, "Solidarność" przy Państwowej Inspekcji Pracy, <https://solidarnoscpi.org.pl/wyzwania-stojace-przed-spoeczna-inspekcja-pracy-xxi-wieku/> (dostęp: 07.02.2025 r.)

danych osobowych”.⁸⁰ W orzeczeniu z 2018 roku TK uznał te zarzuty za nieuzasadnione. Stwierdził, że zarówno prawo wchodzenia do wszystkich pomieszczeń gdzie odbywa się praca, jak i żądania wyjaśnień i dostępu do dokumentów są niezbędne do pełnienia funkcji SIP. Również prawo zakładowego SIP do wydawania zaleceń wiążących pracodawcę Trybunał uznał za zgodne z zapisami ustawy zasadniczej, a w uzasadnieniu opisał je jako instrument nie tylko przydatny, ale wręcz niezbędny dla realizacji zadań inspekcji. Ponadto Trybunał podkreślił, że pracodawca nie musi w każdym przypadku podporządkować się zaleceniu - jeśli uważa je za nielegalne lub nieuzasadnione, może wnieść sprzeciw do właściwego organu PIP, co sprawia, że sprawę rozstrzygnie profesjonalny państwowy organ, w ramach swoich ustawowych kompetencji.

Rysunek 47. Trybunał Konstytucyjny, Foto: PAP/Tomasz Gzell

Atak na społeczną inspekcję został odparty, ale SIP nie wyszli z tej potyczki bez szwanku. Mimo, że stan prawny, który do dziś przysparza wielu problemów społecznym inspektorom pracy podczas pełnienia tej trudnej służby, był już wtedy skomplikowany (nieprecyzyjne przepisy ustawy o SIP z 1983 roku powodują powstawanie szeregu niejasności co do zakresu i uprawnień inspektorów), to przysłowiowym piaskiem w trybach społecznej inspekcji pracy okazał się dodatkowo wyrok Trybunału Konstytucyjnego dotyczący art. 8 ustawy o SIP. Przepis ten stanowi, że „społeczny inspektor pracy ma prawo żądać od kierownika zakładu pracy oraz oddziału (wydziału) i od pracowników informacji oraz okazania dokumentów w sprawach wchodzących w zakres jego działania”. Wyrokiem TK z dnia 26 kwietnia 2018 r. przepis został uznany za częściowo niezgodny z Konstytucją w zakresie, w jakim nie uzależnia obowiązku udzielenia SIP informacji oraz okazania mu dokumentów od uzyskania zgody pracownika w wypadkach, w których realizacja tego obowiązku wiązałaby się z udostępnieniem danych

⁸⁰ Trybunał Konstytucyjny, Komunikat prasowy K 6/15, <https://trybunal.gov.pl/postepowanie-i-orzeczenia/komunikaty-prasowe/komunikaty-po/art/10135-spoleczna-inspekcja-pracy>, (dostęp: 01.02.2025 r.)

osobowych tego pracownika⁸¹. Zgoda pracownika jest więc wymagana, jeśli przekazywane dokumenty nie mogą zostać zanonimizowane.

Trudną już sytuację społecznych inspektorów, którzy często zmuszeni byli prowadzić kontrolę przestrzegania prawa pracy na podstawie zanonimizowanych danych, po 2018 roku pogłębiła dodatkowo nagła popularność przepisów dotyczących ochrony danych osobowych, budząc kolejne wątpliwości. W konsekwencji zaczęły się pojawiać sytuacje wykorzystywania przez pracodawców luki w przepisach do paraliżowania działalności kontrolnej SIP⁸².

Marginalizowanie społecznej inspekcji pracy jest widoczne chociażby w braku jakichkolwiek działań ustawodawcy względem nowelizacji ustawy o SIP. Nie wspominając problemów z przestarzałymi, nieprzystającymi do obecnych realiów zapisami ustawy, to do chwili ukończenia prac nad niniejszą książką, a więc przez 8 lat od opublikowania wyroku TK, nie rozpoczęto żadnych prac legislacyjnych, mimo częściowego uznania jednego z artykułów ustawy za niezgodny z Konstytucją RP.

18. Współpraca SIP z Państwową Inspekcją Pracy

Za błędne należy uznać również stwierdzenie padające w zarzutach przeciwników społecznej inspekcji pracy, że obecnie kompetencje SIP pokrywają się z kompetencjami związków zawodowych czy też Państwowej Inspekcji Pracy. Po przeanalizowaniu historii zarówno związków zawo-

Rysunek 48. Opracowanie własne

dowych, jak i obu inspekcji (państwowej i społecznej) w kontekście szerszych wydarzeń historycznych w naszym kraju, widzimy wyraźnie, że obecne rozwiązania prawne w najmniejszym stopniu nie są przypadkowe. Społeczna inspekcja jest instytucją kontrolną organizacji związkowych, a nie ciałem zastępczym czy konkurencyjnym. Ma ściśle współpracować z zakładowymi organizacjami związkowymi w zakresie wskazanym przez ustawę. Problemem jest co prawda brak centralizacji i struktur ponadzakładowych SIP, co jest bezpośrednim skutkiem rozproszenia organizacji związkowych i likwidacji jednej krajowej centrali związkowej. Jednak oceniając funkcjonujące dzisiaj rozwiązania prawne, trzeba wziąć pod uwagę to, że autorzy ustawy o SIP 1983 roku projektowali przepisy określające funkcjonowanie SIP w zupełnie innym środowisku. Inną sprawą jest brak nowelizacji przepisów po zmianie systemu gospodarczego kraju...

⁸¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 kwietnia 2018 r. (K 6/15, OTK-A 2018/24, LEX nr 24777838)

⁸² Adamczyk K. (red.), Kształtowanie kultury bezpieczeństwa pracy, SFSIP, Łódź 2024, s. 20

Ponadto nie bez przyczyny zakres zadań kontrolnych społecznej inspekcji⁸³ jest zharmonizowany z zakresem działania Państwowej Inspekcji Pracy.⁸⁴ Z powyższych zakresów działań wynika, że PIP jest organem państwowym, podlegającym Sejmowi, utworzonym w celu realizacji przez państwo konstytucyjnego obowiązku ochrony pracy, w tym nadzoru nad warunkami wykonywania pracy, ustanowionego w art. 24 Konstytucji. Głównym zadaniem PIP na gruncie tych przepisów jest kontrola i nadzór nad przestrzeganiem wszystkich przepisów prawa pracy, ze szczególnym zwróceniem uwagi na przepisy i zasady bhp. Naturalnym jest fakt, że organy państwowe nie mają tak szerokiej wiedzy na temat poszczególnych zakładów jak pracujący w nich pracownicy, a z uwagi na ograniczenia kadrowe urzędów i instytucji państwowych kontrole przez nie prowadzone nie są systematyczne. W związku z tym, jak wynika z art. 17 ustawy o SIP, społeczni inspektorzy pracy mają obowiązek współdziałać z inspekcją państwową (oraz innymi organami nadzoru i kontroli warunków pracy), zaś art. 14 ust. 1 ustawy o PIP zobowiązuje Państwową Inspekcję Pracy do współdziałania przy realizacji zadań między innymi ze społeczną inspekcją pracy.⁸⁵ Zgodnie z zapisami obu ustaw współdziałanie to polega w szczególności na informowaniu społecznych inspektorów pracy o tematyce i zakresie przeprowadzanej kontroli, analizowaniu zgłoszonych przez nich uwag i spostrzeżeń, informowaniu o wynikach kontroli i podjętych decyzjach oraz na udzielaniu porad i informacji z zakresu prawa pracy. Spostrzeżenia zgłaszane przez SIP pomagają inspektorom państwowym w rozstrzygnięciu najbardziej istotnych dla pracowników problemów występujących u danego pracodawcy oraz zmniejszają ryzyko nieobjęcia zakresem kontroli ważnych problemów.

Rysunek 49. Szkolenie dla SIP z firmy Veolia Energia Łódź S.A. ze wsparciem Państwowej Inspekcji Pracy, Daniszew, kwiecień 2022 r. Źródło: archiwum prywatne

Społeczni inspektorzy pracy, stale obecni w zakładzie i mający dobrą znajomość warunków pracy, mogą na bieżąco monitorować przestrzeganie przez pracodawcę przepisów i reagować

⁸³ określony w art. 185 § 1 k.p. oraz w art. 1 ustawa z dnia 4 lutego 1950 r. o Społecznej Inspekcji Pracy (Dz.U. 1950 nr 6 poz. 52)

⁸⁴ wyznaczonym w art. 184 § 1 k.p. oraz w ustawie z 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (Dz.U. z 2018 r. poz. 623)

⁸⁵ Z mocy art. 20 ustawy o PIP zakładowy SIP ma prawo uczestniczyć w kontrolach przeprowadzanych w zakładzie pracy przez inspektora PIP oraz w ich podsumowaniu.

Rysunek 50. Szkolenie dla SIP z KWB Bełchatów ze wsparciem Państwowej Inspekcji Pracy, Solina, marzec 2022.

Źródło: archiwum prywatne

niezwłocznie na ich naruszenie, a gdy jest to niezbędne uruchamiać kontrolę PIP. Społeczna inspekcja pracy uzupełnia więc i wspiera działanie PIP. Odniesienie się zarówno w ustawach o SIP oraz PIP do tych instytucji nawzajem, a także wymienienie ich w ustawie Kodeks pracy dowodzi celu ustawodawcy, aby Państwowa Inspekcja Pracy i pozostałe państwowe organy nadzoru i kontroli przestrzegania prawa pracy (np. Państwowa Inspekcja Sanitarna) wraz ze społeczną inspekcją pracy stanowiły razem spójny system kontroli i nadzoru przestrzegania prawa pracy.⁸⁶

W ramach wsparcia dla SIP, Państwowa Inspekcja Pracy corocznie organizuje konkurs „Najaktywniejszy Społeczny Inspektor Pracy”, mający na celu promowanie działań społecznych inspektorów, którzy poprzez realizację swoich ustawowych obowiązków przyczyniają się do poprawy bezpieczeństwa pracy i ochrony praw pracowniczych. Od 2019 roku konkurs odbywa się w dwóch etapach – na poziomie wojewódzkim oraz krajowym. W konkursie mogą brać udział zakładowi, oddziałowi oraz grupowi inspektorzy zgłoszeni przez organizacje

Rysunek 51. Wręczenie nagród laureatom konkursu NSIP na etapie wojewódzkim, Łódź 2023. Źródło: archiwum prywatne

⁸⁶ K. Adamczyk, Wyzwania stojące przed społeczną inspekcją pracy XXI wieku, "Solidarność" przy Państwowej Inspekcji Pracy, <https://solidarnoscpi.org.pl/wyzwania-stojace-przed-spoieczna-inspekcja-pracy-xxi-wieku/>

Rysunek 52. Wręczenie nagród laureatom konkursu NSIP podczas Uroczystej Gali Państwowej Inspekcji Pracy na Zamku Królewskim w Warszawie, 18 listopada 2021 r. Źródło: archiwum prywatne, foto: Barbara Urzędowicz

związkowe. Oceny dokonują zespoły ekspertów, w których skład wchodzi przedstawiciele Państwowej Inspekcji Pracy oraz centralnych struktur związkowych, takich jak Forum Związków Zawodowych, Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” i Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych. Wojewódzkie Komisje Konkursowe, działające w ramach 16 Okręgowych Inspektoratów Pracy, analizują zgłoszone kandydatury i wybierają maksymalnie trzech laureatów, którzy przechodzą do etapu krajowego. Na szczeblu centralnym, powołana przez Głównego Inspektora Pracy Kapituła weryfikuje i ocenia dokumentację przesłaną z okręgów, a następnie, na jej wniosek, Główny Inspektor Pracy przyznaje wyróżnienia 16 społecznym inspektorom, z których trzech otrzymują nagrody główne.⁸⁷ Nazwiska laureatów nagród głównych oraz wyróżnionych SIP przez Głównego Inspektora Pracy na etapie krajowym we wszystkich edycjach konkursu od 2019 do 2024 roku wymieniono w załączniku nr 1 na str. 103.

19. Współczesność – moda na bezpieczeństwo

W pierwszym dwudziestoleciu XXI wieku pod adresem społecznej inspekcji pracy padało wiele zarzutów i krytyki, nie tylko ze strony pracodawców, ale również przedstawicieli doktryny, niekiedy sugerując jednoznacznie potrzebę jej likwidacji.⁸⁸ Od nadmiernych uprawnień, przez wychodzenie poza kompetencje, powielanie kompetencji innych instytucji, aż po „złe pochodzenie” ustaw ją ustanawiających. Niemniej jednak część publicystów oraz przedstawicieli środowiska prawniczego broni instytucji SIP i wskazuje na błędy

⁸⁷ Konkurs „Najaktywniejszy Społeczny Inspektor Pracy”, PIP, <https://www.pip.gov.pl/nasza-oferta/dla-pracownikow/konkurs-najaktywniejszy-spoleczny-inspektor-pracy> (dostęp: 02.02.2025 r.)

⁸⁸ Zob. np.: Pettke, P. (2009). *Społeczna inspekcja pracy — instytucja minionego czasu. Praca i Zabezpieczenie Społeczne*, (8), s. 8 lub *Czy pracodawcom jest potrzebna społeczna inspekcja pracy?*, <https://www.pracujwlogistyce.pl/11-tydzien-1/2311-czy-pracodawcom-jest-potrzebna-spoleczna-inspekcja-pracy> (dostęp: 01.02.2025 r.)

w formułowanych zarzutach.⁸⁹ Argumenty obalające większość krytycznych opinii autor zebrał i skrótowo zaprezentował w artykule pt. „Czy społeczna inspekcja pracy to relikwiarz przeszłości? - polemika z opiniami publicystów”, opublikowanym w monografii z II Forum Społecznej Inspekcji Pracy Ziemi Łódzkiej pt. „Bezpieczeństwo pracowników zyskiem firmy”.⁹⁰ Wynikiem tej polemiki była konkluzja, iż większość zarzutów kierowanych wobec SIP jest błędna z samego założenia. Niektóre z nich, przynajmniej częściowo, można uznać za zasadne, a źródła problemów należy upatrywać w ustawie o SIP nienowelizowanej od blisko pół wieku. Jak wskazuje wielu publicystów i przedstawicieli środowiska naukowego, instytucję społecznej inspekcji pracy należy koniecznie utrzymać, gdyż jest to niezbędny instrument społecznego nadzoru nad przestrzeganiem prawa pracy oraz warunkami pracy w zakładach. Społeczni inspektorzy pracy, jako pracownicy w swoich zakładach, posiadając określony przepisami staż, są w stanie na bieżąco monitorować stan praworządności oraz warunki bezpieczeństwa na miejscu pracy. Niemniej jednak konieczne jest niezwłoczne znowelizowanie części przepisów ustawy o SIP, w szczególności przepisów dotyczących organizacji struktury i wyborów SIP. Dalsze obowiązywanie obecnego aktu stwarza pole do dysfunkcji i nadużyć, co z kolei w niektórych przypadkach może przekładać się na podważanie sensu istnienia instytucji SIP. Warto w tym miejscu zauważyć, że zainteresowane poprawieniem przepisów w tym względzie powinny być przede wszystkim związki zawodowe, gdyż społeczna inspekcja jest w istocie przedłużeniem związkowego nadzoru nad przestrzeganiem prawa pracy i warunkami pracy w zakładach. Związki zawodowe mogłyby w tym celu skorzystać z uprawnienia przyznanego reprezentatywnym organizacjom związkowym do wystąpienia do podmiotów mających prawo inicjatywy ustawodawczej z wnioskiem o wydanie odpowiedniej nowelizacji.

Rysunek 53. Ponadzakładowe szkolenia dla SIP z zakresu kompetencji miękkich prowadzone przez Fundację Akademię SIP, 2024 r. Źródło: archiwum prywatne

Pomimo zapaści i wrogiego otoczenia społeczna inspekcja pracy wytrwała w dużych zakładach pracy, w szczególności w spółkach państwowych. W ciągu ostatnich lat, szczególnie po 2020 roku, można zaobserwować pewną zmianę ogólnej narracji. Mianowicie o SIP mówi się coraz więcej i coraz głośniejsze. Społeczni inspektorzy są częściej powoływani w prywatnych zakładach. Początkowo do wyborów dochodziło głównie w polskich oddziałach zagranicznych

⁸⁹ Zob. np. artykuł dr hab. prof. UMCS Teresy Liszcz z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie: Liszcz T., *Społeczna inspekcja pracy - niezbędny instrument społecznego (związkowego) nadzoru nad przestrzeganiem prawa pracy*, *Praca i Zabezpieczenie Społeczne* TOM LX Nr 4 (709), s. 2-11.

⁹⁰ K. Adamczyk, 2023, *Czy społeczna inspekcja pracy to relikwiarz przeszłości? - polemika z opiniami publicystów* [w:] *Bezpieczeństwo pracowników zyskiem firmy*, Adamczyk K. (red.), SFSIP, Bełchatów 2023, s. 10-15

korporacji, a obecnie, coraz częściej, również w rodzimych firmach. Zmianę podejścia do tematu społecznego nadzoru nad warunkami pracy należy upatrywać w dwóch przyczynach.

Po pierwsze, jest to swoista moda na bezpieczeństwo, współczesne teorie z dziedziny bezpieczeństwa pracy zakładają budowanie kultury bezpieczeństwa pracy. Według Pidgeona, kultura bezpieczeństwa to zbiór znaczeń, który umożliwia danej grupie interpretację zagrożeń w otaczającym ją świecie. System ten obejmuje także wyjaśnienia dotyczące wypadków – odpowiadając na pytania, dlaczego i w jaki sposób się zdarzają. Kultura bezpieczeństwa odzwierciedla postawę społeczności wobec ryzyka, zagrożeń i bezpieczeństwa oraz podkreśla wartości, które są w tej dziedzinie najważniejsze. Wysoki poziom kultury bezpieczeństwa wiąże się z wysoką wartością przywiązywaną do zdrowia i życia ludzkiego, a także z umiejętnym balansowaniem pomiędzy nieuniknionym ryzykiem niezbędnym do rozwoju, a koniecznością zapewnienia ochrony przed zagrożeniami. Według Gellera, budowanie kultury bezpieczeństwa w firmie opiera się na aktywnym udziale wszystkich pracowników, pracy zespołowej, silnym poczuciu przynależności do przedsiębiorstwa oraz odpowiednim kształceniu.⁹¹ Zarówno eksperci, jak i sami pracodawcy szybko zrozumieli, że aby osiągnąć taki stan świadomości całej załogi, potrzebują „liderów bezpieczeństwa”. Czyli pracowników, którzy swoją postawą, zaangażowaniem i konkretnymi działaniami dadzą odpowiedni, namacalny przykład swoim kolegom, co stanie się impulsem i pierwszym krokiem do zmiany świadomości wszystkich pracowników. Któż lepiej nadaje się do tej roli jeśli nie społeczni inspektorzy pracy, gotowi na ochotnika, społecznie, poświęcać swój prywatny czas i działać na rzecz poprawy bezpieczeństwa pracy w swoim zakładzie? Społecznicy stali się więc narzędziem do wdrażania kultury bezpieczeństwa w dużych zakładach pracy.

Rysunek 54. I Konferencja Bezpieczeństwo i Ochrona Pracy zorganizowana dla społecznych inspektorów pracy przez Stowarzyszenie Forum SIP, Fundację Akademia SIP oraz Uniwersytet WSB Merito Łódź, 2023 r.

Źródło: archiwum prywatne

Powyższy trend dotyczy jednak tylko największych korporacji zachodnich, w których świadomość kadry kierowniczej wszystkich szczebli na temat kosztów zaniedbań w dziedzinie bezpieczeństwa pracy stoi na odpowiednim poziomie.

Niemniej jednak pojawił się jeszcze drugi czynnik – impuls do wyjścia społecznej inspekcji pracy ponad zakład pracy i, po raz pierwszy w historii naszego kraju, tworzenia ponadzakładowych struktur SIP. Impulsem tym była działalność wielu społeczników działających oddolnie na terenie całego kraju.

⁹¹ M. Milczarek, Kultura bezpieczeństwa, Centralny Instytut Ochrony pracy – Państwowy Instytut Badawczy, <https://www.ciop.pl/CIOPortalWAR/appmanager/ciop/pl> (dostęp: 01.02.2025 r.)

20. Ponadzakładowa działalność społecznej inspekcji pracy

Prekursorami pierwszych prób integracji i wyciągnięcia SIP ponad zakład byli zakładowi społeczni inspektorzy pracy ze śląskich kopalni. W 2008 roku z inicjatywy ZSIP KWK „Budryk” Tomasza Kabały zorganizowano I Forum Zakładowych Inspektorów Pracy.

Rysunek 56. Uczestnicy X Forum Zakładowych SIP, Trzebnica, 13-15 października 2021 r. Organizatorem Forum był ZSIP JSW S.A. KWK „Budryk” Tomasz Kabała, Patronat Honorowy objął Prezes Wyższego Urzędu Górniczego dr inż. Adam Mirek. Źródło: GIG-PIB, <https://gig.eu/pl/newsy/x-forum-spoecznej-inspekcji-pracy> (dostęp: 01.02.2025 r.)

Rysunek 55. XIII Forum Zakładowych SIP, Wieliczka, 20-22 listopada 2024 r. Organizatorem był ZSIP JSW SA KWK „Budryk” oraz ZSIP PGG SA KWK „Jankowice”. Patronat nad wydarzeniem objęli: Ministerstwo Przemysłu, Jastrzębska Spółka Węglowa SA, Polska Grupa Górnicza SA, Instytut Górnictwa. Źródło: PIP OIP Katowice, <https://katowice.pip.gov.pl/aktualnosci/xiii-forum-spoecznej-inspekcji-pracy> (01.02.2025)

To właśnie z jego inicjatywy od trzynastu już lat zakładowi SIP reprezentujący zakłady górnicze i zakłady przemysłu ciężkiego spotykają się raz w roku na wspólnym forum, by dzielić się spostrzeżeniami i wspólnie poszukiwać rozwiązań nurtujących ich problemów.

Pierwsze spotkanie odbyło się w Ośrodku Szkolenia Państwowej Inspekcji Pracy im. Profesora Jana Rosnera we Wrocławiu. Zorganizowano je przy Koordynacji Sekcji Górnictwa Państwowej Inspekcji Pracy w Katowicach. W dniach 20-23 listopada 2024 roku w Wieliczce, pod hasłem „Technologie przyszłości” odbyło się już XIII Forum Zakładowych SIP. Patronami spotkania byli: Ministerstwo Aktywów Państwowych, Jastrzębska Spółka Węglowa i Wyższy Urząd Górniczy oraz Polska Grupa Górnicza, koordynacją zajęła się Sekcja Górnicza w Okręgowym Inspektoracie Pracy w Katowicach (rys. 53).

Forum Zakładowych Inspektorów Pracy jest co prawda wydarzeniem ograniczonym do branży górniczej, ale jednocześnie jest pierwszą inicjatywą organizującą społecznych inspektorów pracy na szczeblu ponadzakładowym. Spotkania stały się inspiracją dla społeczników z innych regionów, do organizacji podobnych działań.

W 2021 roku, w trakcie rozmów kularowych, podczas szkoleń dla społecznych inspektorów pracy z Kopalni Węgla Brunatnego Bełchatów, dyskutowano o problemach dotyczących skutecznej działalności SIP. W rozmowach udział brał m.in. Marian Kowalski - Zakładowy Społeczny Inspektor Pracy KWB Bełchatów oraz dr Konrad Adamczyk – ówczesny koordynator programów prewencyjnych związanych z SIP z ramienia Państwowej Inspekcji Pracy, OIP w Łodzi. Jako główny problem zdiagnozowano brak współpracy międzyzakładowej pomiędzy SIP z różnych organizacji, a co za tym idzie, brak wymiany wiedzy, doświadczenia

Rysunek 57. Panel dyskusyjny - dzielenie się wiedzą, doświadczeniem i dobrymi praktykami w służbie SIP. Od lewej: Krzysztof Urzędowicz, Izabella Dąbrowska-Mikuta, Konrad Adamczyk, Marian Kowalski. Szkolenie Akademia SIP, 2022 r. Źródło: zbiory prywatne.

Rysunek 58. Pierwsza edycja Akademii SIP, Łódź 2022 r. Źródło: zbiory prywatne

i wzajemnego wsparcia. Pierwsze propozycje rozwiązań zakładały zorganizowanie stałych, oficjalnych struktur SIP (na początek na poziomie wojewódzkim). Początkowo myślano o stworzeniu struktur pod egidą Państwowej Inspekcji Pracy w formie stałej Komisji ds. SIP w Okręgowym Inspektoracie Pracy w Łodzi lub w ramach struktur związkowych, np. w formie klubu lub stowarzyszenia będącego rezultatem porozumienia największych polskich central

związkowych. Niestety, żaden z tych pomysłów nie doszedł do skutku. Kwestie biurokratyczne nie pozwoliły na utworzenie Komisji w ramach struktur PIP, a skonfliktowane centrale związkowe nie były zainteresowane jakąkolwiek współpracą. Proponowały tzw. „Kluby SIP”, ale tylko dla inspektorów ze swoich związków (co przeczyłoby idei integracji SIP, tworząc podziały już na wstępie). Innym problemem była także kadencyjność SIP. Budowa stałych struktur niesła ze sobą zagrożenie wygaśnięcia całej inicjatywy w przypadku zmian osobowych w strukturach SIP po kolejnych wyborach.

Rysunek 60. W pierwszej edycji Akademii SIP udział wzięło ponad 100 społecznych inspektorów pracy, Łódź 2022 r. Źródło: zbiory prywatne.

z różnych organizacji w celu wzajemnego wsparcia. Pierwszy cykl, składający się z trzech szkoleń o rosnącym poziomie zaawansowania, zorganizowany został pod auspicjami Państwowej Inspekcji Pracy OIP w Łodzi i rozpoczął się już wiosną 2022 roku. Odpowiedź sipowców z województwa łódzkiego, jak i województw ościennych, przerosła oczekiwania organizatorów. W pierwszej edycji Akademii SIP udział wzięło ponad 100 społecznych inspektorów pracy z firm prywatnych, spółek państwowych, spółek miejskich, szkół, uczelni wyższych, szpitali, a nawet urzędów państwowych, służb mundurowych i sądów (rys. 45). Niestety pierwsza edycja Akademii SIP organizowanej przez PIP OIP w Łodzi okazała się jednocześnie ostatnią. Urząd postawił na inne formy szkolenia. Niemniej jednak podczas pierwszej Akademii wielu aktywnych działaczy społecznych nawiązało ze sobą kontakt, co już wkrótce miało przynieść niebywałe efekty. Rozpoczął się proces integracji i organizacji nieformalnych struktur.

Narodził się więc pomysł organizacji wydarzenia, które skupiałoby społeczność SIP w strukturach nieformalnych, umożliwiając nawiązywanie kontaktów, wymianę wiedzy, doświadczenia, dobrych praktyk i sprzyjałoby wzajemnej pomocy oraz wsparciu. Pierwszym tego typu wydarzeniem miał być cykl szkoleń ponadzakładowych pod nazwą **Akademia SIP**. Celem Akademii była wymiana wiedzy, doświadczenia i dobrych praktyk, ale też integracja społecznych inspektorów pracy

Rysunek 59. Podczas Akademii SIP, Łódź 2022 r. Od lewej: Marian Kowalski, Izabella Dąbrowska-Mikuta, Krzysztof Urzędowicz. Źródło: archiwum prywatne

Po serii spotkań i konsultacji SIP i działaczy społecznych z różnych zakładów, w maju 2022 r. społecznicy doszli do wniosku, że jedyną drogą, która pozwoli na rozwój i wzrost znaczenia SIP jest działalność ponadzakładowa oraz integracja środowisk związanych

z bezpieczeństwem i ochroną pracy – nie tylko SIP, ale też środowisk naukowych, pracodawców, służby bhp, związków zawodowych, urzędów i instytucji państwowych oraz organizacji pozarządowych. Zdecydowano się podjąć niezwykle trudnego, pracochłonnego i ryzykownego zadania, jakim było zorganizowanie cyklicznego, dwudniowego wydarzenia, wokół którego skupić się mieli nie tylko społeczni inspektorzy pracy, ale wszystkie środowiska związane z bezpieczeństwem i ochroną pracy. Wydarzenie początkowo otrzymało nazwę: **I Forum Społecznej Inspekcji Pracy Ziemi Łódzkiej** (rys. 56).

Rysunek 61. I Forum SIP Ziemi Łódzkiej, 2022 r. Źródło: <https://forumsip.pl/fotorelacja-z-i-forum-sip-zl/> (01.02.2025 r.)

W skład trzyosobowego Komitetu Organizacyjnego weszli: Marian Kowalski – Zakładowy SIP z KWB Bełchatów, Andrzej Zochniak – Oddziałowy SIP z KWB Bełchatów oraz dr Konrad Adamczyk – pracownik PIP, działacz społeczny, od lat szkolący społecznych inspektorów pracy. Członkowie Komitetu działali społecznie, na zasadzie wolontariatu, poświęcając na organizację wydarzenia swój prywatny czas. Podjęto decyzję o zorganizowaniu pierwszej edycji Forum SIP w Bełchatowie już 6 i 7 października tego samego roku.

Rysunek 62. I Forum SIP Ziemi Łódzkiej, 2022 r. Źródło: <https://forumsip.pl/fotorelacja-z-i-forum-sip-zl/> (dostęp: 01.02.25 r.)

Mimo szaleńczego tempa organizacji udało się pozyskać sponsorów, wystawców, patronów medialnych, a co najważniejsze, na zaproszenie tłumnie odpowiedzieli uczestnicy – społeczni inspektorzy pracy, pracownicy służby bhp, pracodawcy, służby ratunkowe, przedstawiciele urzędów, instytucji, organizacji pozarządowych i środowiska naukowego. Mimo, iż była to pierwsza edycja wydarzenia, udział w I Forum SIP ZŁ wzięło aż 250 osób. Wydarzenie objęli Patronatem Honorowym:

Wojewoda Łódzki Tobiasz Bocheński, Marszałek Województwa Łódzkiego Grzegorz Schreiber oraz Prezes Zarządu PGE GiEK S.A. Andrzej Legeżyński. Partnerami wydarzenia byli: Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy, Urząd Dozoru Technicznego Oddział w Łodzi, Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych PZUW, Instytut Medycyny Pracy oraz zakładowe organizacje związkowe z KWB Bełchatów. Podczas Forum swoje prelekcje wygłaszali społeczni inspektorzy, którzy dzięki pierwszej edycji Akademii SIP stworzyli małą, zżyłą, ponadzakładową społeczność i pozostali ze sobą w kontakcie.

Rysunek 63. Podczas I Forum SIP ZŁ, Bełchatów 2022 r. Od lewej: Krzysztof Urzędowicz, Konrad Adamczyk. Źródło: <https://forumsip.pl/fotorelacja-z-i-forum-sip-zl> (dostęp: 02.02.25 r.)

Wystąpienie przedstawił Krzysztof Urzędowicz, ówczesny zakładowy SIP w Veolia Energia Łódź S.A., wielokrotny laureat konkursu PIP – Najaktywniejszy Społecznych Inspektor Pracy, wyróżniany przez Głównego Inspektora Pracy na etapie ogólnopolskim. Prelekcje wygłosili też m.in. dr Izabella Dąbrowska-Mikuta, zakładowa SIP w ZWiK Pabianice, dr Barbara Krawczyk zakładowa SIP Uniwersytetu Łódzkiego oraz członkowie Komitetu Organizacyjnego Forum: Marian Kowalski i Konrad Adamczyk. Podczas I Forum wystąpili również: ówczesna Kierownik Ośrodka Promocji i Wdrożenia Centralnego Instytutu Ochrony Pracy - PIB - Agnieszka Szczypińska (obecnie Dyrektor Instytutu), kierownik Zakładu Środowiskowych i Zawodowych Zagrożeń Zdrowia Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi prof. dr hab. Kinga Polańska, Kierownik Działu Urządzeń Transportu Bliskiego Urzędu Dozoru Technicznego Oddział w Łodzi dr inż. Krystian Pietruszka, a także państwowi inspektorzy pracy z Okręgowego Inspektoratu Pracy w Łodzi oraz przedstawiciele firm prywatnych. Dzięki poświęceniu i determinacji wielu osób udało się zapoczątkować ideę, która przyciągnęła setki osób i rozprzestrzeniła się na cały kraj w niewyobrażalnym tempie.

Ogromny sukces I Forum SIP odbijał się szerokim echem w środowisku i był przyczyną pojawiających się zmian. Do małej grupki zapalonych społeczników, którzy do tej pory samodzielnie mierzyli się z trudami wyciągnięcia społecznej inspekcji pracy ponad zakład, zaczęli z entuzjazmem dołączać kolejni, chętni budować tę wspólną społeczność. 15 listopada 2022 zarejestrowano **Stowarzyszenie Forum Społecznej Inspekcji Pracy**, które wraz z Zakładowym SIP KWB Bełchatów wzięło na siebie organizację kolejnych edycji Forum SIP. Aktywnymi działaczami Stowarzyszenia zostali członkowie KO Forum SIP: Marian Kowalski podjął się funkcji Prezesa Zarządu Stowarzyszenia, Andrzej Zochniak - Wiceprezesa, a Konrad Adamczyk został rzecznikiem prasowym. W skład organów Stowarzyszenia weszli także:

Rysunek 64. Logo Stowarzyszenia Forum Społecznej Inspekcji Pracy

Jacek Krupa – Członek zarządu – Sekretarz Stowarzyszenia oraz Rafał Kaczmarek, Mirosław Gasiński, Krzysztof Ociepka i Paweł Kipigroch.

Komitet Organizacyjny Forum SIP od razu po zakończeniu pierwszej edycji rozpoczął przygotowania do **II Forum SIP Ziemi Łódzkiej**, którego datę zaplanowano na 19-20 października 2023 r. Udział w drugiej edycji Forum wzięło 350 osób, w tym uczestnicy z kilkunastu różnych województw.

Rysunek 65. II Forum SIP Ziemi Łódzkiej, Bełchatów 2023 r. Źródło: <https://forumsip.pl/relacja-z-ii-forum-sip-ziemi-lodzkiej> (dostęp: 07.02.2025 r.)

Siłą rzeczy wydarzenie z poziomu wojewódzkiego, samoczynnie wyrosło do rangi wydarzenia ogólnopolskiego. Komitet Organizacyjny (który na początku 2024 roku poszerzył swój skład o czwartego uczestnika – Krzysztofa Urzędowicza, pełniącego jednocześnie funkcję Ambasadora Krajowego Stowarzyszenia Forum SIP) oficjalnie i jednogłośnie podjął decyzję o zmianie nazwy wydarzenia na Ogólnopolskie Forum Społecznej Inspekcji Pracy.

II Forum SIP Ziemi Łódzkiej Patronatem honorowym objęli: Wojewoda Łódzki Karol Młynarczyk, Marszałek Województwa Łódzkiego Grzegorz Schreiber oraz Rektor Uniwersytetu Łódzkiego prof. dr hab. Elżbieta Żądzińska.

Rysunek 66. II Forum SIP Ziemi Łódzkiej, Bełchatów 2023 r.

Źródło:
<https://forumsip.pl/relacja-z-ii-forum-sip-ziemi-lodzkiej>
(dostęp: 03.02.2025)

Udział w roli partnera wydarzenia wzięły zarówno urzędy i instytucje, jak i firmy prywatne zainteresowane bezpieczeństwem pracy, w tym:

PIP OIP w Łodzi, CIOP-PIB, UDT Oddział w Łodzi, Instytut Medycyny Pracy w Łodzi, ZUS I Oddział w Łodzi, Uniwersytet Łódzki oraz firmy prywatne. List do uczestników skierowała Pani Minister Katarzyna Łażewska-Hrycko – Główna Inspektor Pracy.

Uczestnicy oprócz wysłuchania ciekawych prelekcji zarówno społecznych inspektorów pracy, jak i naukowców i ekspertów z uczelni wyższych, urzędów i instytucji państwowych oraz organizacji poza-rządowych, mieli do dyspozycji stoiska eksperckie i promocyjne 21 firm, urzędów i instytucji. Odbył się także dynamiczny pokaz działań ratowniczych (udzielania pomocy w warunkach skażenia) w wykonaniu Żołnierzy 9 Łódzkiej Brygady Obrony Terytorialnej. W drugim dniu Forum uczestnicy wzięli udział w wycieczce. W specjalnych, przystosowanych do tego celu pojazdach, uczestnicy wjechali do wnętrza wyrobiska Kopalni Węgla Brunatnego Bełchatów, aby z bliska przekonać się o skali wielkości maszyn oraz ilości wydobywanego z niego materiału.

Kolejną edycję wydarzenia zaplanowano na 10 i 11 października 2024 r. **III Ogólnopolskie Forum SIP Patronatem Honorowym objął Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Andrzej Duda.** Partnerem III OFSIP, obok uczelni wyższych, urzędów i instytucji, został m.in. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Centralny Instytut Ochrony Pracy - PIB, Instytut Medycyny Pracy w Łodzi oraz Główny Inspektorat Pracy Państwowej Inspekcji Pracy. III Ogólnopolskie Forum SIP zgromadziło ponad 400 uczestników, udział w dyskusjach oraz wystąpieniach wzięli szefowie wszystkich centralnych urzędów i instytucji państwowych związanych z bezpieczeństwem i ochroną pracy. Niezmiennie jednak udział w Forum dał społecznym inspektorom pracy i wszystkim osobom i instytucjom związanym z tą tematyką, możliwość

Rysunek 67. II Forum SIP Zł. Od lewej: Marian Kowalski - ZSIP KWB Bełchatów, Prezes Stowarzyszenia Forum SIP; Konrad Adamczyk - radca w Państwowej Inspekcji Pracy, rzecznik SFSIP; Izabella Dąbrowska-Mikuta – ZSIP w ZWiK Pabianice; Barbara Krawczyk – ZSIP Uniwersytetu Łódzkiego; Dorota Aleksowska - ZSIP Szkoły Filmowej w Łodzi; Krzysztof Urzędowicz – ZSIP w Veolia Energia Łódź S.A., Ambasador Krajowy SFSIP. Bełchatów 2023. Źródło: arch. prywatne.

Rysunek 68. III Ogólnopolskie Forum SIP zgromadziło 421 uczestników z całego kraju, Źródło: <https://forumsip.pl/relacja-z-iii-ogolnopolskiego-forum-sip-belchatow-10-11-pazdziernika-2024-r>

nawiązywania kontaktów, integracji, wymiany wiedzy, doświadczenia i sprawdzonych praktyk.

Rysunek 69. Panel dyskusyjny z udziałem szefów wszystkich instytucji państwowych zajmujących się bezpieczeństwem i ochroną pracy podczas III OFSIP, Bełchatów 2024 r., Źródło: <https://forumsip.pl/relacja-z-iii-ogolnopolskiego-forum-sip-belchatow-10-11-pazdziernika-2024-r>

Szczególnym punktem programu był w tej edycji panel dyskusyjny, w którym udział wzięli: Marcin Stanecki – Główny Inspektor Pracy PIP, dr Piotr Litwa – Prezes Wyższego Urzędu Górniczego, dr hab. inż. Wiktor M. Zawieska, prof. Instytutu – Dyrektor CIOP – PIB, Dorota Bieniasz – Członek Zarządu ZUS, prof. dr hab. Kinga Polańska – Kierownik Zakładu Środowiskowych i Zawodowych Zagrożeń Zdrowia Instytutu Medycyny Pracy, dr inż. Rafał Hrynyk – Przedstawiciel Rady Ochrony Pracy reprezentujący organizację Pracodawcy RP; Waldemar Lutkowski – Wiceprezes PGE GiEK S.A. oraz Renata Górna – Dyrektor Wydziału Polityki Społecznej, OPZZ. Moderatorem panelu był dr Konrad Adamczyk.

Poza panelem uczestnicy Forum mogli wysłuchać prelekcji zaproszonych ekspertów. W pierwszym dniu referaty wygłosili: Marcin Stanecki – Główny Inspektor Pracy PIP, prof. dr hab. Kinga Polańska, Instytut Medycyny Pracy, inż. Oliwia Owczarek CIOP-BIP, Bartosz Gaca – wicedyrektor Departamentu Prewencji i Rehabilitacji Zakładu

Rysunek 70. Marcin Stanecki - Główny Inspektor Pracy podczas wygłaszania referatu na III OFSIP, Bełchatów 2024 r., Źródło: <https://forumsip.pl/relacja-z-iii-ogolnopolskiego-forum-sip-belchatow-10-11-pazdziernika-2024-r>

Rysunek 71. III Ogólnopolskie Forum SIP, Źródło: <https://forumsip.pl/relacja-z-iii-ogolnopolskiego-forum-sip-belchatow-10-11-pazdziernika-2024-r>

Ubezpieczeń Społecznych, dr Barbara Krawczyk – Zakładowa SIP Uniwersytetu Łódzkiego, dr Konrad Adamczyk - Rzecznik Stowarzyszenia Forum SIP, zawodowo radca w Państwowej Inspekcji Pracy OIP Łódź, dr Marta Znajmiecka - psycholog, adiunkt Instytutu Psychologii Uniwersytetu Łódzkiego, Andrzej Wieder, Milwaukee CEE, Angelina Rajda-Tasior - biegły sądowy, Członek Zarządu OSPSBHP Oddział Kraków.

Drugi dzień rozpoczęła prelekcja Aleksandry Romel-Domareckiej, wykładowcy na Uniwersytecie WSB Merito, następnie o koordynacji działań w ramach współpracy pomiędzy zakładowymi służbami ratunkowymi a społeczną inspekcją pracy opowiedział Paweł Włodarczyk, Oddziałowy Społeczny Inspektor Pracy w KWB Bełchatów, a jednocześnie Strażak Zakładowej Straży Pożarnej. Z kolei Rafał Kaczmarski, Oddziałowy Społeczny Inspektor Pracy w KWB Bełchatów, przybliżył temat zabezpieczeń przed upadkiem podczas pracy na wysokości w ramach praktycznych aspektów pełnienia służby SIP. Kolejnym głosem praktyki w ramach dzielenia się doświadczeniem było przemówienie Pana Inspektora Andrzeja Świdorskiego – wieloletniego Okręgowego Inspektora Pracy Państwowej Inspekcji Pracy

Drugi dzień rozpoczęła prelekcja Aleksandry Romel-Domareckiej, wykładowcy na Uniwersytecie WSB Merito, następnie o koordynacji działań w ramach współpracy pomiędzy zakładowymi służbami ratunkowymi a społeczną inspekcją pracy opowiedział Paweł Włodarczyk, Oddziałowy Społeczny Inspektor Pracy w KWB Bełchatów, a jednocześnie Strażak Zakładowej Straży Pożarnej. Z kolei Rafał Kaczmarski, Oddziałowy Społeczny Inspektor Pracy w KWB Bełchatów, przybliżył temat zabezpieczeń przed upadkiem podczas pracy na wysokości w ramach praktycznych aspektów pełnienia służby SIP. Kolejnym głosem praktyki w ramach dzielenia się doświadczeniem było przemówienie Pana Inspektora Andrzeja Świdorskiego – wieloletniego Okręgowego Inspektora Pracy Państwowej Inspekcji Pracy

Rysunek 72. Honorowe Odznaczenia za zasługi dla wsparcia społecznej inspekcji pracy przyznawane przez Stowarzyszenie Forum SIP, Źródło: <https://forumsip.pl/relacja-z-iii-ogolnopolskiego-forum-sip-belchatow-10-11-pazdziernika-2024-r>

w Łodzi. Następnie referat wygłosiła lek. med. Justyna Zochniak-Pelka, dyrektor firmy MegaMed Sp. z o.o., a po przerwie odbył się warsztat Justyny Wachnickiej, Prezes Zarządu Fundacji Kultury Bezpieczeństwa. Kolejnym warsztatem były przeprowadzone przez ratowników medycznych z 9ŁBOT zajęcia z udzielania pomocy przedmedycznej. Dwa ostatnie wystąpienia wygłosili: wieloletni zakładowy społeczny inspektor pracy, a obecnie Wiceprezes Fundacji Akademia SIP – Krzysztof Urzędowicz oraz dr Konrad Adamczyk, rzecznik SFSIP.

Rysunek 74. Podpisanie porozumienia o stałej współpracy pomiędzy Stowarzyszeniem Forum SIP a Uniwersytetem Łódzkim reprezentowanym przez JM Rektora UŁ – prof. Rafała Materę, Bełchatów 2024 r., Źródło: <https://forumsip.pl/relacja-z-iii-ogolnopolskiego-forum-sip-belchatow-10-11-pazdziernika-2024-r>

Rysunek 73. Uczestnicy III OFSIP, Źródło: <https://forumsip.pl/relacja-z-iii-ogolnopolskiego-forum-sip-belchatow-10-11-pazdziernika-2024-r> (dostęp: 03.02.2024 r.)

W sumie, podczas dwóch dni III Ogólnopolskiego Forum SIP, głos zabrało 30 ekspertów z 20 różnych instytucji naukowych, instytutów badawczych, urzędów, firm i stowarzyszeń, wygłaszając prelekcje, prowadząc warsztaty oraz biorąc udział w panelach dyskusyjnych. Merytoryczna wartość wystąpień została bardzo wysoko doceniona przez Uczestników, co potwierdzały długie rozmowy kularowe i dziesiątki pytań do ekspertów, długo po zakończonych wystąpieniach. Z prelekcjami w wersji tekstowej można się zapoznać dzięki wydanej monografii pokonferencyjnej – „Kształtowanie kultury bezpieczeństwa pracy” Konrad Adamczyk (red.) – do pobrania bezpłatnie na: www.forumsip.pl/wydawnictwo.

Po zakończeniu III Forum organizatorzy otrzymali pismo z Kancelarii Prezydenta RP z podziękowaniami i wyrazami uznania, które zaprezentowano na kolejnej stronie w całości, ponieważ słowa uznania od Głowy Państwa autorzy chcieliby, w roku jubileuszowym – 75-leciu powołania w Polsce SIP, przekazać i dedykować Wam, Społecznym Inspektorom Pracy, pełniącym na co dzień tę trudną i wymagającą funkcję.

Kolejne IV Ogólnopolskie Forum SIP odbędzie się w dniach 16-17 kwietnia 2026 r. w Łodzi.

Patronat Honorowy
Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
Andrzeja Dudy

nad

III Ogólnopolskim Forum
Społecznej Inspekcji Pracy

w Bełchatowie w dniach 10 - 11 października 2024 roku

Z wyrazami uznania dla organizatorów
III Ogólnopolskiego Forum Społecznej Inspekcji Pracy
za działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa pracowników,
oraz promowanie dobrych praktyk w zakresie bezpieczeństwa pracy
i ochrony praw pracowniczych.

Z podziękowaniem za organizację wydarzenia,
które przyczynia się do integracji środowiska
społecznych inspektorów pracy, wymiany doświadczeń
i poszerzania wiedzy o prawach osób zatrudnionych.

Z życzeniami kolejnych udanych Spotkań
oraz wielu sukcesów i nowych inicjatyw
służących polskim pracodawcom i pracownikom.

Andrzej Duda

Warszawa, 10 października 2024 roku

Treść dyplomu złożono krojem pisma Brygada 1918

21. Istota rozwoju, szkolenia i wymiany doświadczeń

Na fali rosnącego zaangażowania społecznych inspektorów pracy w działania zmierzające do integracji ponadzakładowej i wzajemnego wsparcia, podjęto decyzję o ponownym uruchomieniu cyklu szkoleń Akademia SIP. W tym celu, w styczniu 2024 roku zarejestrowano Fundację Akademia Społecznej Inspekcji Pracy, jako organizatora cyklu szkoleń. Pierwszy cykl zorganizowano we współpracy z firmą Szkolenia z Pasją, rozpoczął się w Łodzi już 15 maja 2024 r. Oprócz cykli szkoleń stacjonarnych eksperci Akademii SIP prowadzą także szkolenia wyjazdowe oraz szkolenia zamknięte na terenie pracodawcy.

Rysunek 76. Szkolenie dla społecznych inspektorów pracy oraz działaczy związkowych

Źródło: <https://akademiasip.pl/szkolenia-dla-sip-oraz-zz/> (dostęp: 01.02.2025 r.)

Społeczny inspektor pracy to skuteczny rzecznik i obrońca praw pracowniczych, ale i technik dokonujący społecznych kontroli warunków pracy czy badający okoliczności i przyczyny wypadków. Istotą zarówno prawnych, jak i technicznych działań SIP jest więc posiadana wiedza, kompetencje i umiejętności. Szkolenie inspektorów musi zatem stać na odpowiednim poziomie merytorycznym oraz zawierać elementy warsztatu praktycznego, tak aby obok wiedzy, uczestnicy nabywali konkretne umiejętności. Trenerzy Akademii SIP zaprojektowali innowacyjne programy szkoleniowe oparte o nowoczesne metody i techniki nauczania. Ideą Akademii SIP jest stopniowe podnoszenie wiedzy, kompetencji i umiejętności społecznych inspektorów pracy w zakresie przepisów prawa pracy, zasad bezpieczeństwa i higieny pracy czy przeciwdziałania wypadkom. Jest to miejsce, w którym inspektorzy mają szansę nabycia umiejętności praktycznych oraz zapoznania się z programami, pomysłami i innowacjami wdrożonymi z sukcesem u innych pracodawców.

Rysunek 77. Zajęcia praktyczne z elementem inscenizacji realnych zagrożeń - warsztaty dla SIP z zakresu badania okoliczności i przyczyn wypadku, cykl szkoleń Akademia SIP 2024, Źródło: <https://akademiasip.pl/szkolenia-dla-sip-oraz-zz/> (dostęp: 01.02.2025 r.)

Oprócz szkoleń i praktycznych warsztatów liczy się bowiem wymiana wiedzy, doświadczenia i dobrych praktyk. Eksperci

Rysunek 78. Cykl szkoleń Akademii SIP 2024. W siedzibie firmy Szkolenia z Pasją. Źródło: <https://akademiasip.pl/szkolenia-dla-sip-oraz-zz/> (dostęp: 01.02.2025 r.)

Akademii SIP udzielają bezpłatnych porad prawnych i technicznych społecznym inspektorom pracy oraz działaczom związkowym. Akademia wspiera organizację Ogólnopolskiego Forum SIP, jest także organizatorem konferencji i spotkań, których celem jest dzielenie się wiedzą i doświadczeniem w dziedzinie sukcesywnego poprawiania stanu bezpieczeństwa oraz ochrony praw pracowniczych, a także wzajemne wsparcie na poziomie ponadzakładowym.

Rysunek 79. Szkolenie ponadzakładowe dla SIP, Smardzewice 2024 r. Źródło: archiwum prywatne

Statystyki pokazują, że ukryte koszty wypadków przy pracy mogą zepchnąć nawet dobrze działającą firmę na skraj bankructwa. Dlatego pracodawcy nieustannie poszukują sposobów minimalizowania ryzyka kosztownych incydentów. Jednak możliwości ograniczenia liczby wypadków poprzez nowoczesne technologie czy rozwiązania prawno-kontrolne są dość ograniczone, gdyż główną przyczyną tych zdarzeń nadal pozostaje niewłaściwe postępowanie pracowników. Aby przeciwdziałać temu zjawisku i skutecznie modyfikować zachowania załogi, system zarządzania bezpieczeństwem pracy musi zostać podniesiony na wyższy poziom – poprzez szerokie wdrożenie podejścia behawioralnego. Samo stosowanie systemów BSS nie wystarczy; kluczowe jest aktywne zaangażowanie pracowników w działania na rzecz poprawy

Rysunek 80. Szkolenie ponadzakładowe dla SIP, Smardzewice 2024 r.

Źródło: archiwum prywatne

bezpieczeństwa, co wymaga wyłonienia liderów wśród nich. Idealnymi kandydatami do tej roli są społeczni inspektorzy pracy. Jediną przeszkodą w pełnym zaangażowaniu SIP w tworzenie lub modyfikowanie systemów zarządzania bezpieczeństwem pracy jest konieczność posiadania przez nich bieżącej wiedzy teoretycznej, praktycznych umiejętności w dziedzinie BHP oraz kompetencji miękkich, w tym umiejętności komunikacyjnych.

Ustawa o SIP nie określa jednoznacznie częstotliwości ani zakresu szkoleń, jakie powinni odbywać społeczni inspektorzy, w przeciwieństwie do wymogów dla pracowników służby BHP. W związku z tym to pracodawcy muszą sami zadbać o odpowiednie programy szkoleniowe oraz o organizację paneli wymiany doświadczeń i najlepszych praktyk dla SIP. Aby to osiągnąć, niezbędna jest zmiana dotychczasowego podejścia do społecznych inspektorów pracy – z traktowania ich jako organu wrogiego, na rzecz partnerskiej współpracy. W Polsce można łatwo dostrzec dziesiątki firm, zarówno państwowych, jak i prywatnych, w których pracodawcy współpracują ze społeczną inspekcją pracy, czerpiąc z tej współpracy wymierne korzyści.⁹²

Nie sposób mówić o kształceniu społecznych inspektorów pracy i nie poruszyć tak istotnej obecnie kwestii jaką jest **kultura bezpieczeństwa pracy**. Definicje kultury bezpieczeństwa przytaczano już w rozdziale 19. Współczesność – moda na bezpieczeństwo. W uproszczeniu można powiedzieć, że jest to odpowiedzialność każdego pracownika, która przekłada się na codzienną, bezpieczną pracę. Społeczni inspektorzy pracy mają dwojaki wpływ na kulturę bezpieczeństwa. Z jednej strony poprzez fizyczne działania, które obejmują codzienne monitorowanie warunków pracy, nadzór nad przestrzeganiem przepisów, kontrole, audyty oraz udział w komisjach BHP i zespołach powypadkowych, a także możliwość wpisania

⁹² K. Adamczyk (red.), Kształtowanie kultury bezpieczeństwa pracy, SFSIP, Łódź 2024, s. 76

nieprawidłowości do księgi uwag i zaleceń. Pozwala to na szybkie reagowanie i eliminowanie zagrożeń. Z drugiej strony SIP znający specyfikę zakładu, mając bezpośredni kontakt z pracownikami, dba o równowagę między niezbędnym ryzykiem a ochroną zdrowia i życia. Jako liderzy bezpieczeństwa, poprzez działania w obszarze kompetencji miękkich, mają ogromny wpływ na kształtowanie postaw innych pracowników, a więc na dynamiczny rozwój kultury bezpieczeństwa pracy.

Rysunek 81. Szkolenie pt. „Rola pracowników, SIP i ZZ w strategii budowy kultury bezpieczeństwa w firmie”, spotkanie Koalicji Związków Zawodowych Grupy Kapitałowej Veolia w Polsce, 2024 r.

Źródło: Fot. K. Urzędowicz

Współcześnie podejście do kwestii bezpieczeństwa w pracy nadal jest priorytetowe, natomiast w kontekście rozwoju technologii i zmieniających się warunków pracy mówimy o wielowymiarowym traktowaniu tego tematu. Obecnie prawdziwym wyzwaniem w tym zakresie jest właściwe motywowanie i wzmacnianie zachowań bezpiecznych u pracowników w taki sposób, by swoimi działaniami brali czynny udział w budowaniu bezpiecznego miejsca pracy. Warto zauważyć, że pracodawca, niezależnie od efektywności wdrożonych systemów szkoleniowych i prewencyjnych oraz nakładów finansowych, nie będzie w stanie „wychować” pracownika, zmieniając jego proces myślenia o bezpieczeństwie, jeśli pracownik przez cały okres wychowania, edukacji i dotychczasowej pracy zawodowej utwierdzał się w złych praktykach. Określenie kultury bezpieczeństwa nie powinno się zatem odnosić tylko do obszaru firmy, ale pracownik winien o nim pamiętać także poza pracą. Niezwykle istotne jest więc wychowanie i edukowanie od najmłodszych lat w duchu kultury bezpieczeństwa, ale też zaszczepianie w pracownikach świadomych zachowań bezpiecznych w życiu prywatnym, czyli po przekroczeniu progu zakładu pracy.

Stąd ogromny nacisk na edukowanie pracowników na wszystkich szczeblach, inspektorów bhp i społecznych inspektorów pracy, którzy niejako przez pełnioną funkcję, są najbliższymi realnych problemów z zakresu bhp w zakładach pracy. Jednakże mówimy dziś

o zupełnie innym podejściu szkoleniowym, aniżeli w poprzednich etapach rozwoju naszego państwa. Świadomość ważności czynnika ludzkiego i istnienia zjawiska kultury bezpieczeństwa pracy spowodowało, że oferty nowoczesnych, efektywnych szkoleń nie powinny uwzględniać jedynie najnowszych wytycznych i zmian w przepisach, ale także, a może przede wszystkim, skupiać się na rozwoju umiejętności społecznych usprawniających cały proces komunikacji w zakładach pracy, wprowadzających działania na rzecz zdrowia psychicznego pracowników czy w końcu rozwiązywania problemów na linii pracodawca – pracownik – społeczny inspektor pracy – inspektor bhp. Aby ukazać wagę elementarnych kompetencji miękkich w procesie kształtowania odpowiedzialności za utrzymanie stanu bezpieczeństwa w pracy, przytoczyć można wyniki badań przeprowadzonych przez Safety Performance Solutions Inc. (SPS)⁹³. Aż 40 procent respondentów z setek firm odpowiedziało, że mimo dostrzeżenia niebezpiecznego zachowania u innego pracownika, nie podejmie żadnego działania – tzn. nie zwróci uwagi koledze/koleżance z pracy, ale też nie zgłosi tej sytuacji do zwierzchnika. Za przyczynę takiego zachowania podawali:

- „Ktoś, komu zwrócę uwagę odnośnie bezpieczeństwa, może się zdenerwować.”
- „Nie chcę stwarzać problemów ani powodów do nawrzeszczenia na mnie”;
- „Zwracanie uwagi kolegom to nie moje zadanie. Nie jestem przełożonym”;
- „Nigdy wcześniej nie zwróciłem koledze uwagi”;
- „Nie mam wystarczająco dużo informacji na temat danej pracy, aby zwracać wagę”;
- „Nie chcę zwracać uwagi komuś, kto ma większe doświadczenie niż ja”;
- „Nie jestem pewien, czy we właściwy sposób zwrócę uwagę”;
- „Jeśli zwrócę komuś uwagę odnośnie bezpieczeństwa zostanę oskarżony o to, że mam w tym ukryty cel”.

Jak wynika z badań, zgoda na występowanie potencjalnych niebezpiecznych zachowań wśród pracowników nie jest wynikiem nieznamomości przepisów bhp, ale braków w zakresie umiejętności takich jak komunikacja (w tym formułowanie informacji zwrotnej), asertywność, samowiedza i samoświadomość (pewność siebie), poczucie sprawczości, radzenie sobie w trudnych sytuacjach, empatia czy współpraca. Zatem konkluzją, jaka się nasuwa, jest fakt, że zwiększenie zaangażowania pracowników w tworzenie kultury bezpieczeństwa stało się dziś bezsprzecznym kluczem do usprawnienia funkcjonowania firm.

Ochrona pracy, oparta na zaangażowaniu społecznym, harmonizuje się z nowoczesną strategią odpowiedzialności biznesowej, a nabyta podczas szkoleń wiedza i umiejętności kształtuje świadomą kulturę bezpieczeństwa.

Dla zobrazowania okoliczności kształtowania się porządku przepisów prawa pracy oraz powołania instytucji kontrolnych i badawczych w dziedzinie ochrony pracy w Polsce, w okresie po odzyskaniu niepodległości, na poniższym rysunku przedstawiono zarys historyczny wybranych wydarzeń w tym okresie (rys. 82).

⁹³ E.S. Geller, J.H. Williams, Ty mówisz, ja słucham, [w:] „Promotor” 2008 nr 12, s. 64.

Zarys historyczny

niepodległa 2018
POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

Istotne wydarzenia w ramach kształtowania porządku prawnego oraz instytucji kontrolnych w ochronie pracy

22 lipca 1983 r.
- zniesiono stan wojenny

13 grudnia 1981 r.
- wprowadzono stan wojenny

1980 r., sierpień
- strajk generalny

25 czerwca 1976 r.
- strajki w 112 zakładach pracy

14 grudnia 1970 r.
- „Czarny Czwartek” – strajki robotników w Gdańsku

1945-1948 r.
- 825 strajków w całym kraju (w tym 306 w Łódzkiem)

1939-1945 r.
- II Wojna Światowa, okupacja

13-15 sierpnia 1920 r.
- Bitwa Warszawska

11 listopada 1918 r.
- Polska odzyskała niepodległość

2025

1983

1981

1980

1976

1970

1954

1953

1952

1950

1939

1920

1919

1918

24 czerwca 1983 r. – Ustawa o Społecznej Inspekcji Pracy

6 marca 1981 r. – Ustawa o Państwowej Inspekcji Pracy

26 czerwca 1974 r. – Ustawa Kodeks Pracy

14 sierpnia 1954 r. – powołanie Państwowej Inspekcji Sanitarnej

1 sierpnia 1953 r. – powołanie służby BHP

1952 r. – powołanie Instytutów Medycyny Pracy

4 kwietnia 1950 r. – powołanie Centralnego Instytutu Ochrony Pracy – PIB

4 lutego 1950 r. – powołanie Społecznej Inspekcji Pracy

13 stycznia 1919 r. – powołanie Państwowej Inspekcji Pracy

29 listopada 1918 r. – dekret o ośmiogodzinnym dniu pracy

22. Wspomnienia inspektorów – autoryzowane wywiady

Spółeczna Inspekcja Pracy w Fiat Auto Poland Bielsko-Biała

Wywiad udzielony przez Leszka Mazura, społecznego inspektora pracy od 1970 roku w FSC Starachowice, od 1975 roku Zakładowego SIP w FSM Bielsko-Biała, później Fiat Auto Poland Bielsko-Biała.

Rysunek 83. Leszek Mazur, OSIP FSM w Bielsko-Białej, 1975.

Źródło: archiwum prywatne

„Społecznym inspektorem pracy byłem od roku 1970 zaczynałem jako oddziałowy w FSC Starachowice. W 1975 roku zmieniłem miejsce zatrudnienia i od razu mnie wybrano na oddziałowego SIP FSM w Bielsko-Biała. Od 1983 roku zostałem Zakładowym Inspektorem Pracy Fiat Auto Poland Bielsko-Biała i kontynuowałem tę zaszczytną funkcję, aż do emerytury do 2004 roku. To ponad 20 lat jako ZSIP i mógłbym długo opowiadać. Cała historia mojego życia to praca na rzecz bezpieczeństwa i ochrony pracy. Kierowałem pracami 60 społecznych inspektorów.

W tamtych czasach były inne warunki pracy, bardzo dużo zagrożeń, pogoń za produkcją. Dużo wypadków ciężkie, zbiorowe, a nawet śmiertelne. 5000 pracowników różnych zawodów. Rozległy teren zakładów, wiele placówek w różnych miastach powodowały uciążliwość kontroli. Dokonywałem wielu zaleceń i uwag, wpisując je w książkę SIP. Zawsze stawiałem bezpieczeństwo pracowników ponad wszystko. Dzięki wsparciu związków zawodowych realizowałem wiele zadań poprawiających warunki pracy. Moje aktywne działania zostały zauważone, związki zawodowe składały stosowne wnioski o nagrody. Za moje zasługi i aktywną pracę jako ZSIP zostałem uhonorowany:

- 1985r. – SREBRNYM KRZYŻEM ZASŁUGI
- 1988r. – MEDALEM ZA ZASŁUGI DLA OCHRONY ŚRODOWISKA
- 1990r. - MEDALEM ZA ZASŁUGI DLA OCHRONY PRACY
- 1994r.- NAGRODĄ IM. HALINY KRAHELSKIEJ
- 1997r.- TYTUŁEM NAJAKTYWNIJSZY ZSIP W POLSCE
- 2000r.- ZŁOTYM KRZYŻEM ZASŁUGI

Otrzymałem też wiele odznaczeń, nagród, dyplomów i wyróżnień od dyrekcji, organizacji związkowych, organizacji publicznych i pracowników.

Szczególnie wspominam uroczystość obchodów 50lecia SIP.

W dniu 28 lutego 2000 roku w Oddziale Państwowej Inspekcji Pracy w Bielsku Białej odbyło się uroczyste seminarium. 25 działaczy SIP wyróżniających się osiągnięciami w pracy społecznej otrzymało dyplomy i pamiątkowe medale oraz

Rysunek 84. Złoty Krzyż Zasługi przyznawany przez Prezydenta RP, źródło: <https://www.prezydent.pl/prezydent/kompetencje/ordery-i-odznaczenia/odznaczenia/krzyz-zaslugi>

wydawnictwa albumowe. Dumny jestem ze swoich osiągnięć, chciałbym przekazać swoją wiedzę i doświadczenia młodym działaczom. Pomimo wieku, mam jeszcze w sobie zapał i energię. Teraz, kiedy nawiązałem współpracę z Akademią SIP, może się uda zorganizować wykład w formie online.

Cieszę się, że zauważyliście skromnego emeryta w tak pędzącym świecie, dobrze też, że znalazły się osoby, które pielęgnują tak szczytne tradycje społecznego nadzoru nad warunkami pracy”.

Leszek Mazur

Krzysztof Dutkiewicz wręcza nagrodę Leszkowi Mazurowi

Zdobywca 1 miejsca Leszek Mazur

Fot. E. Kolodziejczyk

Rysunek 85. Fotografie historyczne pochodzące z licznych publikacji prasowych nt. działalności SIP Leszka Mazura na przestrzeni 34 lat, 1970 – 2004. Źródło: archiwum prywatne, Leszek Mazur.

30 lat Społecznej Inspekcji Pracy Elektrowni Bełchatów

Wywiad udzielony przez Tomasza Kostusiaka, Zakładowy SIP w PGE GiEK S.A. Oddział Elektrownia Bełchatów od dwóch kadencji

Rysunek 86. Tomasz Kostusiak,
ZSIP Elektrowni Bełchatów,
Źródło: archiwum prywatne

„Historia Społecznej Inspekcji Pracy w Elektrowni Bełchatów sięga września 1994 roku, kiedy to związki zawodowe uchwaliły ordynację wyborczą dla Zakładowego Społecznego Inspektora Pracy. Zgodnie z protokołem głównej komisji wyborczej, w dniu 16 listopada 1994 roku przeprowadzono wybory do samorządu załogi Elektrowni Bełchatów oraz na stanowisko Zakładowego Społecznego Inspektora Pracy. Zwykłą większością, wynikiem 1149 głosów, na to stanowisko został wybrany Aleksander Grześkowiak.

W kolejnych latach funkcję Zakładowego Społecznego Inspektora Pracy (ZSIP) pełnili: Henryk Wiśniewski, Czesław Kielbasa, a obecnie, w trakcie swojej drugiej kadencji, Tomasz Kostusiak. Liczba wydziałowych społecznych inspektorów pracy (SIP) wynosiła od 37 osób w latach 90, do 31 obecnie. Poza podstawowymi obowiązkami

wynikającymi z ustawy, ZSIP organizujemy również szkolenia z zakresu udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej. Należy wspomnieć, że elektrownia to środowisko pracy, gdzie występuje bardzo wiele zagrożeń, zarówno ze strony maszyn jak i czynników fizycznych, jak chociażby temperatura i bardzo wysokie ciśnienie pary. Dla nas to codzienność, ale kiedy wspominamy te parametry na szkoleniach lub konferencjach, widzimy z jaką powagą reagują słuchacze. Wzmoczona czujność i aktywność SIP w identyfikacji zagrożeń i stosowania profilaktyki wraz z przestrzeganiem używania dobrze dobranych SOI dają rezultaty - miarą jest brak wypadków. Należy dodać, że aktywnie współpracujemy ze społeczną inspekcją pracy działającą w regionie, czerpiemy wiedzę i dobre praktyki z innych zakładów, implementując je w nasze środowisko pracy”.

Tomasz Kostusiak

Rysunek 88. Wyjście z działu U-9 w bełchatowskiej elektrowni, lata 80. Źródło: Arch. Elektrowni Bełchatów/Arch. Dziennika Łódzkiego

Rysunek 87. Uczestnicy III Ogólnopolskiego Forum SIP w 2024 r. mieli możliwość zwiedzenia Elektrowni Bełchatów. Zdjęcie poglądowe. Źródło: <https://belchatow.naszemiasto.pl/tag/zwiedzanie-elektrownia-belchatow> (dostęp: 03.02.2025 r.)

38 lat Społecznej Inspekcji Pracy Uniwersytetu Łódzkiego

Wywiad udzielony przez Barbarę Krawczyk, Zakładowego SIP Uniwersytetu Łódzkiego

Rysunek 90. Barbara Krawczyk, ZSIP UŁ,
Źródło: archiwum prywatne

„Obecnie działająca w UŁ struktura SIP została ukształtowana w 2006 r. i jest dostosowana do realnych potrzeb, istniejących zagrożeń, wypadkowości oraz do struktury organizacyjnej Uczelni.⁹⁴ Oprócz ZSIP w Uniwersytecie działają również Wydziałowi SIP, na dwóch wydziałach, na których występuje największa liczba zagrożeń, czyli na Wydziale Biologii i Ochrony Środowiska oraz na Wydziale Chemii. Współpraca SIP UŁ ze związkami zawodowymi działającymi w Uczelni obejmuje m.in. organizację szkoleń, wsparcie merytoryczne oraz udział w ustalaniu programów działania Zakładowego Społecznego Inspektora Pracy. Oprócz szkoleń nieocenioną pomoc w rozwijaniu umiejętności i kompetencji związanych z nadzorem nad warunkami pracy dostarcza nam ponadzakładowa działalność, która opiera się na współpracy

z przedstawicielami Społecznej Inspekcji Pracy z innych zakładów. Taką możliwość dają nam coroczne spotkania w ramach Forum SIP, obchodów Światowego Dnia Pamięci Ofiar Wypadków przy Pracy i Chorób Zawodowych, jak również członkostwo w Stowarzyszeniu Forum SIP. Integracja środowiska SIP stwarza przestrzeń do wspólnego działania na rzecz eliminacji zagrożeń poprzez wymianę wiedzy, doświadczeń oraz dobrych praktyk. Zdobyte w ten sposób informacje i umiejętności wykorzystujemy w praktyce, przyczyniając się do tworzenia bezpiecznego i przyjaznego środowiska pracy w naszej Uczelni. Ponadto, jako sprawujący społeczny nadzór nad warunkami pracy, swoją postawą dajemy przykład studentom i promujemy bezpieczeństwo w szerokim tego słowa znaczeniu”.

Rysunek 89. Barbara Krawczyk, ZSIP UŁ, podczas II Forum SIP ZŁ, Bełchatów 2023 r.

Źródło: <https://forumsip.pl/relacja-z-ii-forum-sip-ziemi-lodzkiej/> (dostęp: 03.02.2025 r.)

Barbara Krawczyk

⁹⁴ Dop. autora: w Uniwersytecie Łódzkim SIP została powołana w 1986 roku. Pierwszym Zakładowym SIP został wybrany dr Władysław Goworek, który pełnił tę funkcję do roku 2000. Po przejściu dr. Goworka na emeryturę, ZSIP został inż. Piotr Wierzbicki, a od 2019 roku zadania ZSIP realizuje dr Barbara Krawczyk.

32 lata Społecznej Inspekcji Pracy Kopalni Węgla Kamiennego „Budryk”

Wywiad udzielony przez Tomasza Kabatę, Zakładowego Społecznego Inspektora Pracy w JSW S.A. KWK „Budryk” od 2006 roku.

Rysunek 92. Tomasz Kabata - ZSIP KWK Budryk, arch. prywatne.

„Moja kopalnia Budryk jest bardzo „młoda”, budowana była w latach 1978 - 1994. Wydobycie węgla rozpoczęto w marcu 1994 roku w ramach rozruchu technologicznego, a formalną działalność eksploatacyjną podjęto rok później. Pierwsze wybory Społecznych Inspektorów Pracy odbyły się 1 grudnia 1993 roku. Mnie wybrano na Zakładowego Inspektora Pracy w 2006 roku i jestem inspektorem do dziś. Czuję już konkurencję, ale moja kandydatura wygrywa. To już prawie 20 lat mojej aktywnej działalności na rzecz bezpieczeństwa i ochrony pracy pracowników w górnictwie. Obecnie na kopalni Budryk podlega mi 60 oddziałowych społecznych inspektorów pracy, ktoś by powiedział dużo, ale przy takim nasileniu występowania zagrożeń w środowisku pracy, uważam, że mogło być ich więcej. Społeczny nadzór nad warunkami pracy jest bardzo istotny i odgrywa istotną rolę w bezpieczeństwie pracy.

Rysunek 91. Szkolenie Oddziałowych Społecznych Inspektorów Pracy z KWK Budryk, 2006 r. Rok później kopalnia weszła w strukturę Jastrzębskiej Spółki Węglowej S.A. Źródło: arch. prywatne

Dodatkową moją działalnością jest w imieniu wszystkich zakładowych społecznych inspektorów pracy przemysłu ciężkiego organizowanie Forum Społecznej Inspekcji Pracy. Forum SIP istnieje już 13 lat i jest moją dodatkową działalnością, która ma zasięg na wszystkie kopalnie węgla i miedzi w Polsce. Materiały przygotowujemy spotykając się na

Rysunek 93. XIII Forum Zakładowych SIP, Wieliczka, 20-22 listopada 2024 r. Źródło: PIP OIP Katowice, <https://katowice.pip.gov.pl/aktualnosci/xiii-forum-spolecznej-inspekcji-pracy> (dostęp: 01.02.2025)

Rysunek 94. Tomasz Kabala ze statuetką Konkursu PIP NSIP, 2010. Źródło: <https://www.jsw.pl/biuro-prasowe/aktualnosci/artukul/prawie-najlepszy-sip-owiec-na-slasku> (dostęp: 03.02.2025 r.)

Rysunek 95. Budryk ma najgłębszy szyb w Polsce. Źródło: <https://biznesalert.pl/budryk-ma-najglebszy-szyb-w-polsce/> (dostęp: 03.02.2025 r.)

Forum SIP jako ZSIP z firm branży przemysłu ciężkiego. W zeszłym roku dniach 20-22 listopada w Wieliczce odbyło się XIII Forum. Pierwsze spotkanie Forum odbyło się w Ośrodku Szkolenia Państwowej Inspekcji Pracy im. Profesora Jana Rosnera we Wrocławiu. Wydarzenie ma charakter cykliczny i jest okazją do wymiany wiedzy oraz doświadczeń w zakresie podnoszenia poziomu bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach górniczych całej branży wydobywczej. ZSIP działający w branży poprzez współpracę unifikują standardy i procedury bezpieczeństwa obowiązujące w ich firmach. Nasze działania prowadzone są też w zakresie ustawodawców i prowadzenia debat podczas spotkań. Jak bardzo potrzebne są takie spotkania można zauważyć po pojawianiu się podobnych inicjatyw które w nazwie mają Forum SIP”.

Tomasz Kabala

40 lat Społecznej Inspekcji Pracy Veolia Energia Łódź S.A.

*„Każdy dzień jest kawałkiem historii, nikt nie jest w stanie opowiedzieć jej do końca”
– J. Saramag*

Rysunek 96. Pochód z udziałem pracowników ZEC w Łodzi, 1970. Źródło: <https://fortepan.eu/pl/> (dostęp: 01.02.2025 r.)

Rysunek 97. Pracownicy ZEC w Łodzi, szkolenie, Wieliczka 1977. Źródło: <https://fortepan.eu/pl/> (dostęp: 01.02.2025 r.)

Rysunek 98. Dzień Energetyka, Zespół Elektrociepłowni w Łodzi, lata 80. Źródło: <https://fortepan.eu/pl/> (dostęp: 01.02.2025 r.)

Rysunek 99. Zespół Elektrociepłowni w Łodzi, lata 80. Źródło: <https://fortepan.eu/pl/> (dostęp: 01.02.2025 r.)

Zespół Elektrociepłowni

Wywiad udzielony przez Bohdana Jankowskiego, Zakładowego Społecznego Inspektora Pracy w Zespole Elektrociepłowni w Łodzi od 1984, pracownika służby BHP od 1988.

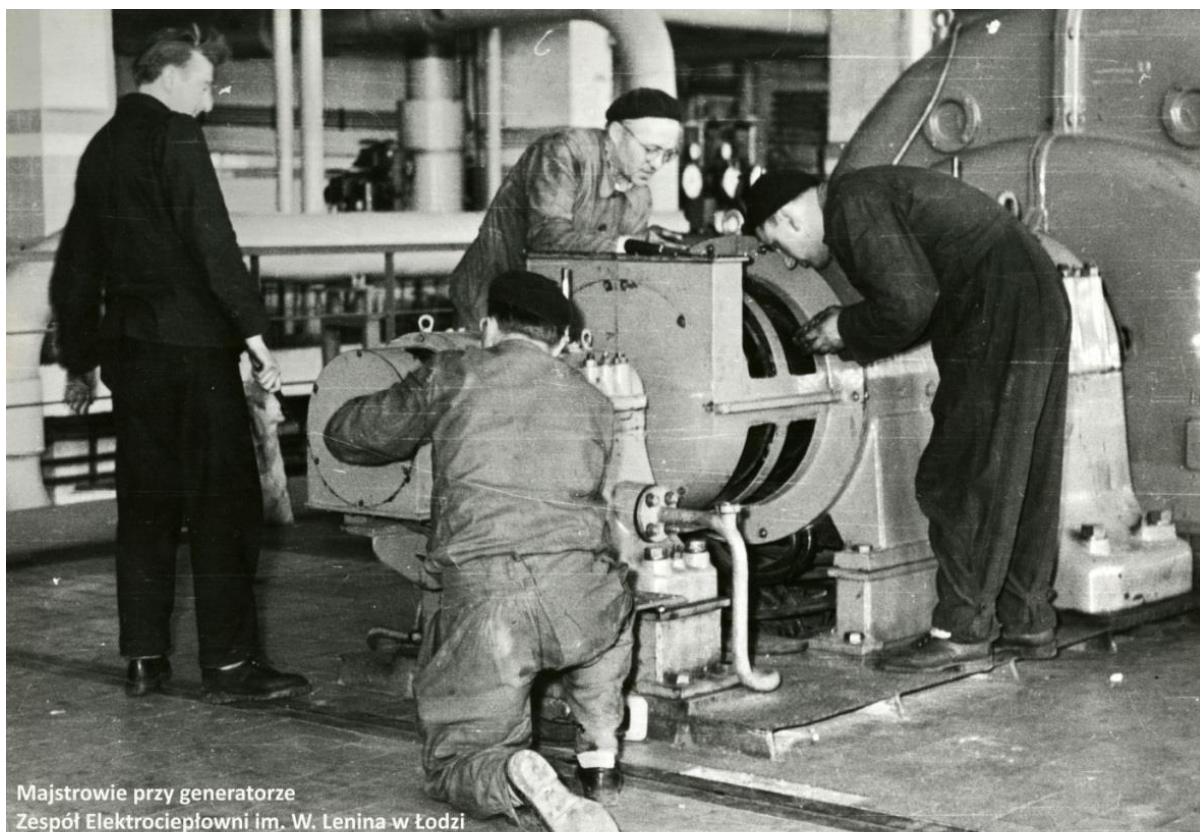

Rysunek 100. Bohdan Jankowski,
ZSIP Zespołu Elektrociepłowni.
Źródło: archiwum prywatne

Pierwsze wybory Społecznych Inspektorów Pracy w Zespole Elektrociepłowni odbyły się w 1984 roku.

„Zostałem wybrany Zakładowym Społecznym Inspektorem Pracy, chciałem nawet, żeby mnie wybrano. Po ogłoszeniu nowej ustawy o SIP był to czas, aby podjąć nadzór nad bezpieczeństwem i w ogóle utworzyć SIP w firmie. Jako elektryk EC1 wiedziałem, że jest dużo do zrobienia w zakresie BHP. Opracowywałem plany pracy, przedstawiałem do zaopiniowania związkom zawodowym i realizowaliśmy. Mówię realizowaliśmy, ale moim działaniem było też wskazywanie, jak mają pracować pozostali sipowcy. Jako pierwsi działacze przecieraliśmy szlaki, jeszcze nikt tego nie robił przed nami. Organizowałem spotkania, omawialiśmy plany działań i tematy związane z bezpieczeństwem. Bardzo chwale sobie współpracę ze związkami zawodowymi, kiedy pracowałem na EC4, zawsze mogłem na nich liczyć. Przeniesiono mnie na teren EC1. Wiedzę na temat BHP pozyskiwałem poprzez szkolenia, oraz dzięki Władysławowi Kośmidrowi, on też wpłynął znacząco na moje decyzje, namawiał do pracy w służbach BHP. Po zakończeniu kadencji w roku 1988 zostałem Inspektorem BHP.”

Bohdan Jankowski

Majstrowie przy generatorze
Zespół Elektrociepłowni im. W. Lenina w Łodzi

Rysunek 101. Majstrowie przy generatorze w ZEC w Łodzi, 1986. Źródło: <https://fortepan.eu/pl/> (dostęp: 01.02.2025 r.)

Zakład Sieci Ciepłej

Wywiad udzielony przez Andrzeja Strzałkowskiego, Oddziałowego Społecznego Inspektora Pracy w Zakładzie Sieci Ciepłej w Łodzi od 1991 do 2001 roku.

Rysunek 102. Andrzej Strzałkowski - OSIP Zespołu Sieci Ciepłej od 1991 do 2001 roku.

Źródło: archiwum prywatne

„Wybory Społecznych Inspektorów Pracy w łódzkim Zakładzie Sieci Ciepłej przeprowadzono w 1984 roku. Zakładowym Społecznym Inspektorem pracy został wybrany Jan Kotynia. Pełnił tę zaszczytną funkcję do czasu połączenia Zespołu Elektrociepłowni z Zakładem Sieci Ciepłej do końca 1988 roku. Po połączeniu dalej działał jako Oddziałowy SIP Zakładu Sieci Ciepłej, podlegając pod głównego ZSIP Zespołu Elektrociepłowni w Łodzi Pana Zbigniewa Jadwiszczaka, aż do zasłużonej emerytury.

Ja pełniłem funkcję OSIP Zakładu Sieci Ciepłej od 1991 do 2001.”

Andrzej Strzałkowski

Wywiad udzielony przez Zbigniewa Jadwiszczaka, Zakładowego Społecznego Inspektora Pracy w Zespole Elektrociepłowni w Łodzi od 1989 do 2001 roku.

Rysunek 103. Zbigniew Jadwiszczak - ZSIP w ZEC Łódź.

Źródło: archiwum prywatne

„Na Zakładowego Społecznego Inspektora Pracy wybrano mnie w 1988 roku. Do kandydowania namówili mnie koledzy z wydziału, a wtedy pracowałem na maszynowni EC4. Kierowałem w działaniach oddziałowymi SIP i grupowymi SIP, oni wskazywali na miejsca, gdzie przeprowadzałem kontrole na wszystkich zakładach prawie codziennie. Do ksiąg uwag i zaleceń w ciągu roku dokonywałem nawet do 200 wpisów o uwagach, nawet nie wspomnę oczywiście ile w sumie na wszystkich zakładach. Kontrolowałem realizację zadań i zaleconych uwag. Pamiętam jak dokonałem wpisu zagrożenia na stanowisku wodorowym ze strony silnika elektrycznego i zdziwienie kierownika, że interweniowałem ponownie już ze skutkiem – silnik wymieniono. Miałem wspinałych oddziałowych

SIP na zakładach szczególnie Zdziśka Cyprowskiego na EC1. Między sipami były dobre relacje, a to dzięki szkoleniom i wspólnej pracy. Były sytuacje, co integrowały środowisko społeczników. Wspominam "powódź tysiąclecia" w 1997, kiedy Elektrownia Opole została zalana. Nasi pracownicy pojechali wspierać energetyków przy uruchomieniu, między nimi byli też SIP-owcy. Tak nawiązała się współpraca i wspólne szkolenia, energetycy zapraszali się nawzajem Opole – Jamrozowa Polana, Śląsk – nie pamiętam ośrodka i oczywiście Łódź – Jastrzębia Góra. Takich szkoleń mieliśmy trzy w roku. Ważne, że wykładowcy byli z Państwowej Inspekcji Pracy, pracownicy ministerstwa i inspektorzy BHP. Najistotniejsza była wymiana doświadczeń i wiedzy między Inspektorami SIP. Były też smutne chwile. Trudne

prace przy analizie wypadków, upadek z barierki, spychacz i taśmociąg – już mam złe samopoczucie, jak to tylko wspominam, lepiej już o tym nie mówmy. Chyba się sprawdziłem jako społeczny inspektor, bo pracownicy wybierali mnie na kolejne kadencje do 2001, kontynuowałem podjęte działania. Niestety pogorszył się mój stan zdrowia i odszedłem na rentę chorobową. Dobrze wspominam dawne dobre czasy jako ZSIP, miałem satysfakcję dobrze wykonywanej pracy.”

Jadwiszczak Zbigniew

Wywiad udzielony przez Zdzisława Cyprowskiego, Zakładowego Społecznego Inspektora Pracy w Zespole Elektrociepłowni w Łodzi, od 2001 do 2010 roku (od 2006 Dalkia Łódź S.A.)

Rysunek 104. Zdzisław Cyprowski, ZSIP w ZEC w Łodzi. Źródło: archiwum prywatne

„Byłem 10 lat ZSIP, wybrano mnie na kadencję 2001-2005. W 2005 roku zostałem wybrany ponownie i przepracowałem aż do emerytury, czyli października 2010 roku. Kierowałem pracami 6 oddziałowych i 35 grupowych SIP. Wyzwaniem były duży teren pod opieką EC1, EC2, EC3, EC4 i sieć ciepła, ogrom pracy. Miałem dobrych współpracowników w terenie na wszystkich zakładach, a Teresa Kamińska zawsze potrafiła przygotować wyjazdy szkoleniowe. Dyrektor Janusz Trzcinka wspierał nas w negocjacjach z Zarządem. Mógłbym mówić i mówić, co się przez te lata wydarzyło, ale niech to zostanie historią. Wspominam, że długo się zastanawiałem, czy podołam społecznej pracy jako Zakładowy Społeczny Inspektor, byłem przecież wyszkolonym elektrykiem - Dyżurnym Ruchu EC-1, Mistrzem Zmiany Ruchu Elektrycznego i lubiłem to, co robię. Minał szmat czasu, ale nie żałuję, pojąłem się i zrealizowałem wiele inicjatyw poprawiających bezpieczeństwo pracy i warunki socjalne pracowników”.

Zdzisław Cyprowski

Rysunek 105. Nowo wybrani społeczni inspektorzy pracy na kadencję 2005 – 2010 w DALKIA Łódź S.A., Łódź 2005 r. Źródło: archiwum prywatne

Rysunek 106. Społeczni inspektorzy pracy w DALKIA Łódź S.A., Łódź 2009 r. Źródło: archiwum prywatne

Wywiad udzielony przez Andrzeja Miecińskiego, Zakładowego Społecznego Inspektora Pracy w DALKIA Łódź S.A. od 2011 do 2015 roku.

Rysunek 107. Andrzej Mieciński ZSIP w DALKIA Łódź

„Trudno mi było podjąć decyzję o kandydowaniu. Pracowałem ze Zdziśkiem Cyprowskim na EC1, nawet szkoliłem go na mistrza, jako mistrz wydziału elektrycznego EC3, współpracowałem z Krzyskiem Urzędowiczem w jednej brygadzie, oni wpłynęli na moje decyzje. W 2011 r. wybrano mnie na ZSIP. Do kwietnia łączyłem jeszcze pracę na stanowiskach, po oddelegowaniu mogłem zaangażować się w pełni w powierzone obowiązki. Trafiłem na czas zmian w procesach technologicznych firmy, budowa i uruchomienie współpalania biomasy EC4. Nowe zagrożenia w środowisku pracy, nowe instrukcje, inwestycyjne dopuszczenia do eksploatacji. Wyzwaniem były też prace nad nowelizacją instrukcji organizacji bezpiecznej pracy przy urządzeniach elektroenergetycznych. Pracując w komisjach, wykorzystywałem swoją wiedzę i doświadczenie w pracy na ruchu jako mistrz zmiany. W roku 2014 z rąk Okręgowego Inspektora Pracy otrzymałem nagrodę w konkursie „Na Najaktywniejszego Społecznego Inspektora Pracy” w województwie łódzkim, jako ZSIP DALKIA ŁÓDŹ S.A. za szczególne osiągnięcia w działalności społecznego inspektora pracy. Kadencję zakończyłem 29.12.2015 roku, odchodząc na emeryturę.”

Andrzej Mieciński

Rysunek 108. Nowo wybrani SIP w Veolia Energia Łódź S.A. Łódź, 2019 r. Źródło: archiwum prywatne

Komentarz autora:

W wyborach kadencji 2015-2019 wybrany na Zakładowego SIP w Veolia Energia Łódź S.A. został Stanisław Jamroziński. Funkcję pełnił przez 3 lata, do wyborów uzupełniających w 2019 roku, kiedy ZSIP został Krzysztof Urzędowicz.

Rysunek 109. Społeczni inspektorzy pracy w Veolia Energia Łódź S.A., 2015 r. Źródło: archiwum prywatne

Rysunek 110. Społeczni inspektorzy pracy w Veolia Energia Łódź S.A., kadencja 2015 - 2019. Źródło: archiwum pryw.

Wywiad udzielony przez Krzysztofa Urzędowicza, Społecznego Inspektora Pracy w Veolia Energia Łódź S.A. od 200, Zakładowego SIP od 2019 do 2024 r.

Rysunek 112. Krzysztof Urzędowicz, ZSIP w Veolia. Źródło: archiwum pryw.

„Od 2005 roku działałem jako Społeczny Inspektor Pracy, kreowałem w firmie zaangażowanie pracowników w utrzymanie bezpieczeństwa pracy na stanowiskach.

W 2019 w wyborach uzupełniających zostałem wybrany na ZSIP za zgodą związków zawodowych, podjąłem decyzję, że będę jednocześnie pracować jako mistrz zmiany kotłowni EC3 - szczerze nie polecam. Ogrom obowiązków i wyzwań mnie przytłaczał. Pracownicy docenili moje zaangażowanie i na kadencję 2020-2024 zostałem ponownie wybrany na ZSIP. Kadencja ta to czas modernizacji urządzeń i zmian procesów technologicznych w firmie, wzmożona praca na rzecz zapewnienia gwarancji bezpieczeństwa dla pracowników na nowych stanowiskach pracy. Czas audytów i wprowadzania

standardów bezpiecznej pracy. Prowadziłem moje działania w kierunku aktywizacji pracowników i tworzenia świadomej kultury bezpieczeństwa pracy, oraz tworzenia nowego innowacyjnego programu dla szkoleń SIP. Za długoletnią aktywną pracę moi współpracownicy uhonorowali mnie tytułem „Legenda SIP”. Zawsze wspominam i jestem z tego dumny, że moje osiągnięcia są wynikiem pracy całego zespołu SIP. Odchodząc na emeryturę z dniem 01 stycznia 2024, nie zakończyłem działalności na rzecz bezpieczeństwa i zdrowia w pracy.

Rysunek 111. Nagrody i wyróżnienia zdobyte w Konkursie Państwowej Inspekcji Pracy na przestrzeni 5 lat przez Zakładowego SIP z firmy Veolia Energia Łódź S.A. Źródło: archiwum prywatne, foto: Krzysztof Urzędowicz

Rysunek 113. Społeczni inspektorzy pracy w Veolia Energia Łódź S.A., kadencja 2020 - 2024. Źródło: archiwum pryw.

Z nostalgią wspominam wspólne szkolenia. Tematyka szkoleń prowadzonych przez inspektorów Państwowej Inspekcji Pracy obejmowała podstawy prawne działalności SIP, ideę społecznej inspekcji pracy jako wybranego organu nadzorującego i kontrolującego pracodawcę oraz szczególnej ochrony stosunku pracy społecznych inspektorów pracy. Prowadzący omawiali także niezbędne kompetencje, zakres działania, uprawnienia oraz środki prawne SIP. Pytania i dyskusje w tematach bezpieczeństwa pracy poszerzały kwalifikacje społecznego nadzoru. Wielu inspektorów BHP swoją karierę zaczynało właśnie jako Społeczni Inspektorzy Pracy”.

Rysunek 114. Szkolenie dla SIP z Veolia Energia Łódź S.A., Daniszew, 01-03.09.2021 r. Źródło: archiwum pryw.

Krzysztof Urzędowicz

Szkolenia przy wsparciu pracodawcy i związków zawodowych tworzyły kadry SIP Veolli Energii Łódź S.A.

Rysunek 116. Szkolenia SIP przy wsparciu pracodawcy i związków zawodowych, Soczewka 2007. Źródło: archiwum prywatne

Rysunek 115. Szkolenia SIP przy wsparciu pracodawcy i związków zawodowych, Łowicz 2008. Źródło: archiwum prywatne

Rysunek 121. Szkolenia SIP przy wsparciu pracodawcy i związków zawodowych, Dobieszów 2009. Źródło: archiwum pryw. Szkolenie SIP 2011R

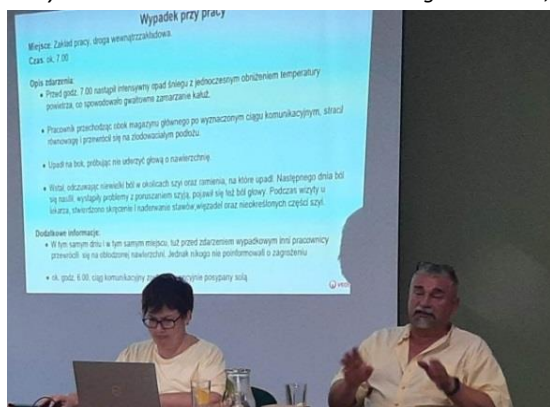
Rysunek 120. Szkolenia SIP przy wsparciu pracodawcy i związków zawodowych, 2011. Źródło: archiwum prywatne

Rysunek 119. Szkolenia SIP przy wsparciu pracodawcy i związków zawodowych, 2012/2014. Źródło: archiwum prywatne

Rysunek 118. Szkolenie SIP z Veolia Energia Łódź S.A., 2016 r. Źródło: archiwum prywatne

Rysunek 117. Szkolenia SIP przy wsparciu pracodawcy, 2020 - 2024. Źródło: archiwum prywatne, fot. Krzysztof Urzędowicz

W wyżej zamieszczonych relacjach i wywiadach wybrzmiewa jedna bardzo ważna myśl, łącząca niemal wszystkie wypowiedzi. Mianowicie, że to możliwość wspólnych szkoleń, zrzeszania się, spotkania podczas wydarzeń związanych z kulturą bezpieczeństwa, wymieniać doświadczeniami z innymi społecznymi inspektorami jest najbardziej doceniana i wspominana jako ważna część pracy inspektora.

Integracja tego środowiska wpływa na poprawę jakości pracy, lepsze rozpoznawanie problemów i odnajdywanie ich rozwiązań. Bowiem naturalnym jest, że spotkania różnych osób o odmiennych zdaniach i perspektywach sprzyja powstawaniu innowacji. Integracja środowiska SIP to również często wymiana spostrzeżeń, które niekiedy wypływają z bolesnych doświadczeń, jak wspomniane wypadki przy pracy. I w końcu to poczucie jedności, a w związku z tym identyfikacja z celami całego środowiska społecznej inspekcji pracy. Dlatego tak ważne jest, by dawać społecznym inspektorom możliwość do tego typu spotkań, poprzez organizowanie cyklicznych szkoleń, wydarzeń, ale również poprzez promocję ponadzakładowych form działalności nawiązujących do społecznej inspekcji pracy.

Na zakończenie warto jeszcze raz podkreślić, że szkolenia i spotkania, w szczególności ponadzakładowe, stanowią niepowtarzalną okazję integracji wszystkich środowisk związanych z bezpieczeństwem w pracy – pracodawców, służby bhp, związków zawodowych, inspektorów Państwowej Inspekcji Pracy czy innych ekspertów z instytutów oraz placówek naukowych. Taka integracja jest niezwykle istotna. Należy pamiętać, że SIP reprezentuje interesy wszystkich pracowników w zakładach pracy i jest kierowana przez zakładowe organizacje związkowe. A związkowcy też są pracownikami. Najczęściej mówi się o roli związków zawodowych w konflikcie pracowniczym, a zdarza się, że to zakładowy społeczny inspektor pracy przejmuje rolę negocjatora w imię wspólnych celów. Zakładowe organizacje związkowe muszą dojść do porozumienia w zakresie opracowania regulaminu wyborów SIP, a także zasad współpracy i koordynacji działań SIP. Obecnie w zakładach funkcjonuje kilka, kilkanaście, a czasem nawet kilkadziesiąt organizacji związkowych o różnych zdaniach i interesach. Bywa, że pojawiają się między nimi konflikty. Instytucja SIP powinna spajać działania związków zawodowych w celu nadzoru i poprawy bezpieczeństwa pracy wszystkich pracowników. Wspólne szkolenia, spotkania, omawianie planów działań czy problemów związanych z działaniami SIP umacnia pozytywne relacje, uświadamiając jak celowa jest aktywność społecznej inspekcji pracy.

Co ciekawe, jak można było wyczytać z kilku wywiadów, wielu społecznych inspektorów pracy decyduje się później wiązać swoją karierę z bezpieczeństwem i staje się inspektorami bhp, zdobywając odpowiednie kwalifikacje. Można sobie wyobrazić, jak cenne doświadczenia wnosi w takim przypadku doświadczenie w służbie SIP do zawodu inspektora służby bhp.

*„Naród, który nie szanuje swej przeszłości
nie zasługuje na szacunek teraźniejszości
i nie ma prawa do przyszłości.”*

Józef Piłsudski

Zakończenie

Wszystkie przedstawione w książce procesy i wydarzenia wskazują, że społeczna inspekcja pracy w Polsce była odpowiedzią na potrzeby zmieniającego się rynku pracy oraz rosnącej świadomości społecznej. Z jej narodzinami w okresie międzywojennym, przez trudności okresu PRL, aż po współczesne wyzwania, inspekcja stawała się kluczowym mechanizmem równoważenia interesów pracodawców i pracowników. Mimo, że instytucja ta była początkowo traktowana jako element kontroli i nadzoru, z biegiem lat zyskała na znaczeniu jako strażnik praw pracowniczych, umożliwiający dialog i ochronę najważniejszych wartości. Współczesna społeczna inspekcja pracy nie jest już tylko instytucją reaktywną, lecz także proaktywnym partnerem w budowaniu kultury odpowiedzialności społecznej.

Niniejsza publikacja w skutek wspólnego wysiłku autorów odzwierciedla zróżnicowane perspektywy, które towarzyszyły nam podczas pracy nad książką. Choć zbliżaliśmy się do tematu z różnych stron - historycznej, prawnej, społecznej i w końcu psychologicznej - jedno było dla nas wszystkich jasne, służba SIP ma ogromne możliwości wpływu na kulturę bezpieczeństwa pracy, ale też wymaga zmian, nie tylko legislacyjnych. Problemem jest jej marginalizowanie i zaniedbania w edukowaniu społecznych inspektorów. W trakcie dyskusji nad poszczególnymi etapami rozwoju SIP, różnice zdań między nami nie były jedynie wynikiem odmiennych metod badawczych, ale także naszych indywidualnych doświadczeń i przekonań. Pomimo tych rozbieżnych spojrzeń, nasza praca nad książką udowodniła, jak wielką wartość stanowi różnorodność perspektyw. To właśnie te różnice pozwoliły lepiej zrozumieć, jak skomplikowanym i wielowymiarowym procesem była geneza społecznej inspekcji pracy oraz jak ściśle związana była z ewolucją społeczną i polityczną kraju.

W efekcie, choć książka ukazuje różne perspektywy, to wypływa z nich wspólna refleksja - społeczna inspekcja pracy nie jest jedynie formalnym narzędziem kontrolnym, ale żywą instytucją, która wciąż ewoluje, stawiając przed sobą nowe wyzwania w trosce o prawa pracowników. Przyszłość tej instytucji to nie tylko wyzwanie związane z dostosowaniem do nowych realiów pracy, ale także kontynuacja jej misji - zapewnienia równowagi pomiędzy interesami różnych stron, z poszanowaniem praw i godności każdego pracownika. Właśnie dlatego historia SIP w Polsce jest nie tylko zapisem przeszłości, ale także inspiracją do działania w przyszłości.

Mamy nadzieję, że udało nam się skłonić czytelników do refleksji nad tym, jak może wyglądać środowisko społecznych inspektorów pracy, którzy od niedawna zaczynają się coraz śmielej zrzeszać, wymieniać doświadczeniami i współpracować.

Z tego miejsca chcielibyśmy wyrazić naszą głęboką wdzięczność wszystkim inspektorom, którzy zechcieli podzielić się z nami swoimi historiami, zdjęciami i materiałami, które niewątpliwie wzbogaciły niniejszą publikację. Dzięki Państwa zaangażowaniu książka ta stała się nie tylko historią powstania społecznej inspekcji pracy, ale także ważnym świadectwem roli, jaką winien odgrywać społeczny inspektor pracy w rozwoju firmy.

Autorzy

WEJDŹ NA WYŻSZY POZIOM BEZPIECZEŃSTWA

Faraone®
PRACUJ BEZPIECZNIE NA WYSOKOŚCI

Faraone.APP

APLIKACJA
DOSTĘPNA NA
URZĄDZENIACH
Z SYSTEMEM
Anroid | iOS

**PROGRAM DLA FIRM, UCZELNI, INSTYTUCJI, WSZYSTKICH ORGANIZACJI,
KTÓRYCH DZIAŁALNOŚĆ ZWIĄZANA JEST Z PRACĄ NA WYSOKOŚCI.**

- Bezpieczne i komfortowe rozwiązania do pracy na wysokości z instruktażem obsługi.
- Wizja lokalna i pomoc w doborze bezpiecznego sprzętu.

Dział Szkoleń Faraone oferuje szkolenia i warsztaty z zakresu:

- Prac na wysokości
- Analizy wypadków metodą RCA i działań powypadkowych.
- Pierwszej pomocy psychologicznej po wypadku
- Budowania kultury bezpieczeństwa.

Szkolenia dedykowane dla:

- kadry zarządzającej pracownikami pracującymi na wysokości,
- służb BHP,
- kierowników utrzymania ruchu,
- kierowników linii produkcyjnych.

Prowadź prace na wysokości **bezpiecznie.**

ZOBACZ WIĘCEJ PRODUKTÓW FARAONE. SKONTAKTUJ SIĘ Z DORADCĄ TECHNICZNO-HANDLOWYM:

Faraone Poland sp. z o.o.

www.faraone.pl

www.elevah.com/pl

Załączniki

Załącznik 1.

LAUREACI KONKURSU PAŃSTWOWEJ INSPEKCJI PRACY „NAJAKTYWNIJSZY SPOŁECZNY INSPEKTOR PRACY” – ETAP OGÓLNOPOLSKI

Edycja Konkursu	Nagrody główne w konkursie „Najaktywniejszy Społeczny Inspektor Pracy” otrzymali:	Wyróżnieniami Głównego Inspektora Pracy uhonorowani zostali:
2024	Edward Kowalik, Zakładowy Społeczny Inspektor Pracy w PKP PLK S.A., Zakład Linii Kolejowych w Kielcach. Izabela Odziemczyk-Dadas, Zakładowy Społeczny Inspektor Pracy w Zespole Szkół nr 2 im. Tadeusza Kościuszki w Garwolinie. Mirosław Śleziński, Zakładowy Społeczny Inspektor Pracy w PKP PLK S.A., Zakład Linii Kolejowych w Sosnowcu.	Tomasz Abramski, Kazimierz Chojnacki, Janusz Dryńkowski, Krzysztof Gorynia, Robert Kołodziej, Cezary Kołomański, Krzysztof Kozłowski, Wioletta Machoś, Iwona Massalska, Dariusz Petrykowski, Piotr Sendor, Agnieszka Spólny, Krzysztof Urzędowicz
2023	Andrzej Cieślik, Zakładowy Społeczny Inspektor Pracy w Grupie Azoty Kopalnie i Zakłady Chemiczne Siarki „Siarkopol” S.A. w Grzybowie. Sławomir Mitrus, Zakładowy Społeczny Inspektor Pracy w zakładzie Lubelski Węgiel „Bogdanka” S.A. w Puchaczowie. Mirosław Pawlak, Społeczny Inspektor Pracy w „Tramwajach Warszawskich” Sp. z o.o. w Warszawie	Rafał Bacik, Cezary Kołomański, Marian Kowalski, Zbigniew Kubicki, Wioletta Machoś, Mariusz Mora, Elżbieta Piwosz, Agnieszka Spólny, Małgorzata Szewczyzak, Mirosław Śleziński, Małgorzata Twardowska, Krzysztof Urzędowicz, Henryk Piotr Zborowski.
2022	Sławomir Dopytalski, Zakładowy Społeczny Inspektor Pracy w Zespole Elektrowni Pątnów-Adamów-Konin S.A. Aleksander Orliński, Społeczny Inspektor Pracy w Lubelskim Węglu „Bogdanka” S.A. w Puchaczowie. Bolesław Hendzel, Zakładowy Społeczny Inspektor Pracy w Temeh Polska Sp. z o.o., Zakład Wytwarzania Kraków.	Piotr Ratkowski, Zbigniew Palacz, Magdalena Leszczyńska, Maciej Perkowski, Robert Norek, Kazimierz Micał, Piotr Szarlata, Michał Okoń, Zbigniew Judasz, Ireneusz Wudarczyk, Piotr Bugaj, Krzysztof Urzędowicz, Dariusz Górecki.
2021	Michał Chochołowicz – laureat pełni funkcję Zakładowego Społecznego Inspektora Pracy w Przedsiębiorstwie Przemysłu Chłodniczego FRITAR S.A. w Tarnowie, Barbara Złotucha pełniąca funkcję Zakładowego Społecznego Inspektora Pracy w MICHELIN POLSKA S.A. w Olsztynie Grzegorz Kępczyński, Wydziałowy Społeczny Inspektor Pracy w CNH Industrial w Płocku.	Andrzej Cieślik, Marcin Dymus, Piotr Fabiański, Zbigniew Judasz, Jerzy Kurzeja, Kazimierz Micał, Zbigniew Palacz, Janina Rozenko, Paweł Szmig, Piotr Szwancarz, Krzysztof Śliwa, Stanisław Taube oraz Krzysztof Urzędowicz
2020	Kazimierz Walusiak – laureat pełni funkcję Wydziałowego Społecznego Inspektora Pracy w firmie Nemak Poland Sp. z o.o.,	Bogdan Ciesielski, Andrzej Cieślik, Zbigniew Judasz, Marian Kaim, Edward Kowalik, Zbigniew Kubicki, Andrzej Kuśmierczyk,

	Jakub Kiepusa pełniący funkcję Zakładowego Społecznego Inspektora Pracy w Liceum Ogólnokształcącym nr VI im. B. Prusa we Wrocławiu Magdalena Machinowska Zakładowy Społeczny Inspektor Pracy w Elektrociepłowni „Zielona Góra” S.A.	Jerzy Lorenc, Jerzy Łukaszyński, Jolanta Miezecka, Andrzej Senk, Marek Sobczak, Henryk Zborowski.
2019	Jerzy Brąglewicz - laureat pełni funkcję Zakładowego Społecznego Inspektora Pracy w PGE Energia Ciepła - Oddział Elektrociepłownia W Gorzowie Wielkopolskim, Bronisław Szczeciński pełniący funkcję Zakładowego Społecznego Inspektora Pracy w PKP PLK S.A. - Zakład Linii Kolejowych w Sosnowcu oraz Andrzej Jan Kozłowski Zakładowy Społeczny Inspektor Pracy w firmie ESSITY Operations Poland Sp. z o.o.	Adam Bujak, Wiesław Chechelski, Dariusz Filarowski, Zbigniew Judasz, Krzysztof Kuśnierz, Paweł Marciniak, Sławomir Mitrus, Zbigniew Palacz, Adam Siwak, Piotr Stokfisz, Roman Szwed, Stanisław Węsierski, Paweł Zdrojewski

Źródło: <https://www.pip.gov.pl/nasza-oferta/dla-pracownikow/konkurs-najaktywniejszy-spoleczny-inspektor-pracy> (dostęp: 02.02.2025 r.)

**Fundacja
Akademia Społecznej
Inspekcji Pracy**
biuro@akademiasip.pl
www.AkademiasIP.pl

Szkolenia SIP nad morzem, w górach, nad jeziorem...
Dlaczego nie?

Szkolenia wyjazdowe
SPOŁECZNYCH INSPEKTORÓW PRACY

CZY SZKOLENIE MUSI MIEĆ FORMĘ NUDNEGO WYKŁADU NA SALI
KONFERENCYJNEJ?
MY UWAŻAMY, ŻE NIE!

**ZAPRASZAMY SPOŁECZNYCH INSPEKTORÓW PRACY
NA PROFESJONALNE SZKOLENIA WYJAZDOWE**

OTO DLACZEGO WARTO SZKOLIĆ SIĘ Z AKADEMIA SIP:

- KADRA NAJLEPSZYCH EKSPERTÓW W SWOICH DZIEDZINACH
- WARSZTATY TECHNICZNE I WIEDZA PRAKTYCZNA
- PROGRAM WYMIANY WIEDZY, DOŚWIADCZENIA I DOBRYCH PRAKTYK
- ZESTAW MATERIAŁÓW EDUKACYJNYCH DO DYSPOZYCJI UCZESTNIKÓW
- IMIENNY CERTYFIKAT POTWIERDZAJĄCY UKOŃCZENIE SZKOLENIA
- PIĘKNE OKOLICZNOŚCI PRZYRODY, ŚWIETNA ATMOSFERA, ZAJĘCIA INTEGRACYJNE

WWW.AKADEMIAVIP.PL

Załącznik 2. Odznaczenia i odznaki Społecznych Inspektorów Pracy

Zbiory Krzysztof Urzędowicz

Kolekcje internautów – domena publiczna

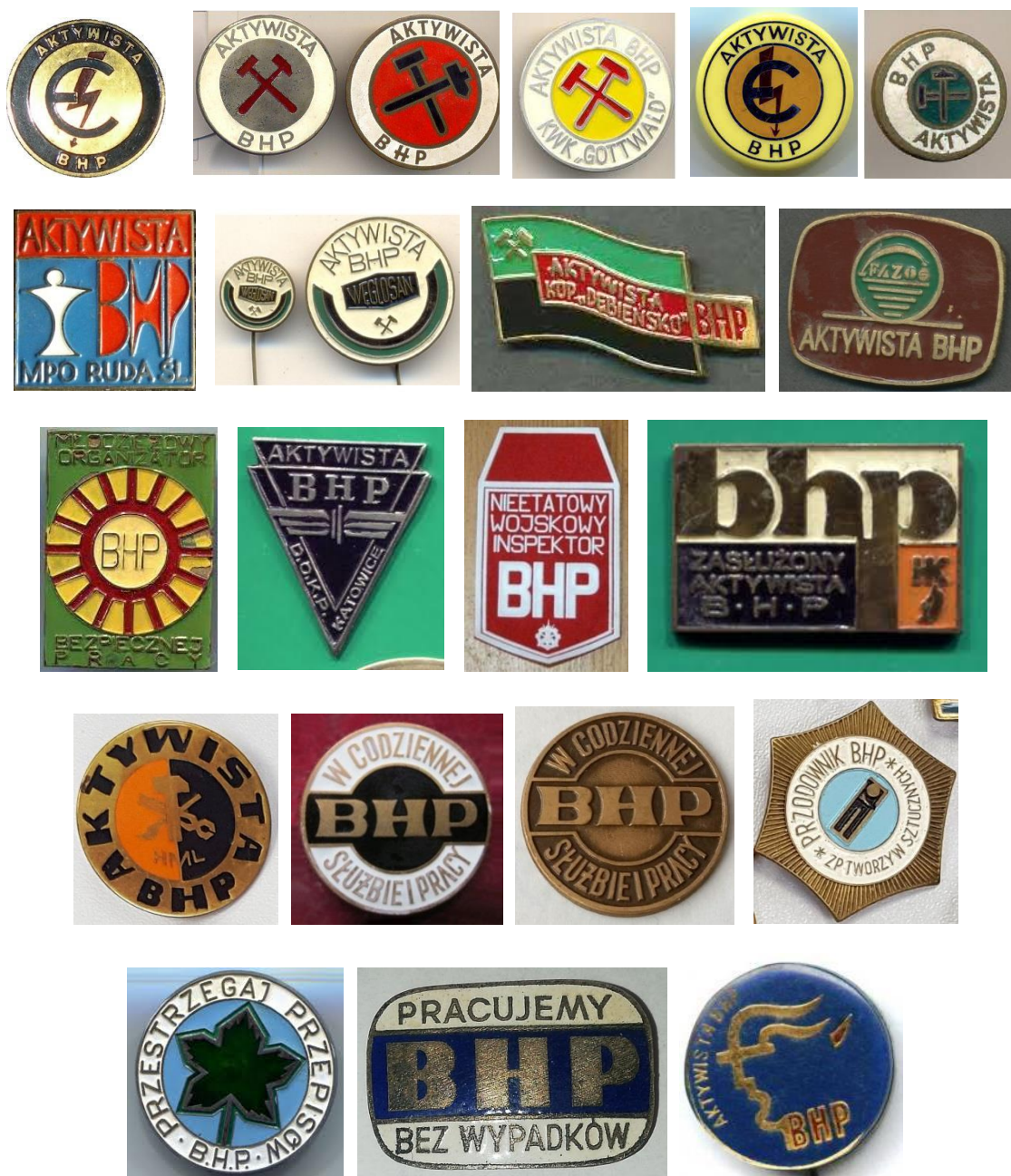

Odznaczenia górnicze SIP - Wirtualne muzeum - <https://myvimu.com/>

Kolekcje znaczków BHP - kolekcje internautów – domena publiczna

Bibliografia

1. Adamczyk K. (red.), Bezpieczeństwo pracowników zyskiem firmy, SFSIP, Bełchatów 2023
2. Adamczyk K. (red.), Kształtowanie kultury bezpieczeństwa pracy, SFSIP, Łódź 2024
3. Adamczyk K., 2023, Czy społeczna inspekcja pracy to relikwyt przeszłości? - polemika z opiniami publicystów [w:] Bezpieczeństwo pracowników zyskiem firmy, Adamczyk K. (red.), SFSIP, Bełchatów 2023
4. Adamczyk K., Wyzwania stojące przed społeczną inspekcją pracy XXI wieku, "Solidarność" przy Państwowej Inspekcji Pracy, <https://solidarnoscpi.org.pl/wyzwania-stojace-przed-spoeczna-inspekcja-pracy-xxi-wieku/>
5. Adamczyk R., Powstanie i rozwój inspekcji pracy w XVIII i XIX wieku w Europie, "Solidarność" przy Państwowej Inspekcji Pracy, <https://solidarnoscpi.org.pl/powstanie-i-rozwoj-inspekcji-pracy-w-xviii-i-xix-wieku-w-europie/> (dostęp: 30.01.2025 r.)
6. Biblioteczka związkowa, Społeczny inspektor pracy, przepisy, dokumenty, materiały, Warszawa 1987
7. Bień A., Krótka historia polskiego plakatu społecznego, [w:] Rubryka, nr 4, Kraków 2018
8. Bulińska J., Zbiory historyczne w bibliotece Centralnego Instytutu Ochrony Pracy – Państwowego Instytutu Badawczego (2), [w:] Bezpieczeństwo Pracy 9/2004
9. Dekret z dnia 10 listopada 1954 r. o przejęciu przez związki zawodowe zadań w dziedzinie wykonywania ustaw o ochronie, bezpieczeństwie i higienie pracy oraz sprawowania inspekcji pracy, Dz.U. 1954 nr 52 poz. 260
10. Dekret z dnia 14 sierpnia 1954 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej, Dz.U. 1954 nr 37 poz. 160
11. Dekret z dnia 6 lutego 1945 r. o utworzeniu Rad Zakładowych, Dz.U. 1945 nr 8 poz. 36
12. Duch W., Historia prawa pracy w Polsce, 2023, <https://historia.org.pl/2023/05/19/historia-prawa-pracy-w-polsce/> (dostęp: 05.12.2024 r.)
13. Dziennik Rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla okupowanych polskich obszarów, Dz.ROP 1939, nr 1, s.3
14. Dziurok A. i inni, Polska w czasie II wojny światowej. Polityka okupanta sowieckiego na ziemiach polskich w latach 1939–1941, Biuro Edukacji Publicznej IPN, 2015, <http://www.polska1918-89.pl/polityka-okupanta-sowieckiego-na-ziemiach-polskich-w-latach-1939-1941,30.html>, (dostęp: 11.01.2025 r.)
15. Geller E.S., Williams J.H., Ty mówisz, ja słucham, [w:] „Promotor” 2008 nr 12
16. GUŁAG, Polskie Radio, <https://www.polskieradio.pl/226/4288/Artykul/1362029,gulag> (dostęp 11.01.2025 r.)
17. Historia Instytutu, CIOP, https://m.ciop.pl/CIOPortalWAR/appmanager/ciop/mobi?_nfpb (28.01.2025 r.)
18. Historia Państwowej Inspekcji Pracy. Tułaczka przez PRL, <https://www.pip.gov.pl/o-nas/historia/tulaczka-przez-prl>, (dostęp: 12.01.2025 r.)
19. Historia służb sanitarno-epidemiologicznych w Małopolsce – fotorelacja, WSSE w Krakowie, <https://wsse.krakow.pl/page/fotorelacja-historii-wsse-w-krakowie/> (dostęp: 28.01.2025 r.)
20. <https://www.pracujwlogistyce.pl/11-tydzien-1/2311-czy-pracodawcom-jest-potrzebna-spoeczna-inspekcja-pracy> (dostęp: 01.02.2025 r.)
21. <https://www.seka.pl/historia-pip-nowy-rozdzial-w-historii-inspekcji-pracy-w-polsce/> (dostęp: 01.02.2025 r.)
22. Inspekcja Pracy w 1925 roku, Państwowa Inspekcja Pracy, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, Warszawa 1927 (WFiS, sygn. U.5622[6])
23. Janikowski A., „Trzysta procent socjalizmu. Przodownicy pracy w PRL”, wydanej przez Prószyński i S-ka
24. Józwiak E., Społeczny Inspektor Pracy Wyzwania dla Przedsiębiorcy, Kortowski Przegląd Prawniczy
25. Kamiński Ł., Solidarność – narodziny ruchu społecznego, Muzeum Historii Polski, <https://muzhp.pl/wiedza-online/solidarnosc-w-czterdziesta-rocznice-narodzin-ruchu-spoiecznego> (dostęp: 30.01.2025 r.)
26. Kołodziejczyk E., "Inspekcja pracy w Polsce 1919-1999", Warszawa, 2003.
27. Konkurs „Najaktywniejszy Społeczny Inspektor Pracy”, PIP, <https://www.pip.gov.pl/nasza-oferta/dla-pracownikow/konkurs-najaktywniejszy-spoeczny-inspektor-pracy> (dostęp: 02.02.2025 r.)

28. Konstytucja RP Ludowej z 1952 roku, Rozdział 1, art. 14, ppkt.1.
29. Kozłowski T., Inspekcja Pracy w Polsce w latach 1919-1939. Organizacja i działalność, Państwowa Inspekcja Pracy, Warszawa 2019
30. Liszcz T., Społeczna inspekcja pracy - niezbędny instrument społecznego (związkowego) nadzoru nad przestrzeganiem prawa pracy, Praca i Zabezpieczenie Społeczne TOM LX Nr 4 (709)
31. Łuczak A., Poznański Czerwiec 1956, IPN, <https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/40759,Agnieszka-Luczak-Poznanski-Czerwiec-1956.html> (dostęp: 02.02.2025 r.)
32. Markowski M., Burżuazja wobec niektórych problemów warunków pracy klasy robotniczej w Polsce przedwrześniowej (1918–1939), [w:] Ławnik J., Steciak Z. (red.), W setną rocznicę ruchu robotniczego, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce 1985.
33. Mazurkiewicz A. Zagadnienia organizacji bezpieczeństwa pracy. Instytut Spraw Społecznych, Warszawa 1938.
34. Mianowska E., Tyłski K., Strajki łódzkie w lutym 1971, IPN, 2008, <https://ipn.gov.pl/pl/wydawnictwo/ksiazki/12474,Strajki-lodzkie-w-lutym-1971.html> (dostęp: 01.02.2025)
35. Milczarek M., Kultura bezpieczeństwa pracy, Warszawa 2002
36. Milczarek M., Kultura bezpieczeństwa, Centralny Instytut Ochrony pracy – Państwowy Instytut Badawczy, <https://www.ciop.pl/CIOPPortalWAR/appmanager/ciop/pl> (dostęp: 01.02.2025 r.)
37. Nofer J., Rozwój i działalność Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi [w:] Biuletyn Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi 1958 nr 1 s.1-12, Łódź 1958, Łódzka Regionalna Biblioteka Cyfrowa, <https://cybra.lodz.pl/dlibra/publication/17280/edition/14309?language=pl> (dostęp 28.01.2025 r.)
38. O Ośrodku – Historia - Lata 1946-1950, Ośrodek Szkolenia Państwowej Inspekcji Pracy, <https://ospip.pl/o-osrodku/historia/geneza-i-60-lat-1950-2010/lata-1946-1950> (dostęp: 28.01.2025 r.)
39. Odbudowa kraju ze zniszczeń wojennych, Zintegrowana Platforma Edukacyjna, Ministerstwo Edukacji Narodowej, <https://zpe.gov.pl/a/przeczytaj/DAIJ2s42W> (dostęp: 05.02.2025 r.)
40. Odezwa naczelnego dowódcy wojska z dnia 1.09.1939 r., (Dz.ROP 1939, nr 1, s. 1)
41. Pettke, P. (2009). Społeczna inspekcja pracy — instytucja minionego czasu. Praca i Zabezpieczenie Społeczne, (8), s. 8 lub Czy pracodawcom jest potrzebna społeczna inspekcja pracy?, <https://www.pracujwlogistyce.pl/11-tydzien-1/2311-czy-pracodawcom-jest-potrzebna-spoeczna-inspekcja-pracy> (dostęp: 01.02.2025 r.)
42. Poznański Czerwiec '56, <https://dzieje.pl/aktualnosci/poznanski-czerwiec-56>, (dostęp: 15.12.2024 r.)
43. Rok 1981 – przerwanie działalności Ośrodka, OSPIP, <https://os.pip.gov.pl/o-osrodku/historia/geneza-i-60-lat-1950-2010/rok-1981-przerwanie-dzialalnosci-osrodka> (dostęp: 30.01.2025 r.)
44. Rozporządzenie naczelnego dowódcy wschodu o poruczeniu władzy wydawania przepisów prawnych naczelnemu szefowi administracji z dnia 16.10.1939 r. (Dz.ROP 1939, nr 12, s. 53—54, § 1)
45. Rozporządzenie o unormowaniu warunków pracy oraz o ochronie pracy na okupowanych obszarach polskich z dnia 17.10.1939 r. (Dz.ROP 1939, nr 12, s. 57, § 6)
46. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 lipca 1998 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy oraz sposobu ich dokumentowania, a także zakresu informacji zamieszczanych w rejestrze wypadków przy pracy, Dz. U. Nr 115, poz. 744, z 2004 r. Nr 14, poz. 117 oraz z 2006 r. Nr 215, poz. 1582
47. Rudzikowski T., Tajny filar Polski Ludowej, IPN, <https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/206625,Tadeusz-Ruzikowski-Tajny-filar-Polski-Ludowej.html> (dostęp: 01.02.2025 r.)
48. Stankiewicz M., Sznajder M., Kultura bezpieczeństwa i higieny pracy w organizacji, [w:] Kształtowanie kultury bezpieczeństwa i higieny pracy w organizacji, J. Ejdyś Białystok 2010
49. Szukała M., 42 lata temu wprowadzono stan wojenny, Muzeum Historii Polski, PAP, <https://dzieje.pl/wiadomosci/42-lata-temu-wprowadzono-stan-wojenny> (dostęp: 31.01.2025 r.)
50. Trybunał Konstytucyjny, Komunikat prasowy K 6/15, <https://trybunal.gov.pl/postepowanie-i-orzeczenia/komunikaty-prasowe/komunikaty-po/art/10135-spoeczna-inspekcja-pracy>, (dostęp:01.02.2025 r.)

51. Uchwała nr 592 Prezydium Rządu z dnia 1 sierpnia 1953 w sprawie zapewnienia postępu w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (M. P. z 1953 r. Nr A-83, poz. 979).
52. Uchwała Rady Ministrów z dnia 31 maja 1950 r. w sprawie przejęcia Wzorcowni Urządzeń Bezpieczeństwa i Higieny Pracy przez Centralny Instytut Ochrony Pracy (M.P. z 1950 nr 67 poz. 795)
53. Uchwała Rady Państwa z dnia 6 lipca 1983 r. w sprawie wytycznych do działalności społecznych inspektorów pracy, M.P. 1983 nr 23 poz. 128
54. Ustawa z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej, Dz.U. 1950 nr 14 poz. 130
55. Ustawa z dnia 24 czerwca 1983 r. o społecznej inspekcji pracy, Dz.U. 1983 nr 35 poz. 163
56. Ustawa z dnia 4 kwietnia 1950 r. o powołaniu Centralnego Instytutu Ochrony Pracy (Dz.U. 1950 nr 17 poz. 139)
57. Ustawa z dnia 4 lutego 1950 r. o Społecznej Inspekcji Pracy, Dz.U. 1950 nr 6 poz. 52,
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19500060052> (dostęp: 28.01.2025 r.)
58. Wrzyszc A., Administracja terytorialna w ustawodawstwie okupanta niemieckiego w Generalnym Gubernatorstwie (1939—1944) Część I (1.09.1939—31.07.1940), „Z dziejów Prawa” 2019, T. 12 (20)
59. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 kwietnia 2018 r. (K 6/15, OTK-A 2018/24, LEX nr 24777838)
60. Zalewski W., Franciszek Sokal – in memoriam, INSPEKTOR PRACY, Nr 1 (431) 2019
61. Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 14 marca 1952 r. w sprawie Instytutu Medycyny Pracy w Akademii Medycznej w Łodzi, MP 1952 nr 25 poz. 334
62. 55-lecie służby bhp, Wolters Kluwer, Prawo.pl, <https://www.prawo.pl/kadry/55-lecie-sluzby-bhp,187198.html> (dostęp: 29.01.25 r.)

"(...) Autorzy przedstawili genezę i rozwój SIP w kontekście zmieniających się systemów prawnych i gospodarczych, co czyni ją ważnym źródłem wiedzy historycznej oraz analitycznej. Struktura książki obejmuje zarówno aspekty prawne, jak i praktyczne, prezentując także autoryzowane wywiady z inspektorami pracy oraz bogatą dokumentację fotograficzną, w dużej mierze niepublikowaną wcześniej. (...) Podsumowując, książka stanowi istotne kompendium wiedzy, przydatne zarówno dla specjalistów, jak i osób zainteresowanych historią i funkcjonowaniem społecznej inspekcji pracy w Polsce."

dr Barbara Krawczyk - Zakładowy SIP Uniwersytetu Łódzkiego

"Niniejsza publikacja przedstawia interesujący, spójny zbiór informacji o historycznej drodze, jaką przebyły ruchy społeczne dążące do usankcjonowania praw pracowniczych. Co ciekawe, autorzy sięgnęli do zakamarków przeszłości począwszy od przybliżenia tworzących się zachodnioeuropejskich pierwszych instytucji nadzorujących warunki pracy. Czytelnik ma możliwość prześledzić dzieje działań realizowanych na terenie Polski od czasów narodzin niepodległości, poprzez zawirowania wojenne, lata PRL, aż do dnia dzisiejszego. Książka przejrzyście i zarazem barwnie przybliży skalę wysiłku włożonego przez kolejne pokolenia działaczy w kształtowanie ram dla powstania i funkcjonowania Społecznej Inspekcji Pracy (...)"

dr Izabella Dąbrowska-Mikuta - Zakładowy SIP ZWiK Pabianice

Dr Konrad Adamczyk - ekspert w dziedzinie prawa pracy, w tym bhp, doktor nauk społecznych w zakresie zarządzania i jakości, wykładowca na Uniwersytecie WSB Merito Łódź, działacz społeczny, rzecznik Stowarzyszenia Forum SIP, członek Komitetu Organizacyjnego Ogólnopolskiego Forum Społecznej Inspekcji Pracy. Doświadczenie nabywał w biurach kadr największych spółek sektora transportu kolejowego i energetycznego, obecnie także w Państwowej Inspekcji Pracy. Specjalizuje się w zagadnieniach związanych ze społecznym nadzorem nad warunkami pracy, w szczególności działalnością SIP. Aktywnie działa na rzecz integracji oraz wymiany wiedzy i doświadczenia wśród społecznych inspektorów pracy na szczeblu ponadzakładowym.

Krzysztof Urzędowicz - Ambasador Krajowy Stowarzyszenia Forum SIP, Wiceprezes Fundacji Akademii SIP. Zatrudniony w energetyce łódzkiej od 1981 roku, funkcję w społecznej inspekcji pracy w Veolia Energia Łódź S.A. pełnił 18 lat, od 2005 roku. W latach 2020, 2021, 2022, 2023 i 2024 laureat w konkursie „Najaktywniejszy Społeczny Inspektor Pracy” województwa łódzkiego, czterokrotnie wyróżniony na etapie krajowym. Aktywny członek ZZPRC od pierwszego dnia istnienia - 31 grudnia 1991 roku. Od stycznia 2024 roku, jako emeryt, realizuje swoją pasję związaną z bezpieczeństwem pracy, prowadząc społecznie szkolenia dla związkowców i Społecznych Inspektorów Pracy. Jako ekspert i lider promuje świadomą kulturę bezpieczeństwa wśród pracowników.

Katarzyna Adamczyk - Prezes Zarządu Fundacji Akademii Społecznej Inspekcji Pracy, certyfikowana trener umiejętności społecznych i życiowych, trener warsztatów dotyczących wystąpień publicznych i autoprezentacji, doświadczony nauczyciel szkoły publicznej. Absolwentka studiów filologicznych, bezpieczeństwa i higieny pracy oraz psychologii praktycznej. Specjalizuje się w tematyce kompetencji społecznych, w tym dotyczących komunikacji, empatii, rozwiązywania konfliktów, samokontroli emocjonalnej, asertywności, współpracy i analitycznego myślenia społecznego. Twórca autorskich programów szkoleń, w jej kursach uczestniczyło blisko 300 trenerów umiejętności społecznych TUŚ.

FARAONE®

PRACUJ BEZPIECZNIE NA WYSOKOŚCI

PUBLIKACJA NINIEJSZEGO WYDANIA BYŁA MOŻLIWA DZIĘKI WSPARCIU FIRMY
FARAONE POLAND Sp. z o.o.

WIODĄCEGO PRODUCENTA DRABIN, RUSZTOWAŃ,
PODNOŚNIKÓW I PRODUKTÓW SPECJALNYCH
WWW.FARAONE.PL

© COPYRIGHT BY FUNDACJA AKADEMIA SPOŁECZNEJ INSPEKCJI PRACY
UL. DZIKA 1, 95-002 SZCZAWIN, TEL. + 48 798 896 894,
BIURO@AKADEMIASIP.PL, NIP: 7322217275, KRS: 0001084206

ISBN 978-83-974928-1-3

ŁÓDŹ, 2025

Wersja elektroniczna dostępna na:
www.akademiasip.pl/wydawnictwo

OPEN ACCESS

